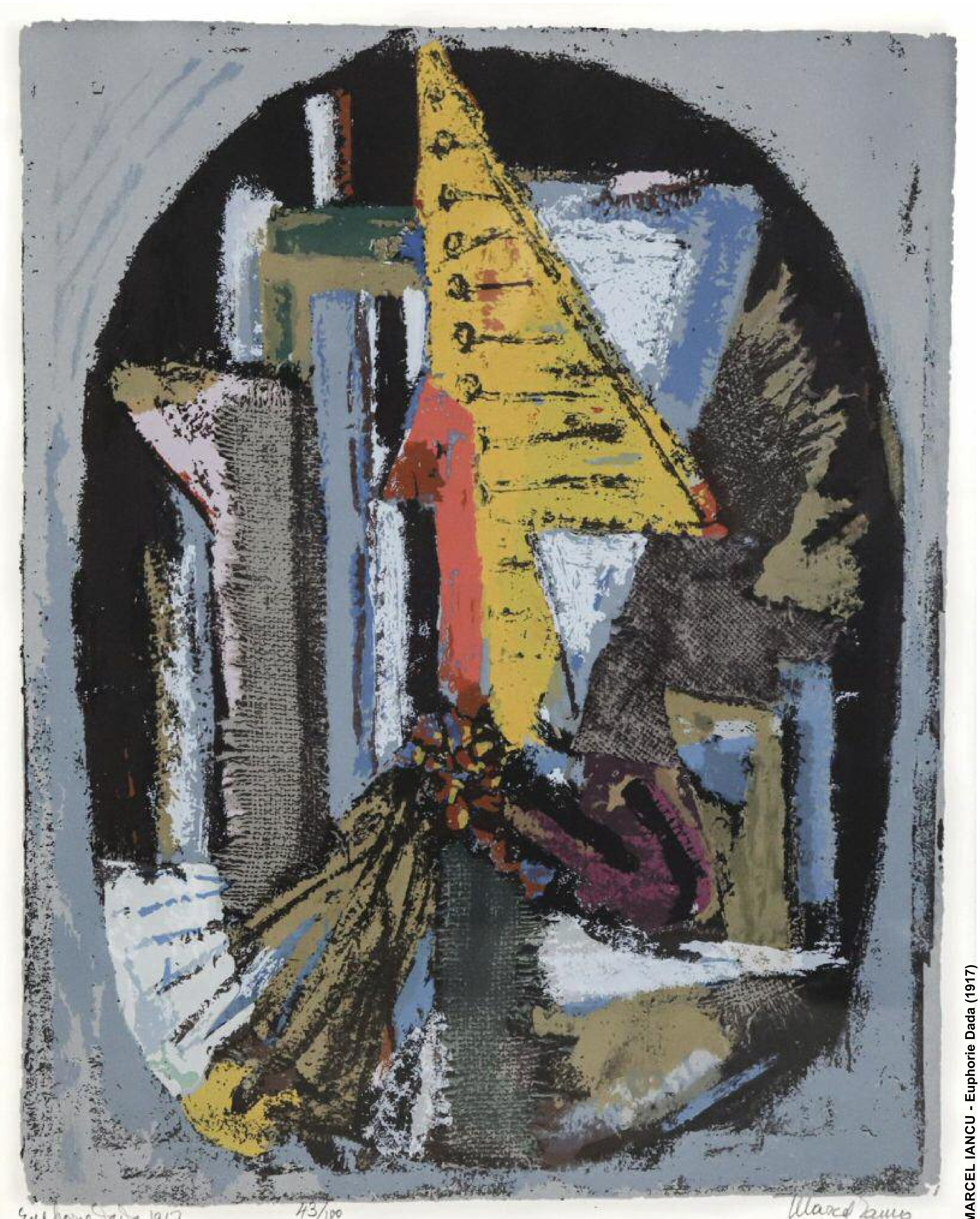
ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXI (LV) ■ Nr. 9 (471) ■ Septembrie 2021 ■ 5 lei ■

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

MARCEL IANCU - Euphorie Dada (1917)

5 septembrie 2001. De la „Argeșul literar-artistic” la „Argeș”

ARGEȘ

LITERATURA – A PATRA NEPUTERE

ARGEȘ

Criza culturii române

ARGEȘ

ÎNGERII CULTURII ROMÂNE

ARGEȘ

Cultura ca marfă

În 2001, în bugetul Centrului Cultural al Municipiului Pitești, directorul de atunci, Liviu Martin, a reușit să „prindă” bani și pentru editarea unei reviste literare la Pitești. „Calende” nu mai apărea, din lipsă de fonduri, exista doar un supliment de patru pagini, săptămânal, „Săgetătorul”, al ziarului „Argeșul”, pe care îl realizam eu. Liviu Martin, un om legist prin definiție, a organizat un concurs de proiecte, după două întâlniri la „Ars Nova” cu scriitorii locali. În paralel, în „Săgetătorul”, poetul Virgil Diaconu publica interviuri cu scriitori despre necesitatea apariției unei reviste. Am răspuns și eu acestei „anchete”, punând titlul „Ne lipsește un Dobrin al literelor locale”. Am avut o premoniție.

Am făcut proiectul, intitulat „Argeșul literar-artistic” și am stabilit o echipă redacțională. A mai depus proiect și poetul Virgil Diaconu, cu revista „Scrib”. S-a stabilit o comisie (scriitori, un consilier local). Proiectul meu a fost declarat câștigător (presa m-a învățat să fiu pragmatic). Virgil Diaconu, după cum mă așteptam, mai ales că lucra tocmai la Centrul Cultural, a contestat rezultatul. A urmat o întâlnire la Alpha Tv, moderată de poeta Denisa Popescu. Din vorbă în vorbă, cum diferențele de viziune erau minime, am bătut palma în direct cu poetul Virgil Diaconu, stabilind că vom face o singură echipă. Amândoi ne doream enorm apariția unei reviste la Pitești!

Luna august a fost de concedii. Nu și pentru mine, în fine, dar nu știam ce se petrece în culise. Pe 5 septembrie 2001, am fost convocați la Centrul Cultural Pitești, la prima ședință de redacție. Sala Simpozion era cam plină, doar eram cele două echipe reunite. Când-colo, până să ne alegem un loc, apare scriitorul Mihail Diaconescu. Acesta își ia locul în prezidiu și începe să vorbească despre cum a condus revista „Argeș” în 1966, că se bucură că se reînființează revista „Argeș” (deci nu „Argeșul literar-artistic”, cum se stabilise), a dat citate din „Poetica” lui Aristotel, din „Prelegeri de estetică” de Hegel și din „Puncte cardinale în haos”, de Nichifor Crainic. Ne-a amintit și de întâlnirea cu Arghezi, cu Barutzu etc.

În fine, ne-a mulțumit că l-am chemat să reînființăm revista „Argeș”! Nu știam atunci că scriitorul Marin Ioniță (din echipa mea!) îl invitase. Și a început să ne dea sarcini. A început tocmai cu Marin Ioniță. „Sunteți un maestru al reportajului. Pentru primul număr, să scrieți o pagină despre Institutul Pomicol Mărăcineni”. „Păi, nu mai e ce a fost!”, zice scriitorul. „D-na Șenilă, dvs să scrieți despre artiștii plastici argeșeni o prezentare”. „Dvs., dle Dumitrașcu, ce studii aveți?” „Drept, filosofie, sociologie...” „E bine, îmi prezentați, din punct de vedere sociologic un sat, Domnești, de pildă!” „Știți, nu cunosc comuna”, zic. „Dl. Diaconu, sunteți poet, îmi dați o poezie”...

Simțeam că explodez. Eram lângă Simona Fusaru, pe care o propusesem secretar de redacție. „Nu se poate”, i-am zis la ureche. „Stai liniștit, orice minune ține trei zile!”, zice Simona. Dar tensiunea în sală era maximă. Nici nu ajunsese la Cristi Sabău, când poetul Virgil Diaconu s-a ridicat, spunând: „Nu sunt de acord cu asta!” S-a ridicat și Mariana Șenilă-Vasiliu, plecând tot în semn de protest. Și Cristian Sabău. „Plec și eu!”, i-am zis Simonei. „Stai!, mi-a zis, ai luptat luni de zile pentru revistă!” Și am rămas.

Săptămânal, ne întâlneam pentru sumar. Nu am dat nici un articol, nefiind de acord cu orientarea revistei. Doar o fotografie inedită cu Petre Țuțea și Ioan Chelcea, pe care o aveam de la psihosociologul Septimiu Chelcea.

Revista „Argeș”, serie nouă, a fost lansată la Primăria Municipiului Pitești, la 1 octombrie 2001, cu primarul de atunci în frunte. Simona nu a avut dreptate, Mihail Diaconescu a acaparat revista cu studii despre romanele sale. „Minunea” nu a ținut trei zile, ci doi ani, până când Mihail Diaconescu, după ce publicase zeci de mesaje de felicitare din partea unor ierarhi și prieteni (chiar academicieni), a scris un editorial enorm în care îl desființa pe Lovinescu, dar și modernismul românesc. Fapt ce a stârnit revolta unui consilier local, scriitor, istoric literar, Marin Rădulescu. Acesta i-a cerut demisia din funcția de director al revistei de cultură „Argeș”.

Mihail Diaconescu a înțeles mesajul, oricum își susținea vehement opinia anti-modernistă, demisionând. Așa am ajuns eu, în sfârșit, să conduc revista de cultură „Argeș” (la care fusesem, de fapt, un colaborator) din septembrie 2003.

JEAN DUMITRASCU

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Cel mai bun lucru pentru noi, oamenii, este să facem amânări folositoare vieții noastre. Să amânăm felul nostru de a ne mânia. Să amânăm graba la răspunsuri pripite și războinice. Să amânăm masa de seară pentru dimineața zilei următoare. Să amânăm războunarea și graba de a ponegri pe ceilalți. Mai mult, să amânăm pofta de a judeca pe alții și de a le întina viața.

Diavolul lucrează și cu finețuri. Te duce pe căile hulirii. Dacă te dai la el cu „ieși, pleacă, ptiu!” și alte vorbe de izgonire, îți joacă renghiu: te amuțește, te zguduie sau gura ți-o ia razna, spre uimirea celor care te ascultă. Să nu ne punem mintea cu diavolul. E odihnit în rele. Doar rugăciunea și postul îi vin de hac.

Din sânul mamei noastre, înainte de a ne naște, spunem: mama mea, țara mea, pământul meu, Universul meu, Dumnezeul meu! Adică, totul este al meu? Și așa trăim, sărmanii de noi, și așa murim fiind totul al nostru, până și moartea, nu?

Dorul lui Dumnezeu s-a „prăvălit” peste noi prin întruparea lui Iisus. De atunci, Iisus numără bătăile inimii noastre, iar inima a devenit „ceasul” lui Dumnezeu, care contorizează secundele în veșnicie. Inima noastră este ceasul de la mâna lui Dumnezeu. Să arătăm ora exactă în iubirea lui Dumnezeu pentru a nu ne prăpădi mersul printre stele!

Ce poate fi mai îmbucurător decât faptele străbunilor celebrate de geniul strănepoților? Iubirea de părinți, de glie și de neam să nu se uite de-a pururi!

Dumnezeu a dat graiuri tuturor: pietrei, să vorbească despre miile de ani; florii, să arate frumusețea Creatorului; ciocârliei, să înalțe triluri spre ceruri; rândunicii, să anunțe primăvara; lupului, să-și dreagă vocea în urlet spre luna plină; mielului, să vestească în tăcere jertfa lui Iisus. Și, Doamne Dumnezeule, câte nu s-ar putea scrie întru bucuria zidirii!...

Cât de mângâietor este atunci când vezi în jurul tău oameni, asemenea ție, care-și manifestă respectul și nobila bunăcuviință! Ai o mare bucurie în inimă și sufletul îți tresaltă de veselie. Oricât ar fi de amar greul zilei, respectul ce-l primești și starea de bunăvoință te fac să-ți uiți vârsta pe care o încerci de la vreme oarecare.

Când faci o statistică asupra culturii și științei unui popor, îi pui în cântar gradul de educație și volumul de ignoranță. Ar fi formidabil să fie câte un cântar peste tot, în drumurile noastre, ca să putem să aflăm nu doar câte kilograme de carne și de oase avem, ci și cultura, știința și buna creștere!

Războiul din inima noastră, contradicțiile din sufletul nostru, zbuciumul social cu întreaga gamă de nenorociri, de la paharul de lapte otrăvit de natura poluată, până la grija neodihnită de viața celor care răspund de soarta neamurilor, nu pot fi tămăduite fără gândul cel sfânt, mereu nou, dar întotdeauna altoit pe gândul cel dintâi, izvorât din înțelepciunea lui Dumnezeu!

Gheorghe Grigurcu

„Într-un fel sau altul”

■ În copilărie și tinerețe timpul trece lent, cu un aer proteguitor, la senectute tot mai impacientat, nemailuîndu-te în seamă.

■ Autorul care nu devine propriul său personaj e cel mult un bun contabil al literelor.

■ Pune necontenit limite pentru a avea epifania nesfîrșitului.

■ Pe fondul amar al tranzitoriului ființei, eternitatea așează mici podoabe, sclipiri discrete. Efectul magic al frînturii, al ciobului, al părții umile care sugerează întregul mai bine decît imaginea sa ca atare la care am putea avea acces. Prin colaborarea cu spiritul, fragmentul se înzestrează cu tensiunea restitutivă a acestuia, cu foamea sa de originar.

■ „Tînăra trecătoare frumoasă produce o iritare la periferia sensibilității masculine, mult mai impresionabilă – spre cinstea ei – decît cea a femeii. Această iritare provoacă automat o primă pornire către ea. Atît de automată, atît de mecanică este această reacție, încît nici chiar biserica nu îndrăznește să o considere ca o formă de păcat. Biserica a fost în alte vremuri un excelent psiholog și e foarte trist că în ultimele două secole a rămas în urmă. Fapt e că, plină de clarviziune, ea recunoștea inocența tuturor «mișcărilor prime». Precum aceea prin care bărbatul se simte atras, tîrît către femeia care trece prin fața lui pășind sonor pe tocuri. Fără asta n-ar exista nici toate celelalte – nici binele, nici răul, nici viciul, nici virtutea” (Ortega y Gasset).

■ Resemnează-te. Într-un fel sau altul iubirile sfîrșesc în apogeul lor care este sacrificiul.

■ Senectute. A îngropa unele speranțe, a dezgropa altele care nu sunt acum decît moaște.

■ „«Ceața și zilele mele însorite le port în mine», remarcă Pascal, aservit doar climatului sufletesc. În ce mă privește, port în mine și tinerețea, și bătrînețea mea, pe rînd. Între vîrstele umorilor mele și numărul anilor, «puține legături». Tinerețea mi-o măsor după încrederea cu care privesc lucrurile; pe aceste cîmpuri solitare, scot la plimbare un adolescent” (Denis de Rougemont).

■ Senectutea, un Capitoliu al vieții, alături de Stînca tarpeiană.

■ Realmente bătrîn ți se înfățișează un om pe care-l întîlnești prima oară la bătrînețea acestuia. Dacă l-ai cunoscut la alte vîrste, îți poți da seama nu o dată de persistența trăsăturilor sale anterioare ce îi relativizează condiția finală. Metamorfoza datelor noastre psihosomatice nu e niciodată deplină.

■ „Nu e întotdeauna bine să spunem tot ce avem pe inimă, dar să căutăm să n-avem pe inimă decît ceea ce am putea spune” (Pierre Jannet).

■ De la o vîrstă nu incertitudinile îți provoacă anxietate, ci certitudinile.

■ Nuanțele peisajului pe care-l privești, un soi de inspirație a materiei însăși.

■ „Azi dimineață, la Kunstmuseum. Amuzantă, dacă nu chiar puțin perfidă, așezarea tablourilor lui Picasso, din anii 1912-1922, alături de cele ale lui Braque din aceeași perioadă. Privești unul, două sau trei tablouri de Braque, te oprești în fața tabloului următor, și descoperi că e semnat Picasso; de obicei, cu un an mai tîrziu. Geniul lui de «a fura descoperirea altuia» (cum se pare că ar fi recunoscut cîndva)” (Mircea Eliade).

■ A-ți revedea, selecta, ordona textele mai vechi, adică a fi un administrator al propriei tale ființe. A.E.: „Zi mai bine antreprenor”.

■ Ifosele Nimicului, iată primejdia zilei.

■ „Una dintre cele mai impresionante știri recente: «Păsările flamingo au revenit în Rezervația Biosferei Delta Dunării – 49 de exemplare de flamingo în zona lacului Sărături Murighiol și alte 60 pe lacul Tuzla. Condițiile prielnice, diversitatea habitatelor și ecosistemelor, abundența și varietatea hranei din rezervație sunt motivele pentru care specii noi sau care au fost văzute sporadic vin în Delta Dunării. Penajul păsărilor flamingo își schimbă culoarea în funcție de dietă. Astfel, păsările au nuanțe diferite de roz în funcție de locație și de hrana disponibilă în zonă. (...) Sunt păsări ce trăiesc în colonii formate din sute de exemplare, depun un singur ou de care au grijă deosebită ambii părinți»” (**Dilema veche**, 2021).

■ Devenirea internă a unei fraze care-ți dezvăluie, prin reluare, un sens mai mult ori mai puțin diferit de cel oferit inițial. Latențele devenirii textului.

■ Nu rareori viața se străduiește a se degreva de povară, fixînd-o pe anumite porțiuni precizabile ale sale, limitînd-o la un concret ce pare mai lesne suportabil. Ca și cum un bolnav cu o suferință difuză ar primi un diagnostic care-i face posibil tratamentul.

■ „Civilizația nu conține toate virtuțile umanității, nu are nici măcar o bună parte din ele” (Hermann Melville).

■ Orice claritate s-ar putea să reprezinte o preparare protocolară a morții. Viața e, oricum ai lua-o, nebuloasă, informală în tot mai mare măsură prin trecerea timpului.

■ „Să trăiești cu o enormă și orgolioasă detașare; să fii mereu dincolo... Să dispui sau nu de afectele tale, de argumente și contraargumente proprii, să te cobori pînă la ele pentru cîteva ore; *să le încaleci* ca pe niște cai, sau, adesea, ca pe niște măgari; fiindcă trebuie să știi să le exploatezi atît prostia, cît și ardoarea. Să-ți păstrezi cele trei sute de aparențe; chiar și ochelarii fumurii; căci există situații în care nimeni nu are voie să te privească în ochi și cu atît mai puțin să privească în «adîncul» tău. Să-ți alegi drept companie acel viciu ștrengăresc și vesel numit politețe. Și să rămîi stăpîn peste cele patru virtuți proprii: curajul, înțelegerea profundă, compasiunea și singurătatea. (...) Orice comunicare ne face cumva, undeva, cîndva... «comuni»” (Nietzsche).

■ Instinctiv, neputînd trăi la suprafață, a coborît în adîncuri incerte.

■ Senectute. „Tăria” verbului scriptic n-ar trebui să scadă, cum a unei băuturi conservate în condiții optime.

■ „În Statele Unite s-au făcut experiențe extinse privind virtuțile relaxante ale pisicilor. Fixîndu-se electrozi pe pacienți, în momentul cînd mîngîiau animalele, s-a constatat că presiunea arterială și frecvența cardiacă s-au diminuat. O pisică care toarce influențează benefic asupra stresului stăpînului ei. Un alt studiu american a dovedit că persoanele vîrstnice care posedă un animal domestic au o rezistență mai bună față de dificultățile vieții” (**Formula As**, 2021).

■ Odihna scriptorului. O imagine fericită, abia așternută pe hîrtie, visătoare alături de el aidoma unui animal de companie îndrăgit...

■ Îmi relatează Barbu Cioculescu, la telefon, o amintire în legătură cu autorul **Spațiului mioritic**. „Într-o zi, Blaga ne-a făcut o vizită acasă. Stăteam de vorbă cu el, tata și cu mine, în camera de lucru a tatei. Era cu noi și o pisică pe care o iubeam mult, însă care se ferea de străini. În acel moment însă a făcut o excepție la care nu ne așteptam. S-a urcat pe genunchii lui Blaga și a început să toarcă. Parcă l-aud și acum exclamînd: «toarce de parcă ar fi o Parcă»”.

■ Ignoranța extazului care nu are știre de exigențele expresiei.

■ A.E.: „Adevărata durere, cea care deschide calea sacrificiului. Ești gata a sacrifica *orice* în numele ei. Calea putînd fi deopotrivă sacrală sau demonică”.

■ „Sentimentul acela dulce și indulgent de dragoste pentru omenire care ne cuprinde într-o zi friguroasă, în timpul cît stăm într-o cafenea – cînd observăm figura suptă și tristă a unuia, gura crispată a altuia, glasul tînguios și blajin al unui al treilea etc. - și cînd ne lăsăm cu totul pradă dorinței sentimentale de-a îmbrățișa cu voluptate și melancolie toată suferința cotidiană, nu este o adevărată *dragoste de aproapele nostru*, ci o introversiune agreabilă și liniștitoare. În clipele acelea n-am mișca un deget pentru nimeni; suntem, în esență, fericiți de liniștea noastră față de nimicnicia vieții” (Cesare Pavese).

■ Senecute. Vocile cuvîntului care se sting rînd pe rînd pînă cuvîntul rămîne mut el însuși. Un text.

■ Azi nici un ajutor de nicăieri și cu toate acestea trebuie să avansezi prin viață, precum pe această pagină pe care ai început s-o scrii. Pînă la amiază, pînă seara, pînă la miezul nopții? Sau...

■ „Problema corect pusă nu mai e problemă” (Wittgenstein).

■ Subtila melancolie ce ți-o inspiră faptul de-a te vedea depășit de tine însuți.

■ O lume apusă. Cei prin care ai trăit la cotă plenară prietenia nu se mai află demult în viață. Prin ce se caracteriza acel simțămînt? C.R., I.M.P., nu în ultimul rînd V.L., excludeau situația în care ai fi putut face o observație, ai fi putut avea o opinie asupra lor pe care te-ai fi jenat să le-o comunici, *filia* devenind un soi de conștiință comună. Cînd, cu timpul, a apărut dubla configurare a confesiunii, prietenilor le-au locul amicii. Solitudinea a început a-și solicita drepturile.

■ Cui pe cui se scoate. Pînă și suferința poate fi combătută prin excesul său. Cînd e prea îndelungată, cel ce suferă ajunge a se neglija pe sine, uitîndu-și în grade diverse suferința.

■ (**Frații Karamazov**). „Detestabil. Din punct de vedere artistic descrierile sunt bune, dar există o ironie nelalocul ei. În conversațiile eroilor însă vorbește Dostoievski însuși. Ah, nu e bine, nu e bine! Seminaristul și egumenul, Ivan Karamazov la rîndul lui, toți folosesc același limbaj. Mă surprinde că Dostoievski e atît de prețuit. Chestiunile religioase, care sunt cele mai profunde în viața spirituală, sunt cele prețuite de public. Sunt sever cu el în privința acelui lucru pentru care eu însumi mă căiesc, latura pur artistică. Dar el e prețuit pentru latura religioasă, această luptă sufletească atît de plină de forță la Dostoievski... Arta însă nu rabdă mediocritatea. Cititorul trebuie să se transpună în situație, să simtă ce simte autorul” (Tolstoi).

■ X scrie presupunînd că textul său va plăcea altor zece autori și va displăcea unuia singur, Y scrie presupunînd că textul său va displăcea altor zece autori și va plăcea unuia singur.

■ Durerea umilinței, dar nu mai puțin umilința durerii.

■ A.E.: „Viața precum o femeie (semnificativ, substantivul ce o desemnează e, în cîteva limbi, feminin), care simte nevoia de-a se orna cu nenumărate înflorituri policrome. Arta: ținuta de lux pe care o adoptă uneori, cu toate că preferatele sale par a fi *kitsch*-urile”.

■ Îl simt. Caută stăruitor la mine diverse defecțiuni prin care ne-am putea asemăna.

■ „Atît femeile cît și bărbații s-au apucat să-și vopsească părul încă de acum trei milenii. (...) Grecilor le plăceau și nuanțele aurii sau roșcat-aurii ale părului, care le aminteau de frumoasa Afrodita. Cum este consemnat, prostituatele din Grecia și din Roma antică își vopseau părul blond. Din cîte se pare, practica vopsirii părului nu le era străină nici celților. Istoricul grec Diodor din Sicilia a descris în detaliu felul în care aceștia își vopseau părul blond. «Aspectul lor e terifiant... Ei sunt de statură foarte înaltă, cu mușchii încordîndu-li-se sub pielea albă, fără pată. Părul le este blond, dar nu în mod natural; ei îl decolorează, pînă în ziua de azi, în mod artificial, spălîndu-l în var și pieptănîndu-l înapoi de pe frunte. Arată ca niște demoni din lemn. Avînd părul des și neîngrijit precum coama unui cal. Unii dintre ei sunt bărbieriți complet, dar alții, în special cei de rang înalt, își rad obrajii, dar își lasă și o mustață care le acoperă întreaga gură»” (**Formula As**, 2021).

■ Pînă și amintirea se cuvine aplicată pe odihnă. Oboseala o conturbă.

■ Lumea: captivă a timpului. Spiritul: captiv al său însuși.

■ Anii de viață ai bunicii mele materne, coincidenți cu cei ai lui T. S. Eliot: 1888-1965.

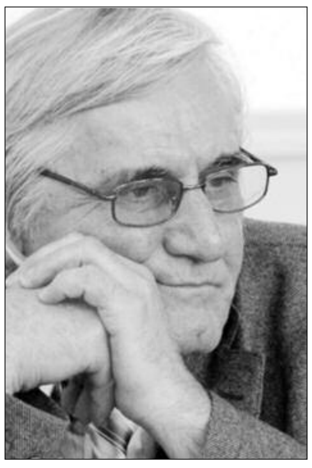
■ „Știm cu ajutorul inteligenței că ceea ce inteligența nu e în stare să capteze e mai real decît ceea ce ea poate capta. Credința înseamnă experiența faptului că inteligența e luminată de iubire. Numai că inteligența are de recunoscut prin mijloacele care îi sunt proprii, adică prin constatare și demonstrație, preeminența iubirii. Ea nu trebuie să se supună decît atunci cînd știe pentru ce o face, cu o știință perfect precisă și clară. În lipsa acestei științe, supunerea ei e o eroare, iar instanța căreia i se supune, e, în pofida etichetei, altceva decît iubirea supranaturală. Poate fi, de pildă, influența socială” (Simone Weil).

■ O frază fadă, eludată de personalitate. A.E.: „Te referi la personalitatea autorului sau cumva la cea a frazei?” La așa-zicînd personalitatea pe care o poate avea cea din urmă, de care autorul său însuși ar putea lua cunoștință cu satisfacție, ca de un text străin.

Realmente bătrîn ți se înfățișează un om pe care-l întîlnești prima oară la bătrînețea acestuia. Dacă l-ai cunoscut la alte vîrste, îți poți da seama nu o dată de persistența trăsăturilor sale anterioare ce îi relativizează condiția finală. Metamorfoza datelor noastre psihosomatice nu e niciodată deplină.

jurnal

Nicolae Oprea

Cronica literară

Jurnalul unui editor din zilele noastre

Mihai Stan reunește, într-o modalitate narativă spontană, cele mai diverse aspecte și subiecte din viața literar-editorială și din realitatea social-politică actuală. Cu rezonanțe evidente din tehnica compoziți-onală a precursorilor târgovișteni, Drumul cărții are aspectul unui jurnal-caleidoscop.

La numai trei ani după primul volum din *Drumul cărții//Jurnalul unui editor*, prozatorul și eseistul Mihai Stan se încumetă să publice al doilea volum masiv cu același titlu (556 pag.), alcătuit din confesiuni literare și consemnări documentare ale experienței sale de editor independent (director și proprietar al Editurii *Bibliotheca* din Târgoviște) din perioada post-comunistă. Recuperează acum, la fel de meticulos, notațiile diaristice din intervalul anilor 2018-2019 (cu succinte prelungiri până la „Coronavirus" din 2020), asumându-și libertatea de a ignora datarea precisă, spre a susține coerența „pseudo-jurnalului" său. Nu întâmplător, scriitorul-editor târgoviștean și-a găsit locul potrivit în tradiția *Școlii de la Târgoviște*, cu nucleul inițial: Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu. Cum spuneam și altădată, antecesorii sunt prozatori ingenioși, de aleasă fibră intelectuală, care au contribuit în mod hotărâtor la reabilitarea jurnalului intim (sau existențial) ca formulă epică substanțială, într-un gen de literatură a fragmentului cu turnură autobiografică. Procedeele autoreflectării și intertextualității, jocul compozițional, registrul parodic și ironic, înclinația spre livresc și percepția demistificatoare a cotidianului prozaic sunt trăsături structurale ale prozei lor, anticipând maniera postmodernă a scriitorilor din generația optzecistă. Preluând ștafeta, editorul contemporan are meritul, în primul rând, de a fi editat/ reeditat o serie din cărțile înaintașilor; și de a iniția un simpozion național dedicat exclusiv *Școlii de Târgoviște*.

Jurnalul lui Mihai Stan este unul atipic, dacă e să-l plasăm în direcția diarismului românesc postbelic, de la Radu Petrescu și Mircea Horia Simionescu până la Ion D. Sîrbu, Mircea Zaciu și N. Steimhardt. Întrucât reunește, într-o modalitate narativă spontană, cele mai diverse aspecte și subiecte din viața literar-editorială și din realitatea social-politică actuală. Cu rezonanțe evidente din tehnica compozițională a precursorilor târgovișteni, *Drumul cărții* are aspectul unui *jurnal-caleidoscop*. Sunt adunate în corpusul încăpător al acestui jurnal compozit: fapte cotidiene și istorioare anecdotice, lansări de carte, portretizări ale scriitorilor cunoscuți sau relatări cu turnură de pamflet, informații culturale și prezentări ale unor simpozioane, probleme și proiecte editoriale, scenete birocratice sau doar umoristice, opinii tranșante despre politica și morala cu specific românesc, întâmplări din „lumea ciudată" a mapamondului, întruniri aniversare sau întâlniri cotidiene cu prietenii, liste de scriitori (sau premianți), în genere, ai orașului, provenind din „saloanele" lunare ale Societății Scriitorilor Târgovișteni etc. În privința întrunirilor din urmă, mi se pare surprinzător și admirabil că scriitorii de orice vârstă din Târgoviște și-au păstrat entuziasmul în continuarea tradiției cenaclului literar, care pare să fi căzut în desuetudine în acești ani de dominație a internetului. Remarcabilă, în acest sens, este convingerea exprimată de autorul jurnalului, care este și întemeietorul confreriei scriitoricești: „Pe noi, scriitorii uniți în Societății Scriitorilor Târgovișteni, denumire în care – repet – adjectivul târgoviștean cu valoare simbolică, nicidecum localizatoare, trimite la vocația culturală de centru iradiant a orașului nostru (primele tipărituri, fondarea literaturii române premoderne, Școala de la Târgoviște etc. etc.)"

În spiritul autenticității, predominante sunt în acest volum secvențele documentare legate de viața editorului și, deopotrivă, opera scriitorului. Se reproduc, astfel, pagini întregi din corespondența primită - inclusiv prin poșta electronică – de la colaboratorii *Editurii Bibliotheca* sau ai revistei *Litere*, pe care o păstorește același Mihai Stan. Mesajele sunt semnate de nume precum: Barbu Cioculescu, Alex Ștefănescu, Marian Popa, Dan Culcer, Iordan Datcu, Mircea Anghelescu, Aurel Maria Baros, Florentin Popescu, Sultana Craia, Stan V. Cristea, Mihai Cimpoi, Iulian Filip, Vasile Tărâțeanu, Marin Iancu (prefațatorul volumului actual) și mulți alții. Numeroși fiind din zona de influență dâmbovițeană. Rețin un fragment din mesajul lui Marian Popa referitor la un text trimis pentru revistă: „Unicul aspect cu care sunt mulțumit este viziunea asupra faptelor. O viziune care are puține tangențe cu aceea din medii. Vă trimit spre publicare, dacă merită, un subcapitol din „Fundamente relaționale", în care mai intră „Prostie. Prosteală. Prostire" (deja modificat în raport cu ce a apărut în „Litere"), „Corupție" și „Ură". Vă doresc în continuare energie pentru a continua ceea ce faceți pentru spiritul și literele românești, câte mai sunt". Alte documente transcrise integral țin de istoria literară locală sau reflectă participările la simpozioane (unele internaționale): știri cultural-literare – uneori relatate de intermediari și transcrise ca atare, editoriale și alte texte preluate din revistă, adrese oficiale, procese verbale de la întrunirile scriitorilor târgovișteni, discursuri la simpozioane, prezentări de carte; chiar și un necrolog – dedicat regretatului Tudor Cristea etc. Iar după modelul înaintașilor, autorul trilogiei *Paradis* inserează și un fragment „dintr-un viitor roman" *Noi și Europa*.

Deși se teme că ar putea fi considerat narcisist de un prezumtiv cititor subiectiv („Și cum narcisismul mă dă afară din casă, adaug cronicile semnate de Iordan Datcu și Stan V. Cristea. Știu, mea culpa, că e prea mult și, uite, de aceea renunț la cronica semnată de George Coandă, care, dată fiind prietenia noastră cunoscută de toată suflarea scriitoricească din Târgoviște poate fi considerată de părtinire encomiastică"), autorul jurnalului reproduce o serie de cronici literare sau recenzii despre cărțile sale preluate din diverse reviste. Este aceasta o manieră inter-textuală specifică epocii postmoderne. Mai multe ecouri critice se referă la primul volum din *Drumul cărții*, despre a cărui menire consemnează explicit diaristul: „Deși apărută într-un tiraj „confidențial", cartea a fost astfel distribuită cu țintă aleasă, selectată cu grijă indenegabilă, încât încep să primesc pe e-mail, de la inși cu greutate, numeroase aprecieri, în general favorabile. Mai toți evidențiază onestitatea cu care sunt conturate, cu lumini și umbre, „portretele" unor scriitori, majoritatea SST-iști. Aceasta a fost de fapt intenția mea, ca autor, anume zugrăvirea unei epoci literare cu ceea ce are ea caracterizant." Porțiuni întregi ale jurnalului recent devine colaje de texte autoreferențiale proiectate pe fundalul biografiei autorului

Jurnalul lui Mihai Stan, conceput prin simbioza amintirilor cu documentul consfințește dorința autorului de respect pentru adevărul aspectelor contrase din viața literară contemporană. Obiectivitatea este norma de la care nu se abate, cum subliniază adesea: „Am avut de făcut o alegere grea. Inițial, jurnalul – care a devenit un fel *scripted reality* – nu a fost destinat publicării. Așa că tot ceea ce cuprinde (cărți, scriitori, viață literară) este strictul adevăr, pentru unii supărător. Anume (alegerea, n.m.) să-l „edulcorez", să renunț la unele „filipice" în care împăratul era gol, sau să „adaptez" realitatea. Un fel de minciună prin omisiune. Unii amici (vezi Victor) așa m-au sfătuit. M-am hotărât însă să nu schimb nimic, cu riscul unor persecuții din partea șefilor politici ai județului". O convingere, de asemenea subliniată în jurnal constă în formarea unui grup de *continuatori* ai celebrei *Școli de la Târgoviște*, care îmbină în creația lor actuală formula jurnalului cu romanul și eseul, reprezentând, după Mihai Cimpoi, „noua promoție a Școlii de la Târgoviște": „Am agreat mai mult sintagma propusă de George Toma Veseliu: „Continuatorii Școlii literare și artistice de la Târgoviște", care este și titlul unui monstruos volum (format A4, 618 pagini) de critică și istorie literară apărut la editura mea, Bibliotheca. Chiar în ciuda unor inamici, este un fenomen literar pe care nicio istorie onestă nu-l poate ignora." Printre scriitorii care continuă tradiția sunt de amintit: Ion Mărculescu, Ioan Vișan, George Coandă, George Toma Veseliu, Savian Mur, George Piteș, Emil Stănescu, Niculae Ionel - ca să numesc câțiva dintre membrii Reprezentanței Târgoviște, de curând înființată în subordinea Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România.

Drumul cărții, II se deschide – aș spune, simbolic – cu alegerile din 11 aprilie 2018 (*Prima zi*, intitulată în jurnal) de la Filiala Pitești pentru președinția U.S.R și a filialei, și se încheie cu apariția pandemiei universale (însemnări din 21 aprilie 2020, *Coronavirus*). Dincolo de obiectivitatea relatării (sprijinită de o minuțioasă documentare), remarcabile sunt ironia și umorul ce caracterizează stilul scriitorului. Mai cu seamă în partea finală despre o pseudo-apocalipsă: „Pare că ne îndreptăm spre sfârșitul lumii fără *Arca lui Noe* de data aceasta. Rolul Apocalipsei l-a luat coronavirusul care a ajuns în 50 de țări. Este, se pare, o repetare a Gripei Spaniole din timpul Primului Război Mondial, Moartea Neagră care a făcut între 50 și 100 de milioane de victime între 1918-1919. A urmat Sida care în primii 25 de ani a ucis 25 de milioane de oameni. O bagatelă! A urmat Ebola (febra hemoragică) clasificat drept virus de categoria A, armă biologică încăpută – se pare – pe mâna teroriștilor. Mai să-ți vină să crezi că au apărut noii adepți ai lui Thomas Malthus, popă englez care a zis (pe la sfârșitul secolului 18) că populația crește în progresie geometrică, în timp ce hrana (mijloacele de subzistență) în progresie aritmetică. Un colaps al omenirii ar duce la o reîntoarcere la canibalism..." În finalul complexului *drum al cărții*, Mihai Stan atașează, cu nedezmințită rigoare, o amplă bio-bibliografie cu rost de *pro domo*, întocmită de altcineva, unul dintre „continuatori", probabil.

Biblioraftul cronicarului:

Adrian Popescu, *Planetă dificilă, poeme, Cuvânt însoțitor de Al. Cistelecan*, Colecția Atrium, Ed. Junimea, Iași, 2021;

Adrian Alui Gheorghe, *Cele mai frumoase poezii*, Ed. Hertzog, 2021:

Gabriel Chifu, *Maratonul învinșilor (Addenda la o nuvelă de Kafka)*, roman, serie de autor, Ed. Cartea Românească, București, 2021;

Andrei Zanca, *Când cel mai greu deal e pragul casei*, versuri, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

Rodica Braga, *Poeme în mi bemol*, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

George S. Vidreanu, *Recitindu-l pe La Fontaine// En relisant La Fontaine, ediție bilingvă*, prefață și traducere de Jean Louis Courriol, Ed. Creator, Brașov, 2021; idem, *Fabrica de vise*, Brașov, 2020;

Ofelia Prodan, *Rezonanța începe când oscilăm pe aceeași frecvență,* Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

Daniel D. Marin, *trupurile care nu ne vin niciodată bine/ the bodies that never fit us well*, trad. de Liana Andreasen, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

Mihail Soare, *Mireasa mecanică*, roman, Ed. Eikon, București, 2021;

Nicolae Suciu, *Didactica Nova*, roman, postfață de Ștefan Borbely, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

Victor Panduru, *Baștina/ Undeva în Valahia sfârșitului de secol 18*, roman, Ed. Betta, București, 2021;

Maria-Gabriela Constantin, *Regatul unei zile*, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

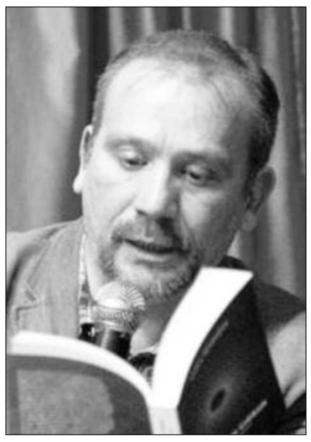
Radu Ciobanu, *Mărturisitori. Prin lumea jurnalelor intime*, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

Serbarea de la Putna, 1871. Publicistică, documente, amintiri, prefață de Adrian Alui Gheorghe, Ed. Mitropolit Iacov Putneanul, Mănăstirea Putna, 2021;

Georg Trakl, *Versuri comentate*, traducere și comentarii de Christian W. Schenk, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021;

Max Picard, *Omul și cuvântul*, traducere de Ioan Milea, prefață de Jean Luc Egger, Ed. Limes, Florești-Cluj, 2021.

Horia Vicențiu Pătrașcu

Carnavalul identității

Arthur Suciu, *Cel care așteaptă*, *Cartier*, 2021, 182 p.

Cel care așteaptă trece în revistă mai multe versiuni ale „ființei” autorului-narator – fotbalist, comunicator, jurnalist, scriitor, profesor; mai multe vârste – copilăria, adolescența – cu acel început oblomivianist al studenției în care, tolănit în pat, nu face altceva decât să citească –, maturitatea – vestita criză de la mijlocul vieții, aprofundată și în alte scrieri de-ale sale -, în sfârșit, profilându-se în umbrele ciudate ale feței ce persistă în ciuda strălucirii soarelui, pregustată în amărăciunea lăsată de gândul la viitor și în dulceața tot mai suspectă a trecutului, - bătrânețea. Nu mai puțin, Arthur Suciu se prezintă, convingător, ca un ratat, dar – deseori și mai convingător – ca un om reușit, de la corpul său de care încă este mândru până la inteligența lui – derutantă până și pentru „tirani”. „Moale” – își descoperă pe neașteptate tăria; melancolic și depresiv – uimește prin tenacitatea și perseverența activității sale profesionale; solitar – este căsătorit și bunul părinte al unei fetițe. Deși este un erudit, Arthur Suciu este departe de a fi un „șoarece de bibliotecă”; dimpotrivă cunoaște cultura pop ca pe propriile lui buzunare și o analizează, fără să se teamă de sacrilegiu, cu un spirit de finețe alocat îndeobște unor teme mai „înalte”. Stilist fin și bun mânuitor al frazei, nu se dă în lături să adopte uneori argoul sau expresiile stridente. Arthur Suciu pare să fie un inconsecvent cu program, pare să-și dorească, în mod sistematic și premeditat, să fie contradictoriu.

Te poți întreba ce îl face să practice un asemenea histrionism. Ca să epateze? Să uimească? Să deruteze? Să fie o nouă formă de dandism? Cred că, mai degrabă, este vorba despre un alt mod de a viza totalitatea. Prima dragoste a lui Arthur Suciu este filosofia - de altfel absolvă Filosofia, la Iași, înainte de a-și obține doctoratul în Științele comunicării la București – și traseul lui profesional descrie această dorință de a atinge un vechi ideal filosofic într-o lume complet ostilă acestuia. Totalitatea – într-o lume spartă în bucăți, ruptă, descompusă? Dacă e așa, atunci – pare să-și spună autorul narator – hai să fim din toate câte puțin, să fim un mozaic complet, să fim fluizi – în sensul pe care-l dă apei Thales! Prin îmbrățișarea cât mai multor și diverse postúri (și... posturi) Arthur Suciu încearcă să fie total într-o lume aflată sub comandamentul multiplicității, unde identitatea este declarată caducă, iar sinele un fenomen iluzoriu al unității sutelor și miilor de procese psihice ce se desfășoară în fiecare clipă.

Unui asemenea proiect i se potrivesc mănușă atât timpul cât și locul, căci generația noastră a prins criză după criză, ne spune, pe bună dreptate autorul cărții. Am trăit criza și colapsul comunismului, dar am cunoscut și criza economică specifică capitalismului. În plus, țara românească – sortită din negura vremurilor provizoratului și instabilității – a pășit înspre noile zări ale istoriei hotărâtă să nu-și dezmintă esența. Avantajele unei asemenea stări de lucruri se referă la o anumită luciditate, la un anume scepticism – semnalat, la vremea sa, și de Cioran ca însușire a românilor. Arthur Suciu atașează această calitate însă generației căreia îi aparține, numită de el, inspirat, „generația de mijloc”. O face având în minte – augmentată de forța nostalgiei – trăinicia, cvasi-eternitatea lumii copilăriei. Părinții noștri au trăit în comunism ca într-un element al naturii, spune într-un rând Arthur Suciu. Câteva pagini mai încolo sugerează însă că un asemenea sentiment poate proveni din absența conștiinței morții și deci dintr-o noțiune precară sau chiar absentă a timpului.

Cel care așteaptă este un „eseu al formării”, dar nu unul strict retrospectiv, ci unul care este deopotrivă prospectiv. Incursiunea în trecut, analiza propriei vieți are deopotrivă o detentă futurologică, fie ea și într-un registru apocaliptic. Observi la Arthur Suciu prezența unei adevărate obsesii față de tinerețe – nu doar ca imbold paseist într-o istorie personală, ci ca o preocupare explicită pentru junimea din zilele noastre. Citind cartea ai de multe ori senzația că publicul-țintă al cărții sunt tinerii – chiar și atunci când vituperează împotriva noilor generații. Iar cine se adresează tinerilor o face pentru că vrea să rămână el însuși tânăr, pentru că încă nu e totul pierdut, pentru că-și proiectează, pe fondul lamentațiilor legate de vârstă și de trecerea timpului, o câtime de junețe. Mai curând decât o preocupare „comercială” pentru o anumită categorie de vârstă – atât de specifică societății noastre de consum – aș vedea aici, din nou, o engramă socratică a formației și vocației lui filosofice. Ca și Socrate – Arthur Suciu – frânge ridicolul vorbind cu tinerii și, nu rareori, pe limba și în jargonul lor. Preferă să fie „cu tinerii” - căci odată cu maturitatea vin, alimentându-se reciproc, falsitatea și frica, impostura și groaza.

Totuși aș remarca un amănunt care-l datează irevocabil pe Arthur Suciu, îl circumscrie unei epoci revolute: preocuparea pentru tema „femeii” și, în fundal, pentru dihotomia femeie-bărbat. Generațiile actuale sunt complet desensibilizate față de un asemenea subiect și - fără să se pună problema vreunei adeziuni conștiente la o anume ideologie – au dobândit o nouă perspectivă, universalistă, asupra ființei umane – unde „problema femeii” nu se mai pune, așa cum nu se mai pune astăzi problema sediului sufletului în corp. De altfel, o asemenea temă nu ține deloc – dimpotrivă! – de discursul „stângii” cu care Arthur Suciu a fost, spre disperarea lui, asociat de către cei care nu țin cont că *exclusiv* în calitate de comunicator a redactat discursurile politicienilor social-democrați și le-a organizat anumite campanii electorale. Ne este proaspăt în minte scandalul produs – prin anamneză! – de cartea lui Sorin Lavric, *Decoct de femeie*, odată cu urcarea lui în

(continuare în p. 7)

C. Voinescu

Like Gramatica

DIN VORBĂ-N VORBĂ

OBROC

Să trimită la Țuțora 30.000 obroace de făină și 50.000 obroace orzu – scrie Radu Greceanu în *Cronica* sa, rezervând voroavei ***OBROC/ OBOROC*** (ucraineanul *uborok*) noima de vas mare de formă cilindrică, larg la gură, cu o capacitate de 44 sau de 22 de ocale, făcut de obicei din coajă de tei, și servind ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru păstrarea și transportul acestora, în Țara Românească și în Moldova medievale. De la Creangă aflăm că vasului i se dau, după împrejurări, și alte folosințe: *Piua-i în căsoaia de alăture, fusele în oboroc sub pat, iar furca după horn*, în timp ce Cantemir, în *Istoria ieroglifică*, îi împinge noima spre figurativ*: Norocul nu împarte cu oborocul, ce unora varsă, iar altora nici pică.* Cu tâlcul de rație, porție (de alimente) dată cuiva, îl întâlnim în scrierile mai tuturor cronicarilor, cum, de pildă, la Neculce: *Făcutu-le-s-au oboroace tuturor de la domnie, de le da de toate ce le trebuie.* Pescar împătimit, Sadoveanu pune oborocul *unde umblă ori trece peștele*, atribuind vorbei sensul regional de coș de nuiele fără fund, în care se prinde crapul (din stuf), iar Galaction îl așază într-o cunoscută expresie, pentru a sugera fereala de văzul lumii: *Ești cel ce astăzi ai lumină; nu o pune subt obroc! las-o să lumineze aproapelui tău*! Cuvântul și-a neutralizat înțelesul în numele propriu *Obrocaru*, dar și în toponimicul *OBROCARI*, o stradă din Slatina purtând, odinioară, acest nume. Zice poporul creator: *Bată-te pustia noroc, că te-am pus sub oboroc!*

CHITIC

Când am spus povestea lui ***MÂLC*** din expresia ***A TĂCEA MÂLC***, cineva mi-a amintit că vorba are și un sinonim, ***CHITIC***, ***A TĂCEA CHITIC***, a cărui obârșie nu îi era deloc clară. Luând-o pe firul vorbei în sus, am descoperit că numele generic al unei varietăți de pește mărunt sau de pește neajuns la maturitate, de peștișor, este ***PITIC*** (slavonul *pitikŭ*), căruia moldovenii, în vrednicul lor obicei de a palataliza labialele *B* și *P* (*bine – ghini/ picior – chișior*) l-au rostit ***CHITIC***. Îl întâlnim, așezat într-un dialog, la Hogaș: *Da ce ai în traistă? – Ia, vro doi chitici de păstrăv!* – dar și la Sadoveanu: *Mierlele de apă caută chiticii.* La rându-i, Șăineanu consemna în *Dicționarul* său asocierea expresivă dintre verbul *a tăcea* și *chitic* rezultând astfel o locuțiune cu noima de a tăcea precum peștele în borș, la foc. Iar Hogaș prinde a mai zice o dată: *Prindea de veste cuconul Ioniță c-are să fie la masă borș cu chitici de Bârlad.*

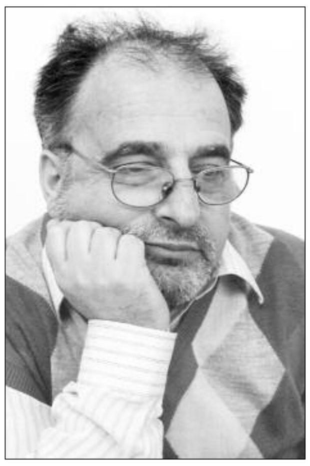
LUTICĂ

Am scormonit prin vorbare mai noi sau mai vechi după obârșiile voroavei ***LUTICĂ***, sub al cărei acoperiș fonetic stă tâlcul de sos de roșii cu usturoi și ardei, dar n-am dat de capătul niciunui fir. Nici cărțile de bucate nu mi-au fost de folos, ele torcându-și firul poveștii din gastronomie, nu din lexicografie. Sporadice și duios nostalgice aduceri-aminte din copilărie, sub forma unor rețete de tot felul, mi-a oferit doar internetul, așa că pentru a nu rămâne cu informația la treapta inițială, am completat-o cu câteva sinonime regionale: *LUTENIȚĂ, FLOȘCOTINĂ, PAPACIOACĂ*. Cuvântul *LUTENIȚĂ* m-a trimis la miazăzi de Dunăre, pe malul bulgăresc, unde, cu mulți ani în urmă, pe masa de prânz a unui fost diplomat, a tronat de la felul întâi până înainte de desert, o uriașă strachină cu ***LUTICĂ***: roșii coapte și depielițate, ardei kapia copți și supuși aceluiași tratament, o ciușcă două date prin jărăgai și ele, nelipsiții căței de usturoi zdrobiți temeinic cu pisălogul în găvan, sare și cam atât. Bucăți potrivite, rupte din pâinea aburindă de alături, erau, din vreme-n vreme, tăvălite prin ***LUTICĂ*** și transferate apoi în abisul nesățioaselor guri strânse în jurul bucatelor. La loc de cinste stă și azi, prin sud, strachina cu gustosul sos de roșii, căci, nu-i așa? – cel mai bun *ketchup* pentru olteni e, totuși, *LUTICA*!

SAMODIVĂ

Un bun și statornic prieten, al meu și al limbii noastre celei de mumă, de din sus un pic de Corabia, și-a adus aminte de o vorbă veche, din rostirea bătrânilor săi, *Piei de-aici, samodivo!*, pe care n-a întârziat să mi-o împărtășească. Folclorul slavilor din sud și vest este bântuit de niște creaturi imaginare, ***samodivele*** (*самодива*) sau samovilele (*самовила*), asemănătoare ielelor din poveștile noastre, bulgarii, de pildă, zicându-le *vila, diva, juda/ samovila, samodiva, samojuda*. Și la noi, ***SAMODIVA*** apare în basme, chiar într-unul cules de Eminescu, folcloriștii dându-i tâlcul de *zână de o frumusețe rară care ademenește fetele sau tinerii* sau de moarte, *...samodiva, sila samodiva..., duhul nevăzut care ia sufletul omului.* Așadar, pe lângă tâlcurile de ființă imaginară aducătoare de nenorociri, de moarte sau de ursită (*Du-te de-ți vezi samodiva!),* voroava purta, prin Oltenia, și noima antonimică de femeie urâtă, rea, prefăcută, cu apucături grosolane. Zice Aurel Candrea: *Moartea personificată... e numită... samodiva.*

Lucian Scurtu

Porți pe spate un sac prea mic

pentru osemintele tale, mi s-a reproșat,

flacăra lumânării la căpătâiul tău

e necontrolată, mi s-a sugerat,

mesteacănul din care ți se face crucea

e prea uscat, mi s-a demonstrat...

BIBELOUL

De o grămadă de ani șterg de praf,
cu argumentele mele Imbatabile, bibeloul de pe noptieră,
un căluț de rasă, încă nărăvaș,
adesea îi lustruiesc potcoavele cu micile mele atenții,
îl hrănesc cu jarul din teracotele resemnării,
atunci, de bucurie, uită că a fost călărit de Hannibal,
se rușinează că a tras la carele vizigoților,
că e singurul martor, în viață, al bătăliei de la Termopile
și a căderii Troiei,
obstacolele lui sunt cele câteva obiecte din odaie,
pendula, astrolabul, salamandra, echerul,
dar și adevărurile în care nu mai cred
decât în preajma frumuseții.
Azi am încercat să-l călăresc, dar m-a refuzat,
m-a privit nedumerit,
cum de el poate să treacă încăAlpii,
iar eu nu?
de ce din cioburile lui îi poate fi reconstituită
bătrânețea,
în timp ce a mea nu se face nici măcar țăndări?

ICEBERG PE CRIȘ

„Amară e moartea, hrana celor
împovărați de vinovăție"
Georg Trakl

„Ce lin coboară icebergul acesta pe Gange?"
îmi spune ea uimită, pe podul Sovata,
e doar o frunză veștedă, îi răspund în timp ce trasez
sensul de înaintare al unei gâze rătăcite pe glezna ei,
„ce frumos urcă icebergul acesta uriaș pe Neva?
spune lângă podul Decebal,
te înșeli, e doar haina unui sinucigaș, îi răspund privind luna,
„cât de elegant plutește, pe Iordan, mărețul iceberg?",
șoptește, în timp ce vântul îi ridică rochia
puțin mai sus de genunchi (roșește, dar pe ascuns),
ți se pare, îi spun, e doar o vâslă abandonată,
îndurerată, își aruncă evantaiul în apă,
îl privește cum e dus agale la vale,
„uite cât de elegant alunecă lebăda mea pe Styx?",
îmi spune în dreptul Bibliotecii din Alexandria,
eu îi șoptesc,
„nu e lebăda ta, e icebergul tău
de pe Crișul Repede",
și cu respirația mea, îl topesc la picioarele ei.

NOUA ROBIE EGIPTEANĂ

În ocna de sare din lacrima *ei* doar eu muncesc cu grație,
cu emoție, cu grijă,
la lumina confuză a lămpii scot zăcământul rar
din mina ascunsă, din hruba unică,
voi înălța o piramidă uriașă, una făcută de un singur om,
de un singur sclav egiptean (eu), pentru o singură semiramidă (ea),
voi cere să se bată un ban unic, cu chipul ei frumos
precum o corabie încărcată cu mirodenii,
ea îl va privi uimită, va crede că se zărește într-o oglindă
și va fi fericită,
atunci voi iubi trupul *ei* de sfântă Marie Mică, de Sfântă Marie Mare,
ca pe o târgoviște ignorantă, romă decadentă, oradie uitată.

SOLILOCVIU LA ZI MARE

Porți pe spate un sac prea mic
pentru osemintele tale, mi s-a reproșat,
flacăra lumânării la căpătâiul tău
e necontrolată, mi s-a sugerat,
mesteacănul din care ți se face crucea
e prea uscat, mi s-a demonstrat,
rezonanța sicriului, când vor cădea bulgării,
e prea slabă, mi s-a explicat,
cortegiul care te urmează,
e prea scurt, prea încet, mi s-a amintit,
viermii care te așteaptă sunt mironosiți,
mi s-a șoptit,
pământul care te acoperă e altul
decât cel scos din groapă, mi s-a inoculat,
dar ea, groapa, e bună pentru a fi aruncat,
poate puțin prea strâmtă,
pentru aripile tale exagerat de lungi,
pe care acum la piept le strângi,
iar tu de ce pari puțin crispat,
când pe tronul mușatinilor ești așezat?
căci tot vei duce, ceva din noi, mai departe,
iată de ce consemnăm, precum Neculce,
totul în această carte.

POEM

Te privesc peste umărul meu,
în ziua de dinaintea căderii Novgorodului,
rătăcești de una singură pe bulevardul aglomerat,
te urmăresc atent cu privirea,
știi că prefer excesul, de aceea îți arcuiești
mai bine coapsele,
destrami tot mai greu covorul pe care,
l-ai țesut pentru despărțirea noastră,
mi se pare că șoptești,
azi e ziua aripilor tale (16 iunie, 1904),
la mulți ani, vâslașule, la mulți ani, barcagiule!
M-ai privit peste umărul tău,
în prima zi de după căderea Novgorodului,
construiam o casă,
în ea, la o masă, stau eu și visez,
cum renaște Novgorodul,
contemporanul nostru.

VOIEVODUL

Am așezat mărul pe capul mortului,
Ca pe o coroană, să-l proclame împărat
Pe lumea cealaltă, să nu se uite,
Chiar dacă acum e mut, rece și supărat,

De teamă a ridicat puțin capul,
Mărul domnesc ușor s-a rostogolit,
S-a strecurat din lumea acesta,
În lumea cealaltă, unde a și murit,

Pe frunte i-am pus o nouă podoabă,
Un măr imens, pentru a fi și mai împărat
Prin alte pustiuri, dar nimic din ceea ce
Am crezut, nu s-a mai întâmplat,

De atunci înscăunăm altfel împărații,
Cu frumoase coroane din flori de măr,
Dar pentru că și ele odată mor,
Le așezăm pe creștet un măr,

Cu fast întronați, îi rog cu ardoare,
De după giulgiu, să se arate la chip
imprimat adânc pe un gât de clepsidră,
Care-mi presară pe limbă nisip.

Ion C. Ștefan

poesis

PREZENT IMPREVIZIBIL

Iată, prezentul acesta imprevizibil
îmi arde urmele pașilor viitori,
în care credeam!
Sentimentele mele au zburat
pe creanga unei speranțe
tot mai neliniștite.
Cuvintele s-au îndepărtat
unele de altele,
iar câteva au pierit cu totul.
Ce fel de poezie mai este aceasta
în care nu încerc să spun
decât adevărul ?

ÎN DESIȘUL ÎNTREBĂRILOR

Cum vor mai fi răsplătiți
cei care și-au pierdut orice speranță,
ori au pierit de-a adevăratelea,
deși nu era timpul lor?
Încerc să găsesc
în desișul unor întrebări
acel sâmbure de adevăr
în care am crezut până acum.

LIBERTATEA GÂNDULUI

Nu mi-a mai rămas liber
decât gândul,
precum vulturul care se înalță
deasupra oceanului,
când începe furtuna!
Dar nu pot trăi
într-un spațiu
fără puncte de sprijin,
într-o dimineață
fără întrebări și răspunsuri...

REGELE CUVINTELOR

Nu mi-e urât numai cu mine
în aceste condiții triste;
toți ne-am înconjurat numai cu tăceri,
dar iată că pe tabla existenței mele
se schimbă pionii.
Nebunii au evadat mai demult în afară,
turele se întrec doar între ele;
numai regina stă solemnă
pe culoarea ei.
Dar regele cuvintelor
pe unde-o fi rătăcind ?

VĂLUL TĂCERII

Ridică, Doamne,
de peste privirile mele
vălul acestor tăcerii!
Sper că nu ai uitat și Tu
pendularea dintre zi și noapte;
era atât de frumoasă
și doar aici se năștea
Poezia adevărului.

REGĂSIRE

Stau în noapte
înconjurat de amintiri.
Prin întuneric se vede
mai departe.
Se întâmplă uneori
această rătăcire
când nu te mai regăsești
între ceilalți.
Te cauți în tine
și numai acolo te afli.
Alteori te-ai pierdut
pentru totdeauna.

Gheorghe Cîrstoiu

Fără chip

Cerul începuse să-mi curgă din ochi,
așteptam zorile să vină,
între cețuri și stropi
blonda din mine avea vină
că nu se întrupa în lumină,
dar îmi lăsa semne că-i vie,
din cea fost putea să mai fie
iluzie tratată sau dulce nebunie.

Salvat

Duc în spate înfipte săgeți,
stigmate - blânde peceți,
trimise de îngeri lăsate pe piele
sărutări arzânde de stele,
mă va salva în crepuscul
posomorâtul toamnei nucul,
nuc verde cu noaptea-n ramuri
și vânt de-l îngână-n răstimpuri...

Fără răspuns

Luna își ieșise din minți,
mă pândea oriunde,
cobora cu sfinți
în ierburi aburinde
sau rămasă în par
privirea-mi s-o afunde,
timpul voit solitar
devora secunde.

Și ce vrea să fie? -
lună cu mândrie,
să privească rece
fără să mă știe?

Tăgăduială

și până să-mi dau seama
că se făcuse târziu
dumnezeu mă ia de după gât
ca pe un fiu
și-mi strigă alertat
termină cartea vieții vie,
ai vârstă de încrezut,
în librăria cerului déjà s-a vândut
datorită că este a ta
ca ultima-ți nevoie.

Interes ratat

Nu știam că moartea doare
Peste vânturi, peste floare
Când vor respira profunde
Ape în lumini afunde

Și s-ajung încet cu seara
Care-și agravează starea,
Având un interes comun,
Să scuturăm vântul de fum.

Și dacă-n lumea mea,
Cucuta-mi otrăvește o stea,
Mă aplec cu luna peste pod,
Ard ramul, închipuindu-l eșafod.

Nu știam că moartea doare
Peste vânturi, peste floare...
,,Tocmai vezi că n-ai cadastru”,
Cerul tânguie albastru.

Poem

În fiecare noapte sunt o pasăre
în zbor necontenit și singur
cu o nestăvilită chemare
la roua de pe orice mugur.

În fiecare noapte, în compania stelelor,
mă ascund după privirea copacilor
să-mi fie bună primirea, să ies ușor
din ochii învăluitori ai Ielelor.

În fiecare noapte aștept mereu
să nu fiu vitregit de lumină,
o lampă din vremuri cu seu
și purtătoare de vină.

În fiecare noapte sunt eu,
o pasăre dejugând planul morții,
tocmai când intervine Morfeu,
dezlegând toate visele nopții.

Musca

Câmpuri de vară întinse
însoțesc un soare de var,
pielea-i arsă, cămăși scurse,
și temperaturi de coșmar.

De fapt eu îmi doream echilibru,
ieșind să mă regăsesc în natură,
dar o muscă de mare calibru
apare de oriunde, bâzie,apoi fiară
vede în mine o vită de povară?

Elastice, zbârnâitoare îi erau aripile,
negricioase, îmi încâlceau privirile.
Insecta înrăită își proptea picioarele,
să mă înțepe, ignorându-mi mâinile.

O, sărmane! trag toți de tine ca de hoit,
nenumărate-s muștele în lumea concavă,
nimicuri, dar fiecare c-un tupeu sporit,
roiesc, înțeapă, injectând otravă.

Eu, omul nimănui, privesc din gând,
să-mi crească aripi de vânt,
ca victimă colaterală...

Modus vivendi

din atâtea rele în viață
aleg pe cel mai rău,
trecerea timpului ireversibilă.
eu sunt cel ce sunt, și pe dumnezeu
îl vreau mereu în față,
nimic nu crează nimic,
exceptând sub soare,
moartea rațiune finală.
la pândă, în flori
îmi va striga anemic,
,,în una din zilele-ți betege memento mori”...
uita că poetul e rege
și nu moare decât în picioare.

Unor critici

Omul este un lup pentru om
prin însuși faptul
că așa a spus un atotștiitor.
,,poeții se nasc, oratorii
se formează”
zic și eu după Cicero,
orator în urma timpurilor,
care mă aude și-mi dă dreptate, adevărul gol,
nimic mai mult.

Duc în spate înfipte săgeți,
stigmate - blânde peceți,
trimise de îngeri lăsate pe piele
sărutări arzânde de stele,
mă va salva în crepuscul
posomorâtul toamnei nucul,
nuc verde cu noaptea-n ramuri
și vânt de-l îngână-n răstimpuri...

Carnavalul identității

(urmare din p. 5)

scaunul de senator: acuzației de misoginism nici nu-i mai erau necesare alte probe, cea mai puternică o constituia chiar numele odios prezent în titlul cărții: *femeie*. Dar la Sorin Lavric – care scrie și gândește cu dreapta – o asemenea temă se integrează firesc în sistemul lui de opțiuni, în vreme ce la Arthur Suciu, așezat, superficial sau nu, de opinia publică de-a stânga... – Sigur, și la stânga se vorbește despre „reprezentările femeii în literatură” sau despre distribuirea funcțiilor publice persoanelor de „sex femeiesc” în raport cu cele de sex masculin, dar tipologizările atemporale ale femeilor sau caracterizarea – esențialistă – a femeii în opoziție cu bărbatul sunt rarisime, dacă nu complet ieșite din uz.

Scrierea fragmentară și aforistică exersată de Arthur Suciu intră, cred, în același proiect al obținerii totalității într-o epocă a oglinzilor sparte. Totalitatea poate fi obținută numai prin îmbinarea cioburilor și bucăților de „sine” – disparate, răspândite peste tot, unele de negăsit. Nu mai puțin adevărat este că un singur ciob de oglindă poate reflecta întregul chip – al tău și al lumii unde ai fost „aruncat”. Ceea ce îi reușește, într-un mod strălucit, lui Arthur Suciu – care atinge deseori culmea țintită de orice moralist: memorabilul.

Care este miza existențială și personală a dimensiunii publice a unui asemenea proiect al totalității? De ce de pildă nu poate fi el întreprins într-un mod solitar, sub forma jurnalului intim sau a imersiunilor mistice – față de care Arthur Suciu recunoaște că nu are nicio chemare serioasă? De unde nevoia – imperioasă – de autoexpunere, de auto-dezvăluire „totală”, imediat contrazisă, dezmințită de o alta, într-un soi de apofatism carnavalesc? Este vorba cred de un efort personal – și disperat – de „întemeiere a alterității”, ca să folosesc o expresie din jargonul filosofic. Arthur Suciu nu se propune unui public aflat în afara lui pentru ca acesta să-i descifreze intențiile premeditate, ci este deschis în sensul cel mai propriu interpretărilor venite din partea acestui public. El *este* într-un anumit fel chiar acest public, el se expune pe sine pentru că vrea să facă saltul în afara lui însuși, să se vadă cu ochii publicului său, să se transceandă pe sine, să-și fie, sieși, propriul lui spectacol.

Pariul lui Arthur Suciu este cred tocmai acesta – printr-o consecventă autoexpunere (și, pe cale de consecință, autonegare) pot obține un fel de extaz, mă voi livra privirii celuilalt până voi însuși eu însumi față de mine privirea celuilalt, până voi deveni eu însumi celălalt, eu însumi-și-celălalt. Este poate singura formă de transcendență și deopotrivă de autosuficiență pe care o mai putem spera.

Dacă ar fi fost artist, l-am fi găsit pe Arthur Suciu într-o galerie de artă „modernă” expunându-se pe sine însuși, autor și obiect, produs și proces al propriei sale creații. Prezența lui în spațiul virtual intră în același tip de experiment al autoexpunerii *totale* în care corpul și spiritul, suprafața și profunzimea, limbajul și tăcerea, identitatea și alteritatea sunt aduse împreună și astfel desființate căci diferența dintre ele este transgresată înspre un alt nivel al umanului sau transumanului.

Magda Grigore

În numele poemului

(i)luminare

există o singură ploaie –
a nopții,
atunci cuvintele au insomnii,
atunci stelele sacre
din deal și din vale (ale ființei)
gonesc prin sânge cu mii de herghelii.

Există o singură noapte –
a luminii,
în ea cad viețile la rând;
peste zădărniciile lumii,
peste deșertăciune, aprins,
ea își lasă focul curgând.

există un singur drum –
al împăcării,
când întâmplările lumii ard de vii,
când cuvintele nerostite se-mpacă
și-ți luminează senine
și atât de aproape, ca niște făclii.

există o singură înseninare
între ceilalți –
o singură tihnă, omule, pentru tine
și-un singur fel de a găsi sensul
ploii neîncetate care te îndeamnă
pe cale căutării *în sine*...

poesis

Din poezia lumii

Alain BOSQUET (1919 – 1998)

În traducerea lui LEO BUTNARU

S-a născut la Odessa. Numele civil – Anatole Bisk. Familia a emigrat în Belgia, unde viitorul poet face studii la Universitatea Liberă din Bruxelles, apoi la Sorbona. Mobilizat în anul 1940, trece, succesiv, prin armatele belgiană, americană și franceză. E printre redactorii ziarului „Vocea Franței", la New York, editat de comandamentul generalului Charles de Gaulle. În 1944, împreună cu americanii, debarcă în Normandia. În perioada 1958-1960 este profesor de literatură franceză în SUA și de literatură americană la Lyon. Fiind un scriitor prolific, publică volumele „Limbă moartă", „Confesiunea mexicană", „O mamă rusoaică", „Copilul care ai fost", „Nici război, nici pace", „Sărbătoarea crâncenă", „Meseria de prizonier" și trei romane apărute în volumul „Singurătăți". În 1980 este naturalizat francez. Devine membru al Academiei regale de limbă și literatură din Belgia (1986). Din bibliografia sa poetică reținem: *Imagini impardonabile (1942), Viață clandestină (1945), Memoria planetei mele (1948), O rază uitată (1955), Notițe pentru dragoste (1972), Căpitanul absurdului (1991), Eu nu sunt un poet de apă dulce (1996).*

Cel ce va tăia cedrul va fi spânzurat de cedru.

Cine va jumuli lebăda va ajunge hrana uliului.

Cine bea apa o va sfârși în mare.

Cine va numi urât azurul cerul îl va zdrobi.

Cine va spune un singur cuvânt va fi preschimbat în cuvânt.

Fii atent la piatră, lalea, muzică, ele te-au ursit.

Chirurgie

Acum e timpul intervenției chirurgicale.
Între vezica biliară și plămânii mei,
Am constatat o creștere:
după un somn lung,
știu că sufletul meu a început să crească.
Aș fi recunoscător
de nu mi-l vor amputa.
Iar dumneata îmi spui:
„Inima ți-e prea mare;
în orice moment riscă să se desfacă.
Îi vom reduce volumul".
Deși sunt profan în domeniu,
am propria părere:
acesta e cel mai bun poem al meu pe care-l umflu,
ezitant, suferind, necruțător.
Deci fii drăguț, nu-l atinge.
Chiar dacă a venit timpul autopsiilor.

Suflet închis

Mângâiere după mângâiere,
frunziș după frunziș,
ce a rămas?
Un râu fricos.
O vară amputată.
Ce ar trebui exprimat?
Un oraș, ai zice vagabond.
Un drum, ai zice ca și dispărut.
Am îndrăzni să concluzionăm?
Realitatea foarte opacă.
Copilul prea mic ca să iubească.
Ce rezon nerezonabil?
Trăim din aceste fragmente.
Respirăm rugină.
Buze aici, buze dincolo.
Suflet întredeschis, suflet închis.

Apostrof

Și viața interioară a muștei,
îți imaginezi, îți imaginezi?
Și suferința de silex,
o cunoști, o cunoști?
Și remușcările cascadei,
te emoționează, te emoționează?
Și visele sângeroase ale rouăi,
ce crezi tu, ce crezi?
Și jurămintele râului,
le vei respecta, le vei respecta?
Și îndoiala, acolo sus, pe culme,
pe care o confunzi cu zăpada,
ai vrea să o combați, să o combați?
Și azurul care își pregătește sinuciderea,
îl vei ajuta, îl vei ajuta?
Nefericirea ta e atât de insignifiantă
pe lângă nenorocirile lor!

Avertizare

Cel ce va tăia cedrul va fi spânzurat de cedru.
Cine va jumuli lebăda va ajunge hrana uliului.
Cine bea apa o va sfârși în mare.
Cine va numi urât azurul cerul îl va zdrobi.
Cine va spune un singur cuvânt va fi preschimbat în cuvânt.
Fii atent la piatră, lalea, muzică, ele te-au ursit.

În trecere

Un bărbat și povara îndoielii sale
trecură pe-aici dimineață: un munte s-a risipit
iar soarele se stinge
nelăsând decât o masă de cenușă.
Un bărbat și remușcările sale s-au spânzurat pentru că asta
nu a cerut un efort prea mare.
În mansardă se mai vede funia
cu aerul ei batjocoritor.
Un om supărat nu acordă
credit inimii,
sufletului, la atâtea nimicuri!
Ar vrea ca dragostea să fie o limonadă efervescentă,
cât o petală de ușoară, nimic mai mult
în neantul său din plin vid!
Un bărbat și-a tăiat o venă. O, lividă grădină,
pierzi din simpatie.

Ultimele oferte

Încă îți pot da
– pentru câte zile, câte luni? – suava dulceață a lucrurilor dispărute.
Încă îți mai pot traduce
– până diseară, până joia viitoare? – puținele cuvinte ce duc la extaz.
Încă îți mai pot împrumuta
– asta e ultima oară, mi se pare – ceva foarte plăcut,
o căldură ca mătasea.
Încă te mai pot seduce
– nu mai sunt eu, ci altcineva – prin fructul delicios al disprețului
și profilul sculptat al neantului.
Încă te mai pot teroriza.

Domiciliu

M-am zăvorât în cerdac:
refuz să văd
trotuarele, platanii, azurul.
Cărțile mele sunt pe podea
mirosind a ceapă și praz.
Robinetul îmi vorbește într-un dialect vechi din
Macedonia sau
Galicia.
Fotografia lui
Van
Gogh
trebuie s-o ard.
Pe poemul meu descopăr
pete de mucegai.
Nu mai vreau să hrănesc canarul,
șterge-mi ochelarii,
inventează enigme
despre tot ce-mi taie aripile.
Mă atașez de cele mai pure silabe
două-trei cratițe.
Și îi zic frigiderului:
„Să mai mințim și noi puțin, pentru exercițiu".

De la roman la poem

Astfel se încheie romanul.
Așa cum e cazul, personajul
moare în ultimul capitol.
L-am putea regreta;
dar s-ar putea vorbi și de o eliberare.
Unii cititori adaugă,
fie virgule,
fie oftează.
Intriga a fost foarte rezonabilă,
iar loviturile de teatru temperate.
Cartea se închide
peste erou, peste subiect.
Am putea să ne gândim la alte aventuri.
Dar am putea și să uităm de toate.
Așa începe poezia.

Eboșă

Eu nu sunt decât o schiță:
nas zdrobit,
dintele lipsă.
Completați individul?
Eu nu sunt decât doar o idee;
ordinatorul,
cine l-a codificat, va adăuga ceva savoare în el?
Eu nu sunt decât această umbră
descărnată;
bărbia molcuță, ochii sașii.
Eu nu sunt decât o pagină
scrisă în alb;
personajul, fără să respire, se va preface.
Sunt doar un profil:
o bucată de fag,
o, biet fir de geană – neființa se teme de ființare.
Dacă sunt oarece rămășițe, aș vrea să cred că am învățat
iubirea de stare provizorie.

Într-o limbă franceză foarte simplă

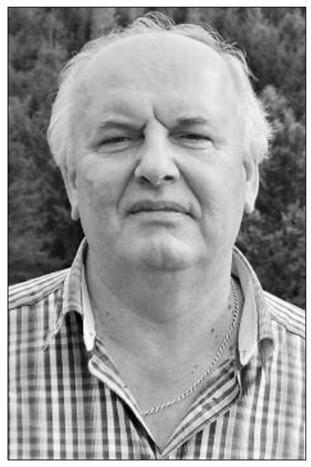
De ce nu pot fi concomitent mort și viu?
Ar fi contra moravurilor?
Mi-aș păstra același domiciliu:
lumină slabă,
amanta care mă adoră ca pe o tuse,
suflet cu vedere spre gunoiște,
logică impecabilă: un adevărat contor de gaz.
Aș trăi și eu
sub niște flori,
unde aș fi unul dintre ele.
Aș fi văzut în zori,
nu departe de orizont,
acolo unde totul este fabulos,
extaz și puritate.
Eu scriu într-o limbă franceză foarte simplă,
dar și într-o limbă
ce nu e făcută pentru cei ce vor să înțeleagă totul.
Sunt naiv?
Încalc legile?
În momentul în care va trebuie să aleg,
deja voi fi mort.

Stare civilă

Sunt întrebat unde m-am născut.
Răspund:
„La locul desemnat de nisip și smirnă".
Sunt întrebat
cine au fost părinții mei.
Răspund:
„Sequoia, steaua verde".
Sunt întrebat unde am studiat.
Răspund:
„Pe faleză, la râu:
acolo cunoașterea este dulce și dură".
Sunt întrebat
dacă îmi câștig existența onest.
Răspund:
„La fel ca ciclonul,
ca vulturul de peste leagănul pruncului".
Sunt întrebat
dacă merit respect.
Răspund:
„Nu mai mult decât muzica
transmisă din gură în gură".
Sunt întrebat
dacă mă gândesc să mor.
Răspund:
„Întrebați
nisipul și smirna".

traduceri

Adrian Alui Gheorghe

Poezia unui veac în viziunea lui Leo Butnaru

De bune decenii, Leo Butnaru își depășește condiția de poet, unul dintre cei importanți ai literaturii române contemporane, și se ocupă de traducerea poeziei, cu precădere a celei din spațiul ex-sovietic. Preocupat de fenomenul avangardist, care a "zguduit" literatura din centrul Europei, cu toate direcțiile și nuanțele sale, la începutul secolului al XX-lea, Leo Butnaru demonstrează că replici avangardiste importante au fost și în literaturile mai mici care s-au reformulat sub presiunea aerului novator. Relația cu istoria universală frământată este evidentă, avangardismul și toate variantele sale fiind o replică la incoerențele din societatea planetară. Într-un veac în care conflagrațiile mondiale au făcut să tacă muzele, în destul de multe momente, în care ideologiile au preluat frâiele societății, instituind dirijism inclusiv în artă, arta a suferit mutații serioase. Antologia* prezentă, întitulată sibilinic "Clavecine și vecinătăți (*Din poezia lumii*)", tocmai acest lucru demonstrează, fiind o panoramă a poeziei din veacul XX cu un serios urcuș până în veacul XXI. Dacă se spune că un om este ceea ce citește, un traducător este caracterizat, evident, prin ceea ce traduce. Te pui în pielea celuilalt, în inima lui, în sufletul lui. Traducând zeci de poeți, din limbi și orizonturi geografice diferite, Leo Butnaru și-a luat libertatea "de a fi ostatic" în o mulțime de orizonturi poetice. Pentru că traducerea în sine este un act de mare generozitate, îți trădezi propria artă ca să propui, să impui arta poetică a altuia. Există și riscul, evident asumat, ca traducerea să te modifice, să îți modifice propria artă poetică, să o contamineze cu experiențe noi, nu întotdeauna apropiate de sensibilitatea ta.

În antologia de față, orizontul poetic abordat este amplu, divers, cu o doză de aleatoriu, evident, dar care capătă coerența de gust și de abordare a traducătorului. Poezia franceză, spaniolă, italiană, rusă, ucraineană, americană, mexicană, argentiniană, vietnameză, norvegiană, poloneză, lituaniană, croată, cehă, sârbă, slovacă și turcă este exemplificată prin autori mai mult sau mai puțin cunoscuți, dar care, prin traducere, sunt aglutinați în fluxul de poezie al unui veac care a trăit cele mai dinamice și mai radicale schimbări.

*

Viața de poet nu este una ușoară. Poeții sunt chinuiții vremii, ai istoriei. Când nu-i chinuie ceilalți, se chinuie singuri. Antologia realizată de Leo Butnaru este, în esență, o exhaustivă reprezentare a unei lumi de poeți care a supraviețuit prin operă veacului lor. Citind-o însă, ai senzația pătrunderii într-o lume în care poezia este predestinare, iar suferința face parte din destinul acestei lumi.

Există, în acest sens, o empatie cu poeții deveniți victime ale istoriei, traducătorul are, în prezentul context, misiunea de a atrage atenția că nu numai armele sau ideologiile sunt considerate periculoase, ci chiar și nevinovata, fragila și sensibila poezie, mai degrabă un consacrat instrument al păcii, decât al agresivității. Însă într-o lume nebună, cel care nu înnebunește laolaltă cu ceilalți este considerat periculos.

Literatura rusă și ucraineană, cel mai bine reprezentată în antologie, oferă o mulțime de exemple din această tristă categorie. Leo Butnaru descrie apăsat și acuzator, în bine întocmite note bio-bibliografice, aceste atrocități aproape fără precedent în istoria omenirii. Au fost uciși de NKVD și de formele sale instituționale de mai târziu o mulțime de poeți ruși sau ucraineni. Velimir Hlebnikov este de două ori arestat, bănuit și de albi, și de roșii de-a fi spion. Nikolai Gumiliov este arestat în august 1921 și executat pentru activitate contrarevoluționară. Mai târziu, în anii '50, din materialele anchetei s-a aflat capul de acuzare: „Nu a informat organele puterii sovietice că i se propusese să facă parte dintr-o organizație de ofițeri complotiști, propunere pe care a respins-o categoric". Osip Mandelștam este arestat și trimis cu domiciliu forțat între anii în 1933-1937, arestat din nou moare în închisoare în anul 1938. Serghei Tretiakov este arestat în toamna anului 1937 și moare în temnițele NKVD-ului. Konstantin Bolșakov este arestat în septembrie 1936, iar în aprilie 1938 – executat prin împușcare. Elpidifor Titov – executat în 1938. Daniil Harms moare în închisoare în anul 1942 fără vreun "cap de acuzare" exprimat, motivat. Boris Kornilov moare în anul 1937, în detenție. Poetul ucrainean Oleksa Slisarenko este arestat în 1935, trimis pe insula Solovki, din GULG, unde, în 1937, este executat. Alt ucrainean, Mihail Semenko, este lichidat de NKVD în anul 1937, împreună cu alți oameni de artă și literatură ucraineni.

Dar sunt și alte destine deturnate de istorie până la distrugere totală. Marina Țvetaeva emigrează în anul 1922 și se stabilește la Paris. În anul 1939 are neinspirația să se întoarcă în Rusia Sovietică. La scurt timp, îi sunt arestați fiica și soțul, acesta fiind împușcat, iar fiica Ariadna este închisă în GULAG, unde avea să rămână mai bine de 16 ani. Fără loc de muncă, fără casă, Maria Țvetaeva se sinucide la 31 august 1941. Iosif Brodski, Premiul Nobel pentru literatură în anul 1984, este arestat în februarie 1964 și condamnat „pentru parazitism social", deportat temporar în regiunea Arhanghelsk. Boris Pasternak primește Premiul Nobel în anul 1958, pentru romanul „Doctor Jivago", dar oficialitățile sovietice îl determină să-l refuze. Este exclus din Uniunea Scriitorilor și i se face un proces public. Ivan Bunin, care a primit Premiul Nobel pentru literatură în anul 1933, reușește să plece din Rusia în anul 1920. Banii primiți pentru premiu îi oferă, pentru întreținere, scriitorilor ruși din exil.

Lista poeților sinucigași, prezenți în antologie, este și ea impresionantă. Vladimir Maiakovski, Serghei Esenin, Bogdan Gordeev Bojidar (la doar 20 de ani), Boris Poplavski, Nika Turbina (la doar 28 de ani), Iuri Odarcenko care își reprimă ultimele respirații cu presiunea toxică a unui balon de gaz etc.

Nebunia istoriei vine, însă, până în zilele noastre. Poeta rusă Ana Iablonskaia, născută în anul 1981, moare în anul 2011, într-un atentat terorist dintr-un aeroport moscovit, alături de alte 35 de persoane. Ajunsese la Moscova pentru a primi un premiu important. Iată ce spune într-un poem de o marcantă febrilitate pentru realitatea imediată, bine surprinsă de traducător: „Cerul a înmărmurit./ Asfaltul miroase a miere./ Șinele de tramvai se topesc în vară/ Ca într-o troacă în care/ Se bălăcește soarele spălat cu săpun/ Frecat cu sodă./ Soarele alb-alb./ Pe când tu – negru ești./ Mai că albăstriu de negru./ Geamurile sunt perdeluite/ Cu melodii din pânzeturi întunecate/ Sub tavan – ciori/ Care încearcă să-și curme răsufletul/ Să nu mai respire/ Și să-și privească aripioarele Clonțului./ Ele zvâcnesc în șuvițe de aer./ Tu ești mare./ Mare de-a binelea/ Și atât de minuscul-amar./ Ți-e cald./ Mie mi-e frig./ Răsună bubuitul veselei prăbușite-n bucătărie./ Sau poate tu ai inclus din nou muzica?/ Nu știu dacă trebuie să credem în minuni/ Însă ar trebui să încercăm./ Timid/ Să gustăm din bucatele/ Pe care cineva cândva/ Le-a numit Dragoste./ Acest nume deja s-a și învechit./ Însă nici lumea/ Nu excelează prin noutate/ Sau ar fi mai bine spus – prospețime?/ Bâlbâială. .../ Dincolo de geam – e arșiță./ Iar eu/ Cu vârful limbii/ Îți ating inima".

Dar și pe alte meridiane poeții, spune traducătorul, sunt victimele istoriei. Guillaume Apollinaire, înrolat în Primul Război Mondial, este rănit grav la cap în anul 1916, suferă o trepanație. Rezistă operației, pentru ca în anul 1917 să publice „Les mamelles de Tirésias", subintitulată „dramă suprarealistă", termen care va face carieră în literatura lumii. Moare în anul 1918 de gripă spaniolă, un fel de „Covid-19" al vremii lui. Federico Garcia Lorca este arestat pe 16 august 1936, iar peste alte două zile cade răpus de gloanțele fasciștilor, corpul său fiind aruncat într-o groapă comună. Cărțile sale sunt arse în Plaza del Carmen din Granada și interzise în timpul franchismului.

Traducerile lui Leo Butnaru sunt adevărate elogii la statuile greu de dărâmat de civilizațiile următoare, singura teamă reprezentând-o o reîntoarcerea la primitivismul care pândește civilizația, care ne adoarme adeseori vigilența.

*

Deși traduce scriitori dintr-un areal complex, atât ca limbă de exprimare, cât și ca timp de evoluție, din lumi unite doar de verbul poetic, Leo Butnaru reușește să păstreze individualitatea fiecăruia, să imprime fiecărui autor o identitate poetică care să-l individualizeze între ceilalți. Desigur, traducerea este o transpunere care face apel la sensibilitatea și la puterea de adaptare a traducătorului la universul pe care îl abordează, este o naturalizare a textului poetic. Traducerea textului literar, a poeziei mai ales, este un proces de creare și re-creare, un *poiesis* în sine, care implică dincolo de cunoștințe și abilități, o sensibilitate specială, o aplecare către forța magică a limbii. Sunt în antologie suficiente nume de referință, cu traduceri intrate în conștiința cititorilor, prilej de comparație pentru cunoscători și de reverbalizare pentru texte deja cunoscute, adaptate la o nouă sensibilitate. Este cazul unor poeți precum Guillaume Apollinaire, Jacques Prévert, René Char, Giuseppe Ungaretti, Boris Pasternak, Osip Mandelștam, Maria Țvetaeva, Daniil Harms, Vladimir Maiakovski, Serghei Esenin, Iosif Brodski, Jaroslav Seifert ș.a. Traducerea poeziei lui Serghei Esenin, de exemplu, transpusă seducător în limba română de către George Lesnea, ar putea crea un complex de inferioritate unui eventual nou traducător. Numai că Leo Butnaru este născut „în două limbi", româna și rusa, așa că traducerea/ transpunerea sa nu poate fi altfel decât credibilă. În cazul lui Serghei Esenin, traducătorul „atacă" în antologie două poeme celebre, „Spovedania unui huligan" și „Omul negru". Reținem un fragment din „Omul negru", care dă posibilitatea transpunătorului să caute echivalențele cele mai apropiate de sensul inițial, să păstreze atmosfera sumbră, disperată chiar, a celui care se întâlnește nu cu un corb, ca la Edgar Allan Poe, ci cu soarta proprie care a luat chipul unui om negru: „Prietene, prietene,/ Sunt bolnav, sunt foarte bolnav./ Nu știu boala de unde se trage./ Ori că vântul fluieră deocheat/ Peste câmpul pustiu/ Ori, ca pe-un crâng septembrie,/ Alcoolul creierul mi-a devastat.// Capul meu dă din urechi/ Ca din aripi o pasăre./ Pe picior, ca pe un gât prelung,/ Nu mai poate să penduleze.// Omul negru,/ Negrul om/ Pe margine de pat mi se așază,/ Omul negru/ Noaptea-ntreagă nu mă lasă să dorm...". Versiunea lui George Lesnea, realizată prin anii 70, pare să câștige în fluență, însă se înscrie în ceea ce se numește mai degrabă traducere liberă, care reprezintă mai mult modul de exprimare poetică al transpunătorului, indiferent la tonalitatea inițială a textului: „Sunt bolnav de tot, prieteni,/ Sunt bolnav peste măsură./ Singur nu știu cum și unde m-am îmbolnăvit./ Mă frâng./ Parcă galopează vântul/ Șuierând prin stepa sură,/ Parcă-n creier alcoolul/ Fierbe ca-n septemvre-un crâng.// Ca o pasăre din aripi,/ Capul din urechi vibrează./ El picioarele trudite/ Să-și mai poarte n-are cum./ Un om negru,/ Un om negru,/ Un om negru/ Vine și pe pat s-așează./ Un om negru/ Nu mă lasă s-adorm noaptea nicidecum. ...".

În același timp, fiind vorba de poeți din culturi diferite, traducătorul trebuie să țină cont de tipologia *culturemelor*, de traducerea lor, deoarece *culturemele* pot pune probleme de (in)traductibilitate. Este cazul lui René Char, de exemplu, cu un grad de intraductibilitate ridicat, o probă dificilă, dar provocatoare pentru orice traducător. Leo Butnaru ne oferă un René Char la care cuvântul aspiră la nuditatea lui originară, după cum îl caracteriza A. E. Baconski, care fandează strălucit printre misterele elipsei și ale sintagmelor hermetice: „Cu un vânt mai puternic,/ Cu o lampă mai puțin obscură,/ Noi trebuie să ne găsim halta/ Unde noaptea va spune «Treceți»;// Și vom ști că este-adevărat/ Când sticla se va stinge./ O, pământ ajuns atât de fragil!/ O, ramură pe care mi se coace bucuria!// Gura cerului e dalbă./ Ceea ce, colea, lucește, ești tu anume,/ Căderea mea, dragostea mea, pierderea mea". (*Nopțile echitabile*.)

Un alt caz de traducere „la concurență" este Daniil Harms, transpus strălucit în limba română de Emil Iordache. Harms, cel care a fixat o

(continuare în p. 25)

Antologia realizată de Leo Butnaru este, în esență, o exhaustivă reprezentare a unei lumi de poeți care a supraviețuit prin operă veacului lor. Citind-o însă, ai senzația pătrunderii într-o lume în care poezia este predestinare, iar suferința face parte din destinul acestei lumi.

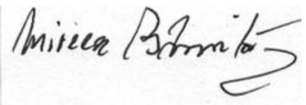

*** LEO BUTNARU - Clavecine și vecinătăți. Din poezia lumii. (*Cărțile revistei Argeș* 1)**
Volum editat de Revista de cultură *Argeș* și Centrul Cultural Pitești (în curs de apariție).

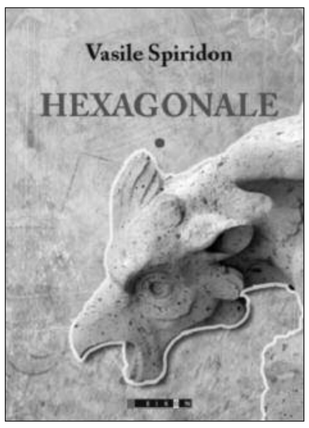
litere

Mircea Bârsilă

Eseul despre relația lui Rilke cu Rodin (de la care poetul a înțeles că versurile nu trebuie pictate, ci sculptate, nichitian, „cu o daltă de sânge") și textul hermeneutic (*Trecere prin vreme*) dedicat subînțelesurilor existențialiste din romanul *Ciuma*, aflate sub semnul absurdului și al însingurării iminente a individului, se dezvoltă și se împlinesc în spiritul riguroasei critici universitare.

Vasile Spiridon: „Hexagonale. I"

Noua carte a lui Vasile Spiridon – ***Hexagonale*** (I), Editura Eikon, 2020 – este structurată în patru secțiuni: *I. Francezi în Hexagon*, *II. Francezi față în față cu Hexagonul*, *III. Spații expoziționale hexagonale* și *IV. Români în Hexagon*. Volumul este însoțit de o *Pre-cuvântare la un op critic de Vasile Spiridon*, semnată de Constantin Dram, o *Postfață*, de Adrian G. Romilă, și o prezentare a lui Răzvan Voncu – pe ultima copertă. Multe dintre eseurile din acest volum au apărut, inițial, în „România literară" și în alte reviste literare importante: „Convorbiri literare", „Vatra", „Ateneu", „Hyperion", „Antiteze", „Dacia literară" și „Studii și cercetări științifice. Seria: Filologie", Bacău (cf. *Nota autorului*, p. 9).

Prima secțiune se deschide cu eseul *Jocul privirii trubadurești*, din care nu lipsesc observațiile ironice referitoare la amorul trubaduresc în expresia sa de „căutare graalică a dragostei de departe (*amor de loign*)", la voluptatea așteptării (care „se traduce printr-un fel de dezbatere între *ochii* care sunt tentați să contemple frumusețea exterioară și *inima* care știe ce va avea de suferit dacă sufletul alesei ascunde altceva, de nedorit" – p. 16, s.n.) sau la anumite versuri „scăpate de sub condei", precum acestea: „Nu de mult, în zori de zi,/ cum treceam niște ponoare,/ stând sub un măceș zării,/ în văpaia de-ntâi soare,/ o codană.../De pe cal voios sării,/ chiar acolo, pe cărare;/sub un tei ea mă pofti/ și șezurăm la răcoare... (Gavaudan). Punctele de suspens(ie) de la sfârșitul versurilor suscită o îndoială iscată de faptul că, în zori de zi, cei doi tineri caută un loc răcoros, dar trebuie să luăm lucrurile, desigur, în sens metaforic" (p. 14)".

Ironia lui Vasile Spiridon este un plăcut ingredient într-un text cu subtile „priviri analitice" asupra receptării *vizuale*, în lirica trubadurilor, a frumuseții și senzualității feminine menite a-i face să viseze cu ochii deschiși. Un exemplu: „«Poetica vederii»" se raportează la senzitivitate, ochiul fiind organul cel mai adecvat cunoașterii de sorginte spirituală./ (...) / Viața tăinuită a privirilor, oglinzile lor paralele în cazul erosului interferează și duc la identificarea reciprocă. Lumina orbitoare a unui *coup de foudre* trebuie asumată, cu riscul de a vedea totul dispărând, asemenea oricărei fata morgana" (p. 15).

Urmează un text despre gestica și retorica (religioasă) și despre universul poetic al lui Paul Claudel – centrat pe esențiale viziuni ontologice și cosmologice – din volumele *Cinci Mari Ode* și *Un poet privește crucea*; o evocare a unui uitat spirit rebel (*Cyrano de Bergerac*), care, „atât prin îndrăzneala viziunii, cât și prin aptitudinea de a concretiza și de a difuza principiile unei gândiri profund contestatare/ (...) / a străpuns groasele ziduri ale fortăreței clasice, deschizând perspective generoase spre epoca Luminilor și chiar înspre modernitate. A fost precursor al lui Swift și a pregătit terenul literaturii preponderent filosofice din veacul următor. Prin vulgarizarea și militantismul scrierilor sale pamfletare [vezi *Statele Lunii. Statele Soarelui*, Editura Minerva, 2007, n.n.] împotriva religiei [a nega, de pildă, teoriile despre nemurirea sufletului care nu poate subzista fără trup...] și organizării politico-sociale/ (...) /, Cyrano de Bergerac nu este cu nimic mai prejos de Voltaire și Diderot" (pp. 29-30). Inspirată (sau, mai bine spus, foarte bine gândită) este așezarea „față în față", cu înțelesuri subtextuale, a celor două mari spirite „hexagonale", Paul Claudel și Cyrano de Bergerac, ignorându-se raportul cronologic dintre viețile lor.

Cea de a treia secțiune începe cu descrierea, în rezumat, a unei scene din nuvela *Masa cu oglinzi* a lui Ștefan Bănulescu. O femeie bătrână își aduce, într-o căruță, în satul ei, fiul rănit de moarte pe front. În sat, înaintarea nefericitei mame era împiedicată de mișcarea spre primărie, în sens contrar, a mulțimii, pentru care vestea încheierii păcii avea semnificația unui fericit eveniment istoric. Respectiva scenă îi amintește lui Vasile Spiridon de înmormântarea lui Guillaume Apollinaire – stins de febră spaniolă pe 9 noiembrie 1918. Din cauza aglomerației iscate după declararea Armistițiului din 11 noiembrie, marele poet nu a putut să fie înmormântat decât după două zile: pe 13 noiembrie. „În bucuria generală a sfârșitului de război, cu chiote și dansuri în stradă, convoiul mortuar, ieșit din bulevardul Saint-Germain, l-a condus cu greu, «pe contrasens», spre cimitirul Père-Lachaîse, pe acela care descrisese o altfel de zi din viața Capitalei, în cunoscutul poem *Zonă*. Mai mult decât atât, Blaise Cendrars, participant la ceremonia funebră, a relatat că pe itinerar se striga în cor «à bas Guillaume!», dar scandarea respectivă nu avea nicio legătură cu acela condus pe ultimul drum, ci cu împăratul Wilhelm al II-lea al Germaniei, care tocmai abdicase (în fond era vorba tot despre conducerea pe ultimul drum – al istoriei). În limba franceză, «Wilhelm» se traduce prin «Guillaume», ceea ce a produs o stare de confuzie în rândul întristatului convoi mortuar, care a crezut că ofensa este adusă celui care se înrolase voluntar în armata franceză și fusese adus rănit de pe front" (pp. 33-34). Plăcerea (dar și știința) autorului de a întrebuința, în doze potrivite, felurite detalii „istorice" – prezente în aproape toate eseurile din *Hexagonele* – sporesc, în principiu, caracterul captivant al scriiturii și, pe de altă parte, susțin sistematic, din punct de vedere „documentar", excepționalul demers analitic.

În amplul eseu dedicat lui Roland Barthes, anumite studii ale celebrului semiolog (*Discursul îndrăgostit*, *Gradul zero al scriiturii*, *Plăcerea textului* și altele) sunt lecturate prin grila opoziției dintre *metodă* și *paideia* (a „non-metodei", de fapt), a „schemei" și a „idioritmiei individuale" în condițiile socializării...

Eseul despre relația lui Rilke cu Rodin (de la care poetul a înțeles că versurile nu trebuie pictate, ci sculptate, nichitian, „cu o daltă de sânge") și textul hermeneutic (*Trecere prin vreme*) dedicat subînțelesurilor existențialiste din romanul *Ciuma*, aflate sub semnul absurdului și al însingurării iminente a individului, se dezvoltă și se împlinesc în spiritul riguroasei critici universitare.

Cea de a doua secțiune (*Francezi față în față cu Hexagonul*) este divizată în două subcapitole (A. *În luna mai, ce mai trai!* și B.*Umbra spinului*), cuprinzând, fiecare, mai multe secvențe al căror punct de convergență ilustrează preocupările socio-politice ale lui Vasile Spiridon, care interpretează cu luciditate (și competență teoretică în materie de istorie și de ideologie a istoriei din cea de a doua jumătate a secolului trecut) anumite evenimente „epocale", precum trimiterea unor nave (unele rusești, altele americane) în spațiul lunar (vezi „Lunaticul an 1968"), vizita lui Charles de Gaulle în România (între 14 și 18 mai 1968), revoltele din același an din Franța și incendiul de la Catedrala Notre-Dame (care „a fost privit de o mulțime adunată pe malurile Senei, în preponderență curioși, puțin dintre cei prezenți trăind cu adevărat o dramă religioasă. Sunt convins că s-au făcut foarte multe *selfie*-uri având în fundal teribilul joc al flăcărilor" (p. 97).

Între secvențele „picante" din timpul „vizitei de prietenie" (în România) a conducătorului statului francez merită a fi semnaltă cel puțin „întâmplătoarea" descoperire, în mulțimea de la Craiova, a unui camarad din tinerețea sa: Polihron Dumitrescu. Charles de Gaulle „s-a îndreptat spre el în pas de defilare și, cu mâna la chipiu, i-a dat un scurt raport în limba franceză. Se reitera astfel regulamentul militar din anii 20 ai secolului trecut, când Charles trebuia să-i dea raportul șefului de clasă, Polihrom" (p. 71).

În capitolul III (*Spații expoziționale hexagonale*), impresiile și comentariile asupra unor expoziții (pe care puțini dintre „cei de aici" vor fi avut prilejul să le vădă) se integrează firesc într-un discurs care glisează de la „jurnalismul cultural" spre diverse aspecte ce țin de istoria literaturii și, respectiv, de critica și teoria literară. Un discurs alert și limpede ce ține treaz, în permanență, interesul celor care au avut norocul să călătorească „în Franța lui Vasile Spiridon".

Din lipsă de spațiu tipografic, sunt nevoit să procedez la o fugară enumerare a respectivelor expoziții: „Dada Africa. Sources et influences extra-occidentales", deschisă la Muzeul Orangerie din Paris între 18.10.2017 și 19.02.2018; „L'Arhipel du Goulag d'Alexandre Soljénitsyne – un séisme littéraire", inaugurată în luna mai 2017 la Centrul Cultural Rus „Alexandre Soljénitsyne" din Paris; „Rouge. Art et utopie au pays des Soviets", găzduită la Paris în incinta Grand Palais; „La Chine en révolution. Esquisses de l'époque maoïste", la Muzeul Cernuschi, vizitată în 2019; „Léonard de Vinci et la Renaissance italienne", expoziție dedicată jumătății de mileniu scurse de la moartea genialului renascentist; expoziția de caricaturi „Hugo à la une", între septembrie 2018 și ianuarie 2019, la Casa Victor Hugo, din Paris; „Renoir père et fils", deschisă la Muzeul Orsay (noiembrie 2018 – ianuarie 2019); „Picasso. Bleu et rose" (Muzeul Orsay, septembrie 2018 – ianuarie 2019) și „Le modèle noir de Géricault à Matisse" (Muzeul Orsay, între martie și iulie 2019), unde organizatorii, spre a reda demnitatea subiecților de culoare, au redenumit acele tablouri „cu titluri considerate a fi ofensatoare: «negru», «sclav», «sălbatic», «maur», «pitic»" (p. 166).

Ultimul capitol (*Români în Hexagon*) este dedicat unor scrieri (inclusiv jurnale) ale românilor Tristan Tzara, Paul Goma, Basil Munteanu/Munteano, Virgil Ierunca, Isidore Isou și Livius Ciocârlie.

Eruditele puncte de vedere de factură estetică asupra manifestelor dadaiste ale lui Tristan Tzara și asupra poemelor *Omul aproximativ* și cel intitulat *Toto Vaca*, asupra celebrei lucrări *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, de Bazil Munteano, asupra *lettrismului* lui Isidore Isou, precum și asupra însemnărilor diaristice (fie și cele „pe sărite") ale lui Paul Goma („care a suferit de ceea ce se poate numi «complexul Soljenițân»" și referințele ce țin de istoria literaturii ilustrează, prin însumare, o metodă critică personală ce constă (așa cum precizează Constantin Dram în *Pre-cuvântare*...) în „punctarea obiectivă a ideilor comentate", în „formulările și etichetările memorabile (în bună descendență călinesciană)", în „plăcerea construirii unor conexiuni culturale ce pot crește către parade culturale" și în „cultivarea unor forme de ludic cuceritor în planul expresiei textuale".

Hexagonale este una dintre cele mai interesante cărți pe care le-am citit în ultima vreme!

Dan Ciachir

O PUNTE PUTREDĂ (Scene din anii 1945-1947)

Belşug de cărţi

Anii 1945-1947 de dinainte de începutul Terorii, epocă echivalată cu ultima parte a vieţii lui Stalin (1948-1953), sunt unii de incredibilă efervescenţă editorială, atât calitativ, cât şi cantitativ. În 1946, doi dintre cei patru mari poeţi români contemporani tipăresc cărţi noi: Bacovia, penultimul său volum, *Stanţe burgheze*, iar Arghezi, două volume de publicistică postbelică, *Bilete de papagal* şi *Manual de morală practică*. Lucian Blaga imprimă o culegere de aforisme şi însemnări, *Discobolul*, precum şi lucrările *Trilogia valorilor* şi *Despre conştiinţa filosofică*.

Bacovia, care trăise decenii la rând în discreţie şi penumbră, începe să fie curtat de oamenii politici de stânga, deşi rămăsese un apolitic. În contul acestei curtenii primeşte un premiu de patru milioane de lei şi este transferat din postul de bibliotecar la Ministerul Minelor şi Petrolului în aparatul administrativ al Societăţii Scriitorilor Români.

Întrucât un cerc de admiratori ai lui Arghezi se pregăteau să-l sărbătorească la Ateneu pentru cincizeci de ani de activitate literară – debutase pe 30 iulie 1896 în ziarul lui Alexandru Macedonski „Liga ortodoxă" -, culturnicii stângii i-o iau înainte, decernându-i Premiul Naţional de Poezie pe anul 1946. Arghezi acceptă premiul, însă rămâne foarte rezervat, cu atât mai mult cu cât iscălise în „Adevărul" un articol intitulat *Tânăr-Vodă*, vibrant elogiu adus Regelui Mihai I, care avusese un puternic ecou. După decernarea premiului, Arghezi nu se dusese la redacţia ziarului comunist „Scânteia", unde era aşteptat să ciocnească o cupă de şampanie, ci la „Dreptatea", organul Partidului Naţional Ţărănesc, care făcea o puternică opoziţie guvernului procomunist şi prosovietic Dr. Petru Groza. A doua zi, o fotografie pe pagina întâi din „Dreptatea" îl înfăţişa pe scriitor ciocnind paharul cu N. Carandino, directorul gazetei.

O altă mare personalitate a culturii române, Tudor Vianu, care în 1945 fusese director al Teatrului Naţional din Bucureşti, în 1946, înainte de a pleca ambasador la Belgrad, publică lucrările *Figuri şi forme literare*, respectiv *Transformările ideii de om şi alte studii de estetică şi morală*. În aceeaşi categorie a cărţilor de înaltă ţinută intelectuală se aşază şi monografia *Eschil*, apărută tot atunci, semnată de Alice Voinescu, care susţinea şi cronica dramatică în „Revista Fundaţiilor Regale".

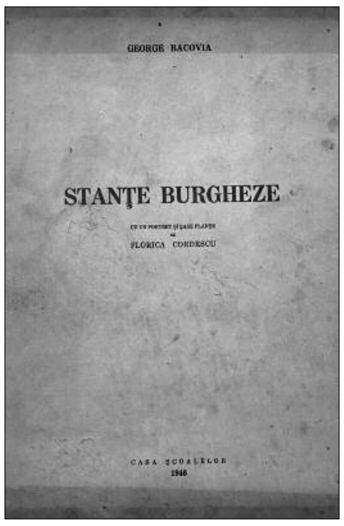
Dintre nenumăratele plachete de versuri editate între 1945 şi 1947 se impun amintite *Cetăţi albe* şi *Libertatea de a trage cu puşca* aparţinând lui Dimitrie Stelaru, respectiv Geo Dumitrescu. Conducătorul tineretului liberal, Mihail Fărcăşanu, debutează în proză, sub pseudonimul Mihail Villara, cu un roman modern, rafinat, *Frunzele nu mai sunt aceleaşi*. În acelaşi an al apariţiei cărţii sale, 1946, Mihail Fărcăşanu este nevoit să se refugieze în Occident.

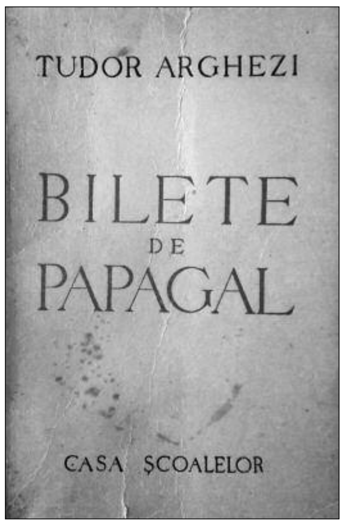
Proza – i-am spune astăzi – „de consum" este foarte bine reprezentată în cei trei ani, răstimp în care Cezar Petrescu este prezent cu patru romane în librării, iar Ionel Teodoreanu cu trei. În 1945 apare romanul poliţist *O crimă lângă Braşov*, dat la iveală de Petre Bellu, autor al unui celebru roman interbelic, *Apărarea are cuvântul*, ambientat într-o casă de toleranţă, unde se naşte şi îşi trăieşte copilăria protagonistul-narator. Prefaţată de Panait Istrati, cunoscând numeroase ediţii, cartea a fost tradusă în mai multe limbi, versiunea spaniolă constituind un succes de librărie în mai multe ţări din America Latină. Tot în 1945, Mihail Drumeş reeditează *Elevul Dima dintr-a şaptea*, roman din categoria literaturii agreabile, despre care s-a spus că a făcut un om bogat din autor.

În perioada 1945-1947, traducerile sunt, la rândul lor, foarte numeroase. Henriette Yvonne Stahl, alsaciană ca obârşie, tălmăceşte *India secretă*, de Paul Brunton, respectiv un roman al lui André Maurois, *Drămuitorul de suflete*. Eugen Schileru, un intelectual subtil, critic de artă în primul rând, astăzi uitat, transpune în româneşte romanul lui Hemingway *Cui îi bate ceasul?* – care va mai cunoaşte o versiune în anii 1960 sub titlul *Pentru cine bat clopotele?* –, ca şi romanul lui James Hilton *Nu suntem singuri*.

Zece cărţi din literatura americană publică în răstimpul 1945-1947 Petru Comarnescu – între care integrala dramaturgiei lui Eugene O'Neill – şi îşi retipăreşte tot atunci cartea scrisă la întoarcerea din Statele Unite, *America. Lume nouă, Viaţă nouă (1930-1941)*. Nu lipseşte de la apel, în materie de traduceri, industriosul Jul Giurgea, despre care se spunea că echivalase expresia *whisky and soda* prin... „whisky cu sodă". Peste zece cărţi tălmăcise Jul Giurgea din scriitori populari precum Cronin sau Mazo de la Roche.

La polul opus, o versiune românească de mare fineţe, iscălită de Al. Ciorănescu, a volumului *Stanţe* de Jean Moréas, poetul mult iubit de Ion Barbu, care în anul 1947 i-a consacrat o conferinţă scrisă în limba franceză şi rostită, tot atunci, în salonul unei cucoane din protipendada bucureşteană, al cărei conţinut a fost din fericire păstrat, tipărit şi tradus în limba noastră. Tot în 1947 debutează editorial Petru Dumitriu, cu volumul *Euridice*, iar Pavel Chihaia este prezent în librării în preajma Crăciunului cu marele său roman *Blocada*.

Primele volume din *Filocalia*

În anul 1947 au apărut primele două volume, traduse de Părintele Dumitru Stăniloae, din *Filocalia*, urmate în 1948 de alte două, tipărindu-se în felul acesta, la Sibiu, o treime din marea antologie de texte patristice. Titlul său complet este *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*.

Filocalia este o celebră colecţie de texte patristice despre curăţirea de patimi, vieţuirea în linişte şi rugăciunea inimii, tipărită de Sfinţii Macarie din Corint şi Nicodim Aghioritul, la Veneţia, în 1782. Ulterior, arăta istoricul Virgil Cândea, s-a descoperit că manuscrisul filocalic „fusese alcătuit în obştea Schitului Românesc Prodromu de la Sfântul Munte, în vederea tipăririi în România". Pe măsura secularizării, care afecta viaţa monahală, exista o nevoie imperioasă de regăsire a recomandărilor patristice în acest sens, care îi interesa şi pe mireni.

Traducerea primului tom al originalului grecesc al *Filocaliei* fusese pregătită la Mânăstirea Neamţ încă de la începutul secolului al XIX-lea. O altă tentativă de editare are loc în anul 1922, însă nu s-a pus în practică. Tipărirea a început abia în 1947, a continuat în 1948, iar după o întrerupere destul de mare, a fost completată cu volumele 5-8, la Bucureşti, între anii 1976 şi 1981. Aceste opt volume cuprind ediţia veneţiană a *Filocaliei*. Următoarele patru, publicate sub genericul *Filocaliei*, au fost traduse şi tipărite din iniţiativa Părintelui Dumitru Stăniloae. Ediţia *Filocaliei* române, care a fost trasă în mii de exemplare, conţine nenumărate scolii (note explicative) aparţinând traducătorului. Una dintre aceste trimiteri, comentând textul unui mare scriitor patristic, Avva Dorotei, se referă la opera lui Marcel Proust: „*À la recherche du temps perdu* nu poate fi o căutare a unor prilejuri identice, ci o mare pocăinţă. Dar «timpul pierdut» e o slăbire interioară a noastră pentru luarea unei hotărâri. «Timpul pierdut» lucrează împotriva noastră. E ca un vierme care creşte."

Filocalia, apărută iniţial în limba greacă (textul din 1782 de la Veneţia), a fost tradusă în rusă în secolul al XIX-lea, a doua traducere fiind aceea în româneşte. *Filocalia*, aşa cum spuneam, este un corpus de texte de profundă trăire ascetică şi de experiere mistică. Paradoxala ei publicare în timpul Ocârmuirii marxiste îndreptăţeşte pe deplin următoarea afirmaţie a marelui savant îmbisericit care a fost Virgil Cândea: „Dar desigur că niciun alt stadiu al vieţii spirituale româneşti nu a făcut mai necesară publicarea *Filocaliei* decât acela al represiunii totalitare, astfel încât, fapt unic în ţările europene supuse unei cenzuri ateiste, cea mai antimaterialistă carte a epocii contemporane a apărut în România în anii 1947-1981, sub regim comunist."

Lucian Sârbu

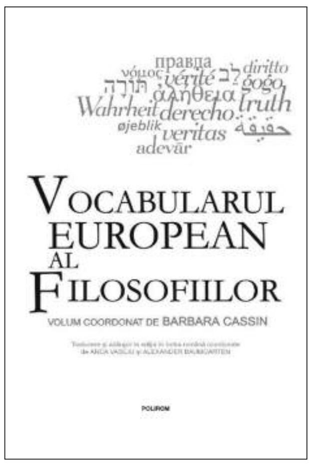
O lucrare de referință: „Vocabularul european al filosofiilor”

Cu *Vocabularul european al filosofiilor* (ed. Polirom, Iași, 2020) ne aflăm în fața unei apariții editoriale de excepție în limba română. Teoretic, vorbim de o simplă traducere. Practic, e vorba de ceva mult mai mult decât acest lucru, colectivul de traducere și redactare a lucrării în limba română reușind veritabila performanță de a îmbunătăți volumul inițial cu un conținut original riguros scris și adaptat specificului nostru local.

Dar ce este această lucrare de o masivitate aproape apăsătoare pentru cei care o văd prima oară? În primul rând trebuie spus că nu este nici o enciclopedie filosofică, și nu este nici un dicționar filosofic. În cele peste 1500 de pagini nu vom găsi articole dedicate cutărui sau cutărui filosof, nici articole care să explice novicilor cutare sau cutare curent filosofic. Din acest punct de vedere trebuie spus că pentru a utiliza în vreun fel *Vocabularul*..., cititorul trebuie să aibă deja niște cunoștințe de specialitate, sau să fi manifestat măcar tangențial un interes pentru filosofie. Cel mai simplu am putea caracteriza acest *Vocabular*... drept un *lexicon de termeni filosofici* având particularitatea de a-și organiza conținutul pornind de la câteva limbi care au influențat de-a lungul timpului creația filosofică universală. Așadar, în centrul atenției nu sunt filosofii sau filosofiile, ci termenii folosiți de ei, cuvintele lor.

Accentul cade, totuși, pe concepțiile lui Blaga și ale lui Noica, fără îndoială cei mai importanți întemeietori de limbă filosofică românească.

Este o operă asemănătoare cu *Termenii filosofiei grecești* de F.E. Peters (apărută pentru prima oară în limba română prin anii '90) atâta doar că nu vorbim doar de greaca veche, ci de peste o duzină de limbi, inclusiv unele mai puțin recunoscute, cum ar fi portugheza sau rusa.

Dar ambiția din spatele realizării acestei opere monumentale se explică mai bine prin subtitlul *Dictionnaire des intraduisibles* - „dicționarul intraductibilelor”. Așa cum a explicat Barbara Cassin - coordonatoarea lucrării - într-un interviu din 2006*, după apariția primei ediții a *Vocabularului*..., colectivul de redacție și-a propus, pe de o parte, să desacralizeze greaca și germana, văzute cândva drept limbile „prin excelență” ale filosofării, și pe de altă parte să combată „anglicizarea” limbajului filosofiei contemporane care are la bază presupoziția, falsă, că „toți gândim la fel”. Practic, prin munca lor deosebită și prin adăugările ulterioare făcute diverselor ediții locale autorii și colaboratorii au reușit să arate că gândirea este particulară fiecărei limbi în parte, dar și că fiecare limbă poate fi creatoare de gândire. Ceea ce nu înseamnă că termenii filosofici nu pot fi traduși dintr-o limbă în alta. Atâta doar că ei trebuie înțeleși corect în funcție de context, sensuri posibile și utilizare specifică. Ceea ce *Vocabularul*... încearcă să clarifice cu fiecare articol în parte.

În cele ce urmează voi comenta pe scurt, atât cât ne permite spațiul, conținutul dedicat termenilor filosofici românești. Articolele suplimentare - redactate sub coordonarea Ancăi Vasiliu (Univ. Paris IV-Sorbona) și Alexander Baumgarten (Univ. „Babeș-Bolyai” din Cluj) de un colectiv de cercetători reputați din care au făcut parte, ca să-i amintim doar pe câțiva dintre ei, Dragoș Giulea, Marta Petreu, Bogdan Rusu, Laura Pamfil, Mona Mamulea, Adrian Michiduță etc. - ar putea forma ele însele o mică broșură didactică, dar cel mai mare conținut se regăsește în articolele „Română (limbă)” (pp. 1070-1101) și „Vocabularul filosofic românesc” (pp. 1388-1419).

Articolul intitulat „Română (limbă)” se concentrează asupra istoriei formării limbajului filosofic românesc începând cu secolul XVI și cu primele lexicoane slavo-române. Pe lângă informațiile cu un pronunțat conținut istoric, care sunt extrem de interesante pentru cineva care nu e specialist în filologie, capitolul își propune prezentarea într-o ordine logică și cronologică a primelor exerciții de învățământ filosofic în limba română, care au avut ca rezultat formarea terminologiei de început a primilor profesori de filosofie de pe teritoriul țării noastre. Cititorul face cunoștință rând pe rând cu termeni folosiți de Samuil Micu, Lazăr-Leon Asachi, Eufrosin Poteca, Simion Bărnuțiu ș.a. Textul este pe alocuri fascinant, deoarece întrevedem efortul și dificultatea care trebuie să fi fost resimțite de iluminiștii români - pe care azi, hai să recunoaștem cinstit, majoritatea dintre noi îi mai evocăm doar prin câteva nume de străzi, fără a fi în stare să spunem prea multe despre opera lor - încercând să transpună în săraca limbă română de la cumpăna secolelor XVIII-XIX un vocabular filosofic care deja se rafinase în multe dintre limbile de circulație internațională ale momentului.

În celălalt articol fundamental dedicat vocabularului filosofic românesc sunt prezentate de o manieră succintă concepțiile câtorva teoreticieni și filosofi români din sec. XIX-XX (Titu Maiorescu și „formele fără fond”, „sincronismul” lovinescian, personalismul energetic al lui C. Rădulescu-Motru etc.). Accentul cade, totuși, pe concepțiile lui Blaga și ale lui Noica, fără îndoială cei mai importanți întemeietori de limbă filosofică românească. Iar în partea a doua a textului sunt trecuți în revistă câțiva dintre logicienii români și contribuțiile lor specifice la știința logicii. Se vede totuși că autorii care au redactat conținutul sunt specializați doar pe problematica filosofico-umanistă, deoarece din paragrafele dedicate lui Onicescu lipsește, surprinzător, orice referință la contribuția majoră a acestuia în teoria deciziei manageriale (câmp de studiu din cadrul disciplinelor economice): calculul oportunităților după așa-zisa „metodă Onicescu”.

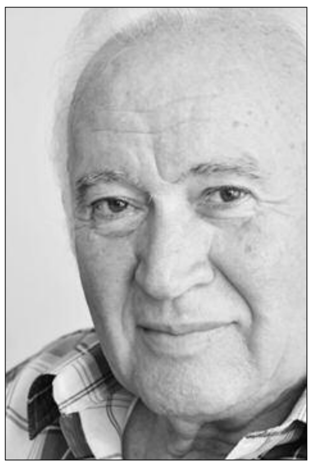
Din păcate, spațiul nu e suficient pentru a putea descrie în detaliu toate contribuțiile privitoare la limbajul filosofic românesc. Multe contribuții sunt intercalate în corpusul altor articole. De exemplu, la articolul despre termenul grecesc *esti* („a fi”) sunt atașate două contribuții privitoare la limba română dintre care cea de-a doua (autor: Dragoș Giulea) explică foarte amănunțit conceptul noician de „devenire întru ființă” (strict despre particula „întru” discută Laura Pamfil la pagina 1408).

Chiar dacă, prin forța lucrurilor, aceste contribuții nu pot oferi o imagine exhaustivă a vocabularului filosofic românesc (personal, nu am găsit absolut deloc referințe la gândirea românească valoroasă de stânga, de pildă la conceptul de „neoiobăgie” al lui Dobrogeanu-Gherea), lucrarea reprezintă, chiar și așa, un instrument de lucru indispensabil atât pentru traducători cât și pentru cercetători, profesori sau studenții la filosofie. De aceea, în ciuda unei oarecare întârzieri în raport cu momentul apariției, ne facem datoria de a o recomanda cu multă căldură tuturor celor interesați.

--

* *Entretien avec Barbara Cassin, philosophe et philologue, directeure de recherche au CNRS, réalisé par Colette Briffard*, http://www.revue-texto.net/ Dialogues/ Cassin_interview.html, disponibil online la data de 1 august 2021

Petru Pistol

Diortosiri

Motto-ul: „...că nu este nici o gramă / Din a lumii scrieri toate să nu aibe melodramă” (*Levantul*).

Pro-lactanțiană

În numărul 11/12 martie 2021 din *România literară* apare, la rubrica *cronica ideilor*, articolul *Un scrib meticulos,* autor Sorin Lavric, comentariu critic prilejuit de apariția volumului: Lactanțiu. *Instituțiile divine. Epitoma*, București, Editura Sophia, 2019.

Scribul meticulos este Lactanțiu, apologetul creștinismului pe timpul împăratului Constantin, la începutul secolului al IV-lea. Lactanțiu fusese solicitat ca retor profan din Apusul vorbitor de limbă latină al Imperiului, în Răsăritul elenofon. Sosește aici tocmai în perioada persecuțiilor din vremea lui Dioclețian. „Fenomenul” creștin lovește cumplit simțurile; Lactanțiu *devine* creștin, faza doctrinară a convertirii, inevitabilă în cazul unei intelectual, fiind devansată. Dacă, în cazul lui Lactanțiu, convertirea este una cvasispontană, se poate vorbi de o „virtute” a timpului. Pot fi reamintite și cuvintele lui Tertullian: „Nu-i plângeți pe martiri, ei sunt sământa noastră”. Procesul convertirii de la religia tradițională la creștinism nu se petrece însă de la sine, fiind încă valabilă în epocă alegația: *Fiunt, non nascuntur christiani – Creștinii devin, nu se nasc.* Să fie atunci apologetul, în genere, un *bifrons*, o ființă ce se „deșiră” (sensul peiorativ vine în consonanță cu tonalitatea discursului critic menționat mai sus) între cele două lumi?

Apărători ai creștinismului, apologeții se angajau în demolarea vechilor instituții religioase: zei, temple, superstiții – realități spirituale compromise deja în ochii multora. „Dosarul” religiei politeiste, fundamentat de Homer, „împănat” apoi în special de poeți – precum Hesiod –, căci ei dețin dintotdeauna râsu-plânsul lumii, fiind operă întocmită, *avocatului* noii religii nu-i rămânea decât transcrierea din pagină păgână în pagină nouă, promisă iubirii. Și atunci, un Lactanțiu, care citează selectiv, nu este el decât un *scrib*? Iar dacă întreprinderea aceasta o întinde pe durata a șapte cărți (în înțelesul antic al cuvântului) din *Instituțiile divine*, înjghebând profilul specific al fiecăreia, nu este el și *meticulos*? Și apoi, dacă ținem cont că fragmentele recuperate din opere pierdute ale unor scriitori clasici, greci ori latini, se bucură de credibilitate în raport cu alte surse de gen (recuperator), atunci nu putem spune că *meticulozitatea* scribului dobândește rafinament? Concedem deci: Lactanțiu – *un scrib meticulos* și chiar mai mult.

Revendică Lactanțiu un atribut cuprins în termenul cu valoare conceptuală la antici, *mediocritas*. *Mediocritatea* apare deci în dreptul lui Lactanțiu din inițiativă personală; reconsiderându-și opera, Lactanțiu mărturisește: *atât a fost în stare* (*tantum potuit*) *mediocritas mea*, fiind vorba de putință ca măsură *de mijloc* a talentului. Instilaseră cei vechi – dacă nu turnaseră de-a binelea – atâta preț în cuvânt să-i dea strălucire (*aurea mediocritas*), ca apoi vocabula să se degradeze până ajunge să definească astăzi *lipsa de valoare*: „Opera lui (Lactanțiu) ⟶

eseu

Leonid Dragomir

Nobleţea unui laureat al Premiului Nobel

Cele două discursuri rostite de Albert Camus la Primăria din Stockholm, respectiv la Universitatea din Uppsala, în decembrie 1957, cu ocazia decernării de către Academia suedeză a Premiului Nobel pentru literatură sunt pentru prima oară traduse în limba română, abia acum în 2021 la Editura Polirom din Iaşi. Traducătoarea Mariana Vazaca spune într-o *Notă asupra ediţiei* că ele n-au putut apărea până în 1989 din cauza criticii aduse de Camus realismului socialist şi în general a aservirii ideologice a culturii în Blocul comunist.

Primul discurs, rostit la finalul banchetului ce încheie ceremonia acordării Premiului Nobel este mai scurt, autorul renunţând la întemeierea argumentativă a ideilor sale, ca şi la accentele polemice. Accentul cade aici pe exprimarea, cred eu sinceră, a surprinderii pentru distincţia acordată la vârsta de doar 44 de ani şi pe câteva idei generale despre menirea artei. Creaţia artistică este pentru Albert Camus o necesitate vitală şi nu o desfătare solitară. De fapt arta este activitatea care-i permite să trăiască intrând în rezonanţă cu cât mai mulţi oameni, "oferindu-le o imagine privilegiată a suferinţelor şi bucuriilor comune". Aceasta este, aşadar, calea unui spirit singuratic de a regăsi comuniunea cu semenii iar privilegiul talentului nu-i decât un mijloc prin care cât mai mulţi oameni solitari să se regăsească în expresia solitudinii artistului, depăşindu-se astfel singurătăţile. Premisa acceptată tacit este că în secolul XX şi, adaug eu, mai accentuat în cel actual, comunitatea, adică legăturile reale şi simbolice care-i ţineau pe oameni laolaltă, par să fi dispărut, ca de altfel şi problema refacerii lor. Pentru a reuşi în misiunea de reunire prin regăsire de sine a cât mai multor oameni, fie şi vremelnică, artistul are două îndatoriri: să nu slujească nici minciuna şi nici opresiunea. El trebuie deci să rămână liber pentru a spune adevărul, care este, susţine Camus dintr-o perspectivă evident de stânga, nu al celor care fac istoria, ci al celor care o îndură.

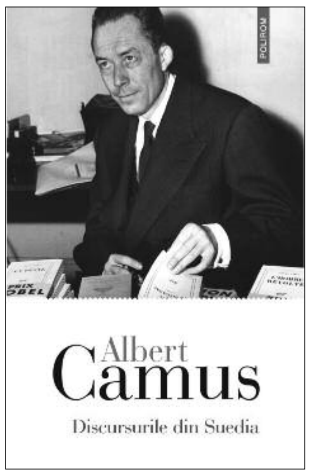
Conferinţa ţinută câteva zile mai târziu în marele amfiteatru al Universităţii din Uppsala, cu titlul *Artistul şi vremea sa*, reia ideile generale din primul discurs, aşezându-le în perspectivă istorică. După Camus, ceea ce caracterizează epoca de după cel de-al doilea Război Mondial este faptul că artistul nu se mai poate retrage din convulsiile istoriei, că trebuie să le cunoască prin experienţă directă dacă e posibil, pentru a le putea exprima. El nu îşi mai poate permite luxul de a se izola în turnul de fildeş – a înţeles acest lucru o dată cu războiul din Algeria, ţara sa natală, pe atunci în toi, – nici de a tăcea. Orice ar face tot va fi criticat, atacat, chiar desfiinţat.

Viziunea camusiană asupra statutului artei şi rolului artistului în societate se înscrie în cadrele controversei moderne dintre arta pentru artă şi arta realistă. Pentru mentalitatea negustorească a secolului al XIX-lea şi a primei jumătăţi a secolului XX, arta putea avea cel mult rolul de divertisment ultra-rafinat, sau, dimpotrivă, de distracţie de masă. În ambele cazuri, fie că se adresează câtorva indivizi de elită sau majorităţii, ea era un lux mincinos. Au existat, bineînţeles, şi excepţii care au plătit greu pentru faptul că s-au revoltat împotriva unei societăţi ce exila arta în zona irealităţii. Acestei concepţii i s-a opus, începând cu naturalismul secolului al XIX-lea şi culminând cu realismul socialist, aşa numit-a artă realistă, care propunea nu evaziunea din faţa răului societăţii, ci reflectarea lui. Problema pe care şi-o pune Camus priveşte însăşi posibilitatea unei arte realiste. Aşa cum este evident că nici o fotografie nu poate reda realitatea, tot astfel nici o descriere a realităţii, oricât de complexă, nu o poate epuiza. Trebuie întotdeauna făcută o alegere asupra aspectelor realului ce trebuie redate iar aici stă tocmai posibilitatea artei. "Nu se pune prin urmare problema să ştim dacă arta trebuie să fugă de realitate sau să i se supună, ci doar de cât anume din realitate trebuie opera să se debaraseze ca să nu dispară în nori, sau ca să nu se târască, dimpotrivă, cu picioare de plumb". Realismul socialist a crezut că poate crea o artă realistă, numai că realul ei nu era nici trecutul, nici prezentul, ci viitorul, aşadar ceea ce nu există. Devenea astfel nu doar nerealistă, ci şi instrument al propagandei, deci minciună, adică neartă. Demonstraţia cu adevărat interesantă a lui Camus conduce la concluzia că atât arta pentru artă, cât şi arta realistă sfârşesc în irealitate. Atunci problema care i se pune în faţă artistului este să găsească drumul spre realitate. Dacă încearcă şă-şi exprime doar originalitatea, ignorând comunitatea semenilor, va crea cel mult experimente interesante, dacă nu cumva va cădea în frivolitatea divertismentului conformist. Dacă devine totalmente aservit realităţii va sucomba în irealitatea propagandei sau a canoanelor ideologice. Regăsirea realităţii înseamnă pentru autorul *Omului revoltat* înţelegerea faptului că "arta nu înseamnă nici refuzul total, nici încuviinţarea totală a ceea ce există. Este refuz şi încuviinţare în acelaşi timp, şi de aceea nu poate fi decât o sfâşiere mereu reînoită". Întâlnim aici o variantă a idei sale centrale: revolta. Nici întorcând spatele vremii sale, nici închinându-i-se, ci devenind el însuşi prin transformarea ei în obiect de contemplaţie, aceasta ar fi cheia libertăţii şi a misiunii artistului de a (re)crea comuniunea cu semenii săi. De fapt libertatea şi comuniunea sunt corelate, căci libertatea scoate oamenii din izolare, în timp ce servitutea îi izolează în singurătatea lor, atomizându-i. În final el discută, contrazicând cumva perspectiva *Mitului lui Sisif*, despre posibilitatea speranţei. Deşi nu se înţelege prea bine în ce sau în cine, totuşi, urmându-i premisele, cred că este vorba de o comuniune universală a oamenilor liberi.

Poate că vorbele lui Camus ne vor părea, mai ales astăzi când suntem atât de dezabuzaţi, ca fiind mari, adică mai mult sau mai puţin vorbe goale. Nu trebuie uitat însă că cele două texte pe care le citim însoţite de o Postfaţă care conţine amintirile traducătorului suedez al lui Camus, Carl Gustav Bjurström, despre contextul acordării Nobelului au fost scrise pentru a fi rostite. Era deci firesc ca retorica să primeze, deşi nu-i mai puţin adevărat că mai presus de orice simplificare, claritatea şi simţul pentru paradox al atât de inteligentului scriitor francez de origine algeriană le salvează de la a căderea în desuetudine, convenţioalitate, datare, cele două texte rămânând proaspete şi după mai bine de 60 de ani. Ne putem desigur întreba sau chiar îndoi în legătură cu menirea artistului de a creea punţi care să scoată oamenii din izolare, aduncându-i în comuniune, mai ales acum când mijloacele sofisticate de comunicare par să ne izoleze tot mai mult în "satul panetar". Dar, consider că alături de Camus putem încă visa la ideea unei fraternităţi, cel puţin între oamenii de cultură, sau la măreţia şi nobleţea ideii umaniste.

La puţin peste doi ani, în ianuarie 1960, Camus moare într-un accident de maşină lăsând neterminat romanul *Primul om*. Nu ştiu de ce, dar aş paria că buna sa credinţă şi consecvenţa cu sine l-ar fi condus, pe linia ideilor de libertate, comuniune, speranţă, spre o convertire la creştinism.

Pentru a reuşi în misiunea de reunire prin regăsire de sine a cât mai multor oameni, fie şi vremelnică, artistul are două îndatoriri: să nu slujească nici minciuna şi nici opresiunea.

---

principală, *Instituţiile divine*, este o mostră de galimatie mediocră", spune domnul Sorin Lavric. Şi nu numai. Iată-l şi pe René Pichon, ilustru istoric al literaturii latine (căruia Lactanţiu îi datorează un studiu fundamental: *Lactance. Étude sur le mouvement philosophique et religieux sous le règne de Constantin*. Hachette, Paris, 1901), deliberând: Lactanţiu, scriitorul *médiocre au sens latin du mot et un peu aussi au sens français*. René Pichon regretă lipsa acelui studiu promis de Lactanţiu despre filosofia lui Platon. De ce oare şi-ar fi dorit savantul francez un *Platon* elaborat de un spirit mediocru în sensul antic al vocabulei şi chiar puţin în sens modern? Ce să înveţe René Pichon de la Lactanţiu?

Răspunsul, după cum se poartă discuţia, tocmai în pliul acesta al talentului cu măsură s-ar putea afla: nefiind Lactanţiu bântuit de demonul genialităţii, care să-l propulseze peste secole, fiind, dimpotrivă, un *mediocris,* va fi un receptor cu aderenţă la vremurile trăite, un spirit obiectiv. Răspunsul merită totuşi ascultat din gura autorului: „Lactanţiu promisese o lucrare specială despre platonism. A împlinit el acest proiect şi lucrarea s-a pierdut? Sau mai curând nu a avut timp să o încheie? Oricum, e regretabil că noi nu avem o lucrare de acest fel, o judecată a platonismului din partea filosofiei creştine în devenire. Putem să ne imaginăm cam ce va fi fost o astfel de carte, sau cel puţin ce atitudine va fi avut Lactanţiu faţă de Platon; ca şi cu stoicii, el va fi fost, în acelaşi timp, respectuos şi independent. I-ar fi lăudat aspiraţiile spiritului, credinţa în nemurirea sufletului, frumoasele lui cuvinte despre Dumnezeu şi chiar despre Cuvânt, mai ales încrederea optimistă în bunătatea Providenţei (s-ar regăsi acolo un ecou din *Despre lucrarea lui Dumnezeu*). Ar fi dat, probabil, mai multă precizie şi soliditate acestei teologii puţin vagi şi ar fi solicitat-o în sens creştin, corectând – spre exemplu – părerile platoniciene asupra veşniciei materiei şi rolului lui Dumnezeu în creaţie. Dar, mai ales, el ar fi atacat puternic teoriile sociale despre comunitatea bunurilor şi a femeilor. Într-un cuvânt, s-ar fi entuziasmat mult pentru *Phaidon* şi ar fi fost destul de sever cu *Republica*. Ar fi însemnat un sfârşit demn al carierei, o continuare logică a evoluţiei gândirii sale, un ultim efort în a relua, desăvârşi şi perfecţiona sistemelor profane cu ajutorul ideilor religioase". (René Pichon, *Lactance, ...* p.157-158). Textul sub forma aceasta apare pentru prima oară în: Petru Pistol, *Fidelitatea clasicismului*, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, p. 215-216.

Despre traducătorul lui Lactanţiu autorul articolului din *România literară* tace. Iar când vorbeşte o face delicat, încât numai traducătorul pricepe. Este vorba de cele două fragmente din *Epitomă* preluate spre exemplificare în textul citat mai sus. Se întâmplă ca lectorul să prefere o altă variantă (nu de sens, ci de expresie) pe care o propune, aceasta fiind şi varianta agreată de limba română. E posibil ca lectorul să mai fi întâlnit devieri de la curgerea firească a limbii române – sub presiunea stilului clasic concis, se smereşte traducătorul –, dar nu s-a bucurat să arunce cu piatra, ci a recurs la gestul *estompat* al diortositorului.

Reluăm în final judecata aspră a lui Lactanţiu: „Lactanţiu nu a avut înclinaţie spre paradoxuri, nici puterea de a ticlui aforisme inspirate. Un apologet meticulos al cărui merit se reduce la redarea amănunţită a ideilor din epocă. În rest, nici filosof, nici teolog, nici mistic".

Traducătorul nu-şi aminteşte acum decât *o singură vorbă* de-a lui Lactanţiu, nu aforism, nici paradox, ci strigăt de neputinţă pentru cuvântul pe care nu-l găsise în tolba lui retorică: „O, dacă am fi putut afirma cele ce ne sunt proprii, pe cât de uşor le-am desfiinţat pe cele străine!"

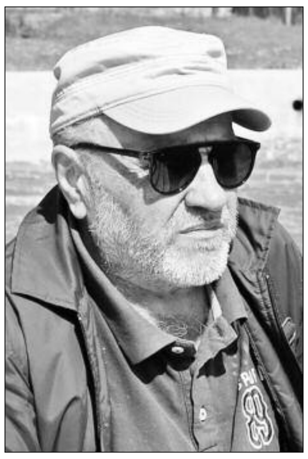
Dacă Lactanţiu înţelege să se arunce într-un asemenea reproş, precum Aias în propria-i sabie, dacă Lactanţiu e autorul acelui poem în hexametru dactilic *De ave Phoenice*, dar şi al rechizitoriului de o cu totul altă factură discursivă, *De mortibus persecutorum,* Lactanţiu nu e un scriitor de care să te desparţi anulându-l astfel: *Lactanţiu acesta nu-mi face trebuinţă*.

Despre traducătorul lui Lactanţiu autorul articolului din *România literară* tace. Iar când vorbeşte o face delicat, încât numai traducătorul pricepe.

eseu

Marian Ilea

Pomada episcopală

Era o dimineaţă rece, ca oricare dimineaţă de toamnă în Mittelstadt. Bătrînul Şteiner se uita la turnul Puţului Kuemberg, după apel trecea pe la grajdurile pentru cai. Cu ei făcea transportul pe orizontală, pe galeriile de la orizonturi şi pe galeria principală a minei Józsa Béla din Mittelstadt. Din cauza cailor se angajase bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, de zece ani, întotdeauna, de zece ani, la mină.

1. În şaisprezece septembrie, anul o mie nouă sute şaisprezece, protopopul Şteţcu din Mittelstadt i-a trimis episcopului locului, unul Şteiner, o scrisoare. Episcopul din Ujgorod a citit-o. I-a spus scribului: „Pune-o la sesizări, Adolf”, l-a privit din scaunul episcopal adînc, moale, chinuitor la cioantele spatelui din cauza moliciunii de sub şezut şi de la spate. „E trimisă de Şteţcu din Mittelstadt, lasă-o să doarmă vreun an, să vedem ce se mai întîmplă la ei”, a încheiat episcopul Şteiner.

Preotul Şteţcu sesiza marele număr de trupe de miliţieni apărute în zonă. Săpau tranşee de parcă se pregăteau de vreo luptă. În Berlebaş tranşeele se lărgiseră. Preceptorul imperiului nu mai era la post. Poşta, care funcţiona în întregul imperiu ca un ceas deşteptător pe care-l reglai şi te trezea cum primea comanda, era cu obloanele trase.

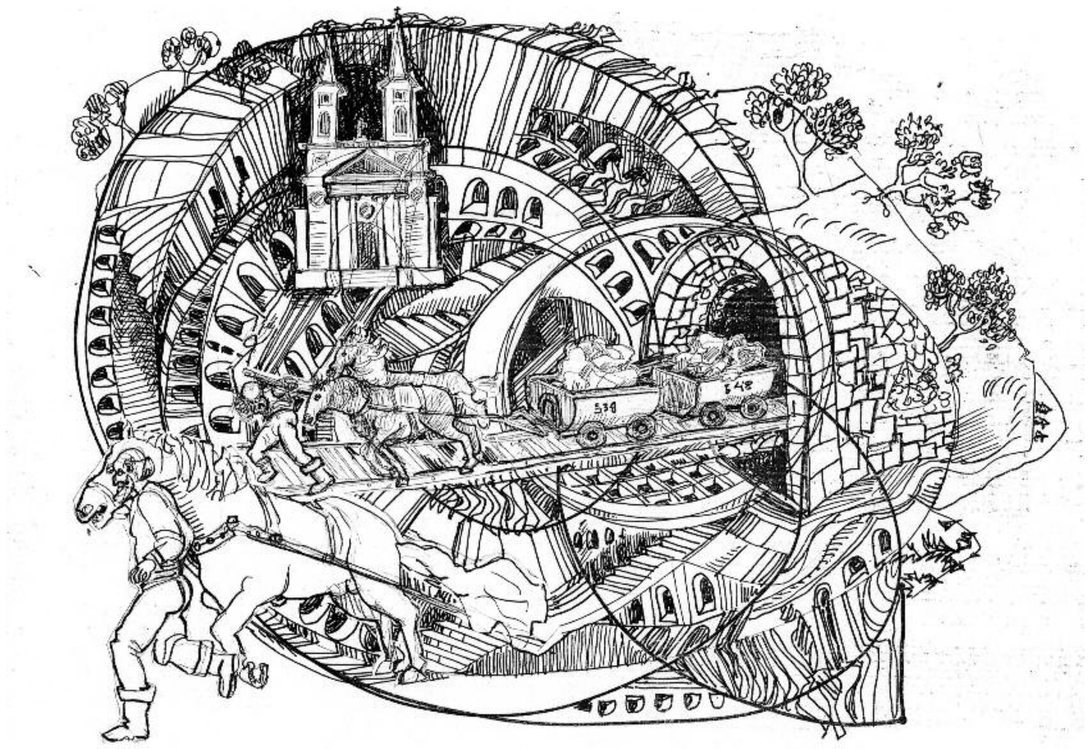
„Sînt tranşee pe dealuri şi în munţii din împrejurimi, domnule episcop Şteiner, de parcă au cotropit culmile din jurul oraşului. Pe Valea Peştilor ori pe Valea Rea seamănă cu liniile unui front. Miliţiile astea şi-au făcut un punct de comandă pe Vîrful Igniş. Orăşenii l-au botezat «La Comandă» şi aşa-l ştie tot Mittelstadt-ul. Aşa-i va rămîne numele. Domnule episcop Şteiner, pe văile astea circulă zvonul despre un drum apărut peste noapte. E pietruit. I se spune «drumul războiului», aşa cum la o potecă şerpuitoare către Creasta Cocoşului i se zice «drumul de tren». Credincioşii noştri ne spun la spovedanii că toate s-au pregătit pentru transportul tunurilor uşoare de munte. La aşa ceva e bun Gutinul, domnule episcop Şteiner. Şcoala noastră confesională a fost devastată. Şcoala care s-a susţinut cu multă jertfă în Mittelstadt din partea întregii comunităţi reformate şi catolice. Învăţătorul de acolo s-a dus cu trupele de miliţie. A mai învăţat copiii o vreme pînă a dispărut. De atunci, domnule episcop Şteiner, zvonul a prins a circula că vine şi începe un război. Şcoala din lemn s-a devastat, nu mai poate fi adusă în ordine, nu s-au mai respectat nici regulile şcolii confesionale şi nici cerinţele legilor din imperiu. Băncile din clase au ajuns în strada şcolii. Trupele de miliţie au luat cu forţa furajele animalelor de la mină şi de la cetăţeni. Nimeni nu li s-a pus împotrivă. La noi în cimitir s-a adus un mort în uniformă militară. Într-un sicriu din lemn de brad. Era un mort de intestine sosit de la un spital din munte. L-a adus o bătrînică, una Estera Şteiner, care ţine o cabana în Pasul Gutîi. O nemţoaică ori austriacă, domnule episcop Şteiner. Mortul de intestine era născut în Szeged, slujitor în armata austro-ungară. L-am îngropat în cimitirul nostru. Am scris pe cruce «paisprezece septembrie, una mie nouă sute şaisprezece. Dudaş, miliţian în armata austro-ungară». Timpul trece repede în Mittelstadt, domnule episcop Şteiner. Ce-a fost am văzut, ce urmează vom vedea.

(Protopop Şteţcu)”

2. În optsprezece septembrie, anul o mie nouă sute şaisprezece, Estera Şteiner din Mittelstadt intra în biroul episcopului Şteiner din Ujgorod. Avea pomada pentru masaj într-un săculeţ lîngă plantele de ceaiuri. Venea în Palatul episcopal de pe deal o dată pe an. Domnul episcop bolea în fiecare toamnă, din cauza cioantelor de la crucile spatelui. „Să vină Estera Şteiner din Mittelstadt”, zicea episcopul către scrib. „Trimite-i vorbă că am nevoie de pomada ei”, mai zicea acela. Estera Şteiner era în tren din şaisprezece septembrie. Făcea două zile pe drumul de tren care lega Mittelstadt-ul de Ujgorod. În timp ce-i pipăia crucile spatelui, Estera Şteiner vorbea. Bietul episcop sufla greu, se întorcea pe burtă şi mai greu. Pomada aceea o făceau Esterele familiei Şteiner din anul 1746, cînd curtea de la Viena terminase de construit drumul de piatră care pornea de la mina din Mittelstadt, prin Pasul Gutîi pînă la Sighet, peste podul de pe Tisa la Rahiv şi mai departe, pînă la Ujgorod. Pomadă din plantele de pe Creasta Cocoşului. Toată puterea muntelui se aduna în strohul plantelor. Pînă la pomadă mai treceau prin procesul amestecului cu mierea de albine din stupii Şteinerilor. Doi stupi ţineau în curtea cabanei Şteinerii din Pasul Gutîi.

Din sala de apel, bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, vedea platoul minei Józsa Béla. Era o dimineaţă rece, ca oricare dimineaţă de toamnă în Mittelstadt. Bătrînul Şteiner se uita la turnul Puţului Kuemberg, după apel trecea pe la grajdurile pentru cai. Cu ei făcea transportul pe orizontală, pe galeriile de la orizonturi şi pe galeria principală a minei Józsa Béla din Mittelstadt. Din cauza cailor se angajase bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, de zece ani, întotdeauna, de zece ani, la mină. De-aia venea în sala de apel de pe platoul din spatele sucursalei imperial-miniere cu sediul central la Kosice, ori Coaşa, cum i se zicea în oraş. „Din cauza transportului hipo am ajuns, şi nu-mi pare rău”, şoptea Şteiner. Cunoştea caii şi caii îl cunoşteau. Vorbea cu ei, vorbea în limba lor, se-nţelegea mai bine decît cu minerii.

La sfîrşit de septembrie primea înştiinţare de la văru-său, episcopul Şteiner din Ujgorod. Seara o întreba pe Estera fiică-sa şi pe Estera nevastă-sa dacă mai este pomadă de-a episcopului. Era. O trimitea în primii ani pe nevastă la episcopia Ujgorodului. Apoi pe fată. Pe amîndouă le chema Estera, ca să nu le-ncurce numele. Pentru episcopul Şteiner, Estera era una. Pentru minerul Şteiner, stăpînul cailor de la mină, Estere erau două. „Tot un drac”, zicea episcopul Şteiner către scrib. „Pomada e la fel, şi asta-i important”.

După trei zile se tomneau crucile spatelui pentru anul următor.

După ce trecea pe la cai, minerul Şteiner ajungea la carbidărie, îşi încărca lămpile cu carbid. Lua şi de rezervă, ca să nu rămînă pe-ntuneric în galeriile minei. Caii duceau vagoneţii goi în fronturile de lucru, minerii le-ncărcau cu minereul din care lucea cuprul, aurul, argintul. Bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, ducea caii care trăgeau vagonetele pînă la silozuri. De acolo, minereul ajungea la Flotaţia din Mittelstadt, de unde era treaba altora ce se-ntîmpla. Caii lui Şteiner erau locomotivele de făcut transportul. Nu suportau lumina zilei. Şteiner le făcuse ochelari. Caii lui Şteiner erau locomotive de dus.

La Flotaţie erau alte meserii, cu alţi meseriaşi. Cai avea în Mittelstadt numai Şteiner în subordine. La Flotaţie, Şteiner îi cunoştea pe celulari, pe morari, pe filtratori, pe ăia de la antidezrobire. O echipă care lucra împreună cîte treizeci de ani. Cea mai unită echipă din Mittelstadt. „Întotdeauna triizăci de ai”, zicea bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner. „Cea mai pregătită echipă, cea mai unită din istoria timpului minieresc din Mittelstadt”, încheia ziua de lucru bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, luînd-o către cabana din Pasul Gutîiului. Pe drum se oprea în cele trei cîrciumi care-i ieşeau în cale. Ajungea la cabană, la fiică-sa, la nevastă-sa, mergînd parcă pe patru cărări. Se oprea în dreptul şcolii din Mittelstadt. „Cam aici o fo» prima topitorie”, zicea, „prin anul o mie opt sute optzăci”, mai şoptea intrînd în prima lui cîrciumă, prima oprire din cele trei ale fiecărei seri.

„Pă lîngă Puţu» Kuemberg iera şi Puţu» Tătarilor, care l-o adîncit ăia de la Flotaţie cînd s-o vrut dărîmarea grajdurilor care nu s-o putut face, transportu» hipo nu se-nlocuieşte cu locomotive mici, carbidăria nu se desfiinţează din cauza lămpilor electrice”, şoptea bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, mustrător, apoi supărat. Grăbea pasul pentru a treia oprire. De dimineaţă avea de trimis fata la Palatul episcopal din Ujgorod. Domnul episcop îşi dorea pomada din plante, „puterea muntelui Gutin, a Crestei Cocoşului, cum alta nu-i în Europa”, încheia bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner.

3. Băile funcţionau intermitent în oraş. Protopopul din Mittelstadt îşi trata beteşugurile trupului. Vindecau bolile musculare, bolile sistemului nervos, aduceau liniştea în interiorul burţii, chiar dacă ghiorăiau maţele protopopeşti. Pe locul unei foste mine prăbuşite, se construiseră băile cu apă din măruntaiele pămîntului. În Mittelstadt li se spunea: „La Borcut”, mai sus către Pasul Gutîi era locul „La Comandă”, apoi cabana bătrînului Şteiner, devenită cîrciumă. Opreau autobuze cu trecători dinspre Baia-Mare la Sighet. Bătrînul Şteiner nu se mai oprea la cele trei cîrciumi în drumu-i de la mina Józsa Béla la cabană. Stătea la tejgheaua lui, la cîrciuma lui, la clienţii lui. Făcuse din cabană cîrciumă în anul o mie nouă sute treizeci şi trei. Nevastă-sa Estera, fiică-sa Estera şi nepoată-sa Estera erau la adunat florile de pe Creasta Cocoşului. „Pomada episcopului” se vindea pentru boleşniţele trecătorilor din autobuze. Era cunoscută. Trecea mai bine decît coniacul ori vodka. Bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, vindea de cîte ori soseau autobuzele. Apoi moţăia. În cîrciuma lui, Şteiner avea curent electric. Pe locul sălii de apel din spatele fostei sucursale a minelor din Coaşa funcţiona Cofetăria Mittelstadt-ului. În faţa ei se construise un soclu, pe care se aşezase figura sculptată a Sfîntului Ioan din Nepomuk, patronul minelor. De la statuie mai făceai patru sute de metri pînă la catedrala din Mittelstadt. Bătrînul Şteiner, întotdeauna bătrînul Şteiner, nu mai avea clienţi decît la autobuzele de ora optusprezece. Moţăia la tejghea. Îl apucase un somn adînc.

4. „Noi vindem tot ce produc mînurile şi minţile noastre”, zicea nevasta lui Şteiner. „De cînd n-am mai fo» fată-fecioară am tîrguit în oboare, pieţe ori standuri de expunere. Cu fata şi cu nepoata. Apoi fata cu fată-sa şi cu nepoată-sa care iera strănepoată-mea. Ăştia de azi, tinerii, nu-s proşti, adică-s mai deştepţi, nu robotesc pîn apă şi pe ger că le-ngheaţă degetele, mînurile, pieile şi sîngele şi hainele-ngheţau pă noi, Esterele lu» Şteiner. Aşa să ţin familiile cu hrană şi-mpreună. Toate umblau cu-ncălţările de gumă căpătate de Şteiner de la mină, că lucra la caii lui, la transportu» lui hipo. Ni să făcèu băşici pă picioare la tăte Esterele. Da» s-o meritat. Iera nevoie să plecăm de la cabană, din Pasu»

proză

Gutîiului, plecam. Familie de făcut și de hrănit. «Măi, Șteiner», îi zîcèm, «fetele le-am făcut io». «Cu mine», zîcè Șteiner. «Da» mîncare fac io, tu mînînci. Numa» ce-apari din drumu-ți de la trii cîrciumi, te-așezi la masă. Și bagi. Apoi la somn, Șteiner, Șteiner». Om bun, o fo»-nconjurat de muiere și numa» de fete."

„Tot ce-am făcut noi doi, io cu Șteiner a meu, o fo» numa» ca să putem trăi. Așè o fo»", zicea nevasta lui Șteiner, „de la hipo, de la transportul minei Józsa Béla veneau banii".

5. Estera Șteiner împlinise optzeci și șapte de ani, fiică-sa făcută din flori adunate de la poalele Crestei Cocoșului era bunică. Avea o altă Estera Șteiner, care avea o fiică Estera, nepoata Esterei și strănepoata Esterei. Culegea flori, făcea pomada episcopului și ceaiurile care vindecau slăbiciunile trecătorilor din autobuze, înlocuindu-le cu puterea muntelui.

„Din florile astea ne-am ținut familia Șteinerilor, din tîrguiala cu «Pomada episcopului». Luam pomada și le-o dădeam călătorilor. «Din asta n-ați mai văzut și n-ați mai încercat. Vedeți, cumpărați și-ncercați», le zîcèm."

„Bătrînul Șteiner, întotdeauna bătrînul Șteiner, moțăia și dormea tot mai adînc. Întotdeauna moțăia și dormea tot mai adînc", zicea Estera Șteiner, nepoata Esterei Șteiner, strănepoata Esterei Șteiner și fiica mamei Estera Șteiner.

„Plantele le-adunăm de la Izvoru» Lupului de lîngă Vîrvu» Lupului, în apropiere de Jgheabu» Lupului, c-așè-i zîce locului aceluia. Tăte produsele Șteinerilor să fac cu mînurile noastre. Și să vînd de către Estera Șteiner. Întotdeauna Estera Șteiner. Între moțăielile și somnul cel adînc al bătrînului Șteiner, care doarme-n curtea cîrciumii, a cabanei, cu crucea la căpătîi. «Aci doarme somnu» lui bătrînu» Șteiner, întotdeauna bătrînu» Șteiner, din Mittelstadt», scrie pă cruce. Și așè-i."

6. În biroul primarului din Mittelstadt a intrat Estera Șteiner. O chemase primarul din oraș, așa cum în alte vremuri dădea chemare episcopul Șteiner din Ujgorod către străbunica Estera Șteiner.

„Ți-am adus pomada, domnu» primar, și cutia cu ceaiuri pentru boleșnițe și beteșuguri", salutase Estera Șteiner.

„Hai, unge-mă la crucile spatelui, doamnă Estera", răspunsese primarul, bucuros.

„Să iei dimineața și ceaiu» de ochiu»-boului, care-i planta asta", continuase Estera Șteiner. „Și să uiți că ți-o căzut ochiu» și falca, astea ți să trag de la perfuziile din spitalu» de la Baia-Mare. Dimineața, bei o cană de ceai. Și lucrurile trupului să tomnesc. Mîine vin să văd cum îți merge", i-a spus Estera Șteiner primarului din Mittelstadt.

7. Primarul Bărbuș din oraș: „Am băut ceaiu» Esterei Șteiner. Cînd am intrat în curte, vedeam ca prin ceață. Asta se-ntîmpla cu ambii ochi. Separat cu stîngu» vedeam bine, cu dreptu» la fel, da» cu-amîndoi, ceață-n jur. Vedeam un deal, un mormînt de episcop pe care scria «Șteiner» lîngă un mormînt de soldat pe care era scris «Dudaș». Bîiguieli ale minții mele după atacul acela cerebral. Am stat la o nuntă-n soare, fără pălărie, două ceasuri, dimineața aveam ochiu» stîng și obrazu» stîng căzute.

Am stat optusprezece zile cu perfuzii în spital pînă m-am pus pe picioare.

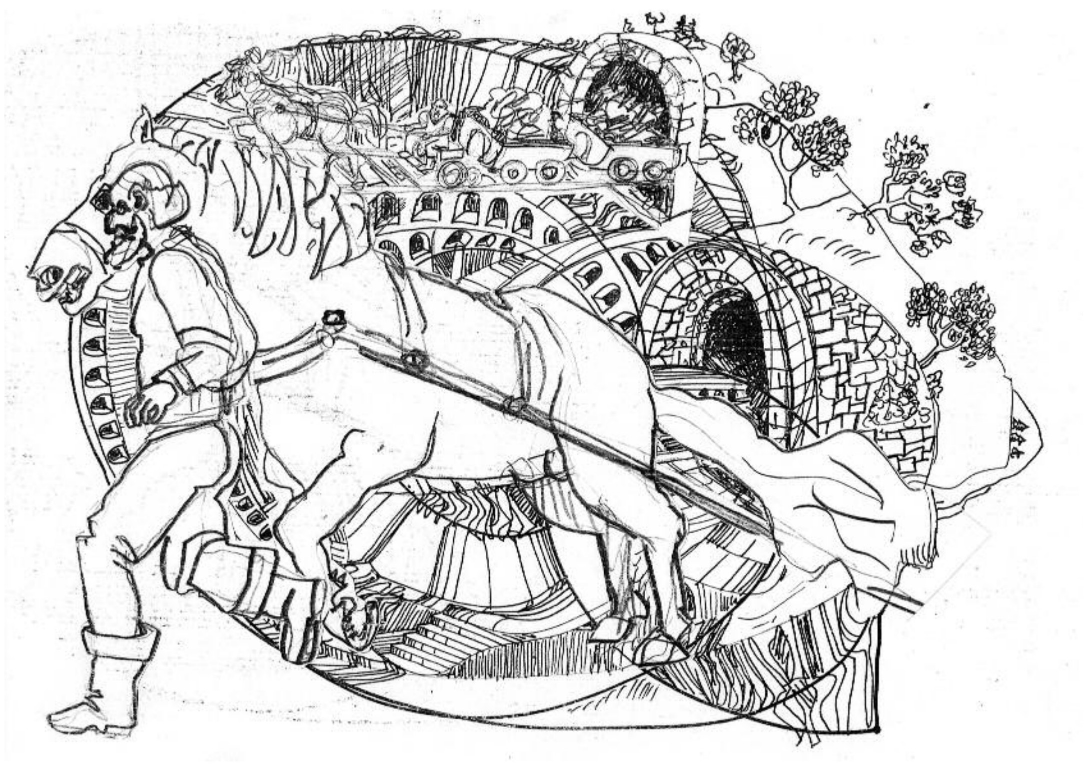
Cînd am intrat în curtea casei, după ce-am băut ceaiul Esterei Șteiner, parcă mi se limpezise privirea. Am adormit cașicum eram ciupăit pe vremea copilăriei de către bunică-mea.

Dimineața am așteptat-o pe Estera Șteiner la primărie. Obrazu» stîng și ochiu» stîng erau la locul lor."

„Ți-am spus că-s perfuziile, domnu» primar. De-acuma uită-le și bè ceaiu» ăsta, care are-n iel tătă puterea Munților Gutîi, a Crestei Cocoșului. O să-l bei în fiecare dimineață, fără miere de stup, mierea strică luată cu ceaiu», pomada face bine-mpreună cu mierea, să nu le uiți pe-astea și-o să-ți fie bine", a mai spus Estera Șteiner, văzîndu-și de drum.

S-a întors de la ușă, l-a privit pe Bărbuș în ochi, l-a întrebat: „Ai văzut ceața, dealu» Ujgorodului și cele două morminte, al episcopului și-a lu» Dudaș. Să le uiți. Acelea vin în mintea ta din pomada asta episcopală, direct înspre minte. Uită-le și n-o să mai apară, domnu» primar Bărbuș", mai zise Estera Șteiner, ieșind pe ușa biroului, coborînd treptele primăriei din Mittelstadt și îndreptîndu-se către piața din oraș. Avea de făcut cumpărături pentru cîrciuma din Pasul Gutîi unde opreau autobuzele către Sighet ori către Baia-Mare.

„Așè-i. Nu-i rău și nu-i bine. Așè-i în Mittelstadt", șoptea de una singură Estera Șteiner, trecînd podul de peste rîul Săsar, gata să intre în Piața de alimente din oraș. În spatele ei, în parcul dintre cofetărie și catedrală, soarele

bătea cu putere pe statuia Sfîntului din Nepomuk. „Ce să cate mormîntu» lu» Dudaș în Ujgorod? Iel îi aci-n Mittelstadt, la odihna din cimitir", mai șoptise Estera Șteiner, intrigată.

În Mittelstadt trăiau de-a valma: nemți, maghiari, ucrainieni, slovaci, polonezi și români. „Așè iera de cînd îi lumea", mai spunea Estera Șteiner, începînd tîrguiala cu țăranii din Piața de alimente a Mittelstadt-ului.

Era 9 martie, anul 2021. Dimineața.

<u>*8. Povestea străbunicii Șteiner, scrisă de mîna iei într-un caiet cu coperte albe, despre cum s-o dus bărbatu-său, Șteiner Thomas, și altu» nu-i!*</u>

Cu mineru» Șteiner o fo» așè: l-am luat după ce-am rămas gravidă pe lîngă cabana lui. Și după ce m-am dus pe jos, pe serpentinele din Pasu» Gutîiului, pînă-n Mara la baba Păläguța, care știè descînta și-l știè lega de orice muiere. M-o costat o jurincă, așè mi-o zîs baba. „Treaba a fi ca și făcută după ce văd jurinca."

Pălăguța iera una subțirică, sta răzămată în poarta casei în fiecare zî. Cîte cinci ceasuri. Pîn» la amiază. Pe garduri își punè: țoluri și trăiști, gube și gatii. De-acolo îi începea ulița. Că avè uliță baba Pălagă.

Acolo m-am dus trimeasă de oareșcineva din Mittelstadt, care i-o spus mamii: „Asinio, las-o pe Estera să meargă la baba Pălagă, cum ai fo» și tu cînd cu Iacubici, și s-or tomni treburile. Că-i borțoasă, Asinio, și are burta ascuțită cum ai fo» și tu cu Estera, a fi fată și fetele-s greu de ținut la casă, așè c-aveți nevoie de Șteiner și pîntru Șteiner ai nevoie de baba Pălagă din Mara".

„Nu stă locului baba aia", mi-o zîs mama Asinia Iocubici, c-așè o chema după bărbat. Arăta spre burta mea și-și smulgea părul, zicînd: „Văzut-ați așa ceva oareundeva? Spuneți drept că nu!", se mai văita baba Pălăguța. Parcă iera o zvîrlugă cînd o prins a cînta pe ulița ei și apoi în casă.

Iera pîn iunie, de noaptea de Sînziene, că ne-o prins acolo dimineața. Baba s-o apucat a mă juca „Lupu și oaia". Iè iera lupu» și io ieram oaia, și cînta și se văita ca un lup blînd cătră o oaie spăriată. „Daaa... gură proastă-i mumă-sa, / Că n-o vrut să sie-a ta! / La, lui, la, la, la, la, la!", zîcè. "Ai, gură proastă-i tată-său, / Că n-o vrut să sie-al tău!" Și iară-i da cu: „La, lui, la, la, la, la, la!". Și tăt așè zîcè baba Pălăguța. Pînă m-o spăriet. „Da» băgate-ar în copîrșeu, / Ai, în copîrșeu de-oglindă, / Cînd ți-a si lumea mai mîndră, / În copîrșeu de oiagă, / Cînd ți-a si lumea mai dragă!" Și iară-i da cu: „La, lui, la, la, la, la, la!". Și-apoi m-o spăriet tare cînd o zîs: „Da»-ți doresc pînă la moarte / Un căruț cu două roate, / La, lui, la, la, la, la, la!". Că-mi iera drag de Șteiner. Am tăcut din gură, că mama m-o strîns de mînă de-am gîndit că mă-nvinețesc pîn» la inimă. „Nu te spărie, fato, c-așè o fo» și cu Iocubici, tată-tu." Și alte cîte-o mai zîs, și iară îi da cu:„La, lui, la, la, la, la, la!", în vreme ce pe șporiu, într-o oală verde cu smalț, fierbè o apă care bolborosè.

Pîn-o zîs că treaba-i gata făcută. Așè o și fo». Paste un an o legănam pe Estera mica în cabana lu» Șteiner. Baba Pălagă din Mara i-o adus în fiece săptămînă lapte de bivoliță și o dată lapte de măgăriță, cînd o prins fata a tuși scîrțîit de-am crezut și io și Șteiner c-o s-o pierdem. Da» o scăpat cu lapte de măgăriță de tusea aia.

Șteiner mergè la treabă. Cu caii de la mina Iozsa Bela. Vinè pă serpentine pîn» la cabană. Oprè la crîșme. Intra și se culca. O apărut nepoate și strănepoate, tăte făcute din flori. C-așè o prins a fi tradiția Șteinerilor. Și baba Pălăguța n-o mai vrut să tomnească lucrurile. Pînă Șteiner s-o umflat la burtă într-o noapte. De cîteva luni umbla cu bicicleta. Așè o fo». L-o dus la corhaz, că iera bai cu inima. I-o făcut o injecție de s-o dezumflat și i-o pus un stent la motor.

După aia n-o mai fo» Șteiner cum o fo»-nainte. La deal împingè bicicleta și obosè. N-o mai fo» Șteiner. O prins a umbla cu Golovacs. O prins a-mi spune: „Estera, îi gata, Estera!". Da» vezi că n-o fo» cum o vrut iel. O mai tras patru ai lungi. O prins a adormi la masă. O prins a să-ntinde în pat și a să trezi de dimineață. Pîn» l-o luat Golovacs, care lucra la antidezrobire la Flotație, și l-o dus la Baziaș la hodină. În stațiunea aia la care mi-o zis doftoru» că nu-i iera potrivită. „Doamnă Estera Șteiner, trebuia să mă-ntrebi. Acuma-i tîrzîu", hăpt așè o zîs doftoru». Hăpt așè o și fo».

Că Șteiner nu s-o mai trezît din somn într-o dimineață. Dormè în patu» cu spătar de scîndură vopsită verde de la Cabana lu» Șteiner, ajunsă cîrciuma lu» Șteiner. Cu strănepoată-sa Estera. Care l-o văzut că nu să dășteaptă și sărè pe iel și păste iel. Da» degeaba. Șteiner iera plecat prin alte părți.

L-am adus pe preotul din Mittelstadt, pe fecioru» lu» Ștețcu, care-o sfințît locu» de mormînt în lateral de cabană, ca să nu spăriem clienții care vinèu cu autobuzele la crîșma lu» Șteiner, la cabana lu» Șteiner.

Toate Esterele lu» Șteiner o fo» prezente lîngă piatra de marmură neagră pe care scriè „Șteiner". Acolo l-o pus și-acolo doarme. Egzact cum o zîs baba Pălăguța din Mara. Care nu mai ie pe ulița iei și nu știe cum i-o fo» copîrșeu» bărbatului Șteiner. Ori poate-o știut de la-nceput.

Așè o fo». Și nu cum se zîce-n Mittelstadt. Lume o vinit pîn pădurile astea la înmormîntarea lu» Șteiner. Că iera tăt un copac și-un miner rezemat cu capu» de trunchi. Așè o fo». Așè o mărs Șteiner și ne-o lăsat cu cabana lui, cu crîșma lui. O mînă de Estere ca să-l jelim. Și așè o să și facem! Chiar dacă celelalte Estere îmi zîc că-l văd moțăind prin cabană. Semn că l-om chema pe preotu» din Mittelstadt să mai sfințască o dată locu».

Cu desene de ION MARCHIȘ

Estera Șteiner împlinise optzeci și șapte de ani, fiică-sa făcută din flori adunate de la poalele Crestei Cocoșului era bunică. Avea o altă Estera Șteiner, care avea o fiică Estera, nepoata Esterei și strănepoata Esterei. Culegea flori, făcea pomada episcopului și ceaiurile care vindecau slăbiciunile trecătorilor din autobuze, înlocuindu-le cu puterea muntelui.

proză

„Viziunea unui istoric nu exclude pe nimeni”

– interviu cu MARTA PETREU –

Jean Dumitraşcu - Sunteţi o personalitate complexă a culturii româneşti din ultimele decenii. Aţi început cu poezie. Pe la ce vârstă? Ce visaţi la vremea primelor poezii?

Marta Petreu: - Întîi de toate, să nu exagerăm. Apoi, am început de mică, scriind proză. Nu prea reuşită, aşa că m-am lăsat păgubaşă, pentru multă vreme. Scriam, evident prost, încă de pe la 10 ani...

J.D.- Prima carte, „Aduceţi verbele” (1981), a primit Premiul Uniunii Scriitorilor. Vă mai aduceţi aminte cine a girat acel premiu şi dacă a însemnat ceva în cariera dvs.?

M.P. - Corect, în mileniul trecut am luat şi eu premiul Uniunii Scriitorilor. Am aflat de el după ce s-a petrecut ceremonia de decernare, era în preajma Anului Nou, nu m-a chemat nimeni la festivitate. Mi l-am ridicat, diplomă şi bani (mulţi, pentru mine cea de atunci, vreo cîteva mii de lei) în primăvara anului următor, cînd m-am dus, provincială şi necunoscută, la Uniune. Diploma mi-a adus-o din biroul său Laurenţiu Fulga şi mi-a dat-o pe coridor, banii mi i-am ridicat – mă însoţise, să nu mă pierd prin clădire -, Norman Manea, pe care-l întîlnisem din întîmplare în editură – de la o casierie aflată în sediul Cărţii Româneşti. I-am folosit, împreună cu alţii, adunaţi din salariul meu de profesoară de liceu, pentru avansul la apartamentul în care locuiesc şi acum. Îmi face plăcere să mă gîndesc că o parte din betonul pereţilor a fost plătit cu poemele mele.

J.D. - **În „Biografie robot”, spuneţi că „prin cuvinte/ repetabil fi-va începutul”. Credeţi în eterna reîntoarcere a identicului**?

M.P. - Nu. Dar ştiu că amintirile, inclusiv acelea formulabile în cuvinte, sînt suficient de sîcîitoare încît să revină.

J.D. - **Poezia pe care o scrieţi e autobiografică? De exemplu, credeţi că vă caracterizează versurile pe care le-aţi publicat acum câţiva ani: „singurătatea e însuşirea mea principală/ singurătatea e meseria mea de adult/ în această armură fluidă n-am decît să înfrunt/ viaţa reală//nu am iluzii/ şi asta înseamnă că nici nu mai am nevoie de ele/nu mai am timp//şi dacă n-am înseamnă că nu am nevoie/în sfîrşit e tîrziu**”?

M.P. - Presupun că poemele mele s-au schimbat pe măsura schimbării mele interioare. Singurătatea a devenit pentru mine o valoare, drept care mi-o apăr.

J.D. **-V-aţi format, cum se spune, la revista „Echinox”. Exista, în acea perioadă, tangenţe/înrudiri spiritual-paradigmatice între „Echinox” şi ceea ce începuse a se promova la Cenaclul de Luni, în cadrul „generaţiei 80”? Vă consideraţi o optzecistă**?

M.P. - Promoţia de echinoxişti de la sfîrşitul anilor 1970 s-a intersectat cu lunediştii, cu scriitorii care au devenit nucleul generaţiei optzeciste. Am devenit, noi, echinoxiştii, echinoxişti ai generaţiei optzeciste. Am fost, cu alte cuvinte, un fenomen de intersecţie între echinoxismului ca grupare şi şcoală literară şi generaţia optzecistă. Putem fi numiţi, depinde de unghiul de unde sîntem priviţi sau ne privim noi înşine, echinoxişti sau optzecişti, e corect în amîndouă felurile. Îmi amintesc că la început eram puţini, puteam fi număraţi pe degetele de la patru mîini, şi mai rămîneau cîteva libere. Cei care scriam, indiferent dacă din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara ş.a., ne cunoşteam între noi şi eram în relaţii amicale. Lunediştii, ieşenii, timişorenii publicau în *Echinox*, iar noi ne-am dus în vizită de lectură la Cenaclul de Luni. Existenţa socialismului crease, automat, o solidaritate anti-. La fel, ne-a solidarizat problema debutului, în sensul că instituţiile de cultură aveau porţile închise şi punţile ridicate precum cetăţile medievale, iar faptul că eram mai mulţi în aceeaşi situaţie ne-a dat forţă de grup. Plus aerul epocii. Plus criticii şi în general scriitorii deja afirmaţi care ne-au ajutat.

J.D. - **După două cărţi de versuri, o a treia publicată e de filosofie, nu e doar de eseu, „Teze neterminate”. E prima carte a dvs pe care am citit-o, în 1991. După care, m-aţi făcut să le cumpăr şi să le citesc pe toate care au urmat. Cum aţi ajuns la filosofie, în liceu? Nu se poate face poezie fără filosofie**?

M.P. - Ca elev, am citit ce citeau toţi, literatură şi filosofie. Noi eram mai culţi decît sînt absolvenţii de liceu de astăzi. La Filosofie ca specializare am ajuns cum se ajungea: prin concurs de admitere la facultate. Încă din anul întîi, din semestrul al II-lea, am fost obligaţi să facem şi o specializare secundară, Istoria. Mie mi-a priit. Eu sînt absolventă de Filosofie-Istorie şi socotesc asta un noroc, amîndouă specializările m-au construit în complementaritatea lor.

Bineînţeles că se poate face poezie fără filosofie.

J.D. - **Sunteţi redactor-şef al revistei „Apostrof”, din 1990. Aţi dedicat numere tematice marilor noştri scriitori, celor mai mulţi care s-au aflat în exil. Cum aţi făcut rost de texte inedite? Cum aţi reuşit? Aţi plătit sau a fost totul pe baza corespondenţei pe care aţi purtat-o cu aceşti autori? Aveţi de gând, într-o bună zi, să publicaţi această corespondenţă cu marii noştri autori din exil? V-a explicat vreunul de ce nu vrea să se întoarcă în România? De pildă, Cioran**...

M.P. - Am avut la *Apostrof* colaborarea tuturor autorilor pe care am vrut să îi public. A fost simplu, i-am rugat să colaboreze şi ei au colaborat. De la un anumit moment, textele pentru revistă au început să vină de la sine, autorii şi urmaşii lor sînt în mod natural interesaţi să publice ceea ce a fost scris pentru a fi publicat, e foarte simplu.

Pentru că ani de zile eu şi redactorii pe care i-am avut la revistă finanţam singuri revista, nu am plătit nici o colaborare – cu excepţia cronicilor literare. Nici pe autorii din exil nu i-am plătit, bineînţeles. Acum sînt plătite toate colaborările, pentru că Uniunea Scriitorilor din România are un program prin care ne finanţează – dar asta este o fericită situaţie de dată recentă.

Da, marii autori români din exil (scriitori sau filosofi) care au colaborat la *Apostrof* mi-au spus de ce vor sau de ce nu vor să vină în România. Pentru fiecare dintre ei a existat o altă explicaţie.

Nu am corespondat cu Cioran – i-am scris, i-am trimis numere din *Apostrof* în care l-am publicat, şi nu mi-a răspuns. Ion Vartic l-a cunoscut şi o parte din aranjamente au fost făcute prin el. Altele, prin rudele lui Ion Vartic de la Paris, care se aflau în legătură cu Cioran.

Nu, nu am de gînd să îmi public corespondenţa cu nimeni. Ştiu că ea are valoare documentară, ba chiar şi financiară, după cum mi-a explicat un bun prieten, care ştia că am nevoie de bani şi m-a sfătuit să-mi vînd scrisorile. N-o s-o fac, o să îmi donez corespondenţa primită unei biblioteci din Cluj; bibliotecile din Cluj, şi aceea Centrală, şi cea a Academiei, mi-au fost de mare folos în viaţă, aşa că o voi răsplăti pe una dintre ele printr-o donaţie.

J.D. - **V-aţi specializat în istoria filosofiei interbelice. După părerea mea, sunteţi cea mai importantă cunoscătoare a fenomenului spiritual interbelic, la nivel de amănunt. De ce acest interes?**

M.P. - Sînt mulţi specialişti în perioada interbelică, eu sînt numai unul dintre ei. Prefer să vorbesc despre idei, nu despre „spiritualitate”, acest cuvînt a devenit echivoc în ultima vreme. Am intrat în povestea asta din curiozitate, din dorinţa de a şti ceea ce mi-a rămas necunoscut pînă la căderea comunismului. Apoi, pentru că mi-am dat seama că extrema dreaptă de la noi a fost evaluată numai de către extrema stîngă – or, o evaluare (filosofică, ideologică, istorică, etică) justă poate fi făcută numai în democraţie şi de pe poziţii democrate... La fel, am persistat în cercetări de acest fel pentru că perioada interbelică este a filosofilor pe care, în mod normal, se cuvenea să îi predau la cursul de filosofie românească de la facultate; şi m-am ocupat de ei inclusiv din punctul de vedere al filosofiei politice pe care şi-au asumat-o, altfel i-aş fi falsificat. Noi, în România, am trăit cu ideea că perioada interbelică a fost minunată – or, de fapt, a fost o perioadă grea şi contorsionată, cu multe excese, cu idei potenţial criminale, care au fost puse în practică în timpul războiului inclusiv prin Holocaust. Mie mi-a fost frică să nu recădem cumva dintr-o extremă în alta, din socialismul nostru după model sovietic direct în naţionalismul verzuliu de factură interbelică. Din toate aceste motive, în primul şi în primul rînd din pasiune intelectuală pentru cultura noastră, am scris ceea ce am scris. Criteriile mele de evaluare sînt inspirate din cele europene – pe măsură ce am cunoscut din ce în ce mai bine punctul de vedere

european-occidental despre problemele interbelice – zicîndu-mi că nu degeaba ne identificăm noi drept o țară europeană. Nu mai puțin, m-am inspirat în criteriile de evaluare din etica țărănească pe care am primit-o prin educație. Părinții mei m-au învățat să privesc cu neîncredere și legionarismul, și comunismul, și să respect fără nici o abatere dreptul oricărui om, al fiecărui om, la viață în demnitate deplină. Am scris ce am scris cu aceste principii în minte și-n suflet.

J.D. - Personal, pe cine considerați a fi cel mai important scriitor tânăr interbelic? Eliade, Cioran, Ionescu, Noica, Steinhardt? Există o „felix culpa”?

M.P. - Am scris cărți și studii despre mulți autori români din perioada interbelică (niciodată despre Steinhardt) și nu mi se pare potrivit să fac ierarhii de nici un fel. Ca istoric al ideilor și al culturii, sînt interesată nu numai de vîrfuri. În privința culpei, a oricărui fel de culpă, cred în dreptul insului uman la greșeală – și în valoarea morală a părerii de rău, căci în fața conștiinței numai părerea de rău mediază răscumpărarea greșelilor omului. Iar dacă există victime, ele de asemenea au dreptul la părerile de rău ale făptașilor.

Cioran, care a avut păreri de rău pentru trecutul lui politic românesc, e un caz. Eliade, care a avut vădite păreri de rău pentru cum s-a purtat cu Sebastian în august 1942, e alt caz. Noica, alt caz, infinit complicat, el și-a cerut uneori iertare în genunchi în fața celor pe care i-a lezat, adică i-a aruncat în anchete de securitate ori în închisoare în timpul socialismului. Mă tem că în România de după 1990 mai nimeni nu a băgat de seamă părerile de rău mergînd uneori pînă la *căință* ale acestor autori, care după ce au greșit au trecut printr-un cutremur moral și au trăit o conversiune moral-umană. La noi a existat și există, în mod agresiv și confuz, mai ales tentativa de a apăra fundamentul politic al greșelilor lor, apoi, de a-i inocenta pentru fapte pentru care ei înșiși, într-o formă s-au alta, s-au căit ori rușinat. Mă tem că așa-zișii apărători ai acestor autori nu au înțeles mare lucru din lecția omenească pe care în fond ne-o dau foștii străluciți autori tineri din perioada interbelică.

Trebuie să adaug: faptul că toată Europa a fost atinsă în perioada interbelică, chiar dacă diferit de la țară la țară, de extremism și pro-totalitarism este o circumstanță atenuantă pentru autorii români, știut fiind faptul că noi sîntem o țară imitatoare. Eu mă îndoiesc că o idee politică cum a fost lupta de rasă este scuzabilă fiindcă a fost susținută în numele naționalismului, și, la fel, mă îndoiesc că o idee cum a fost lupta de clasă ar fi scuzabilă numai pentru că a fost susținută în numele dreptății sociale; la fel, mă îndoiesc că asemenea idei ar fi scuzabile numai pentru că au fost susținute de autori străluciți. În ierarhia valorilor, valoarea vitală are, ar trebui să aibă și pentru noi, întîietate față de valoarea culturală. Nu îmi place să se vorbească tot timpul numai despre marile valori culturale create de cutare sau cutare autor interbelic și să se tacă în privința victimelor făcute în numele acestor idei. Aștept momentul cînd un intervievator va întreba pe cineva, nu neapărat pe mine, eu am dat răspunsurile mele, pe altcineva: Ce credeți dvs. despre X ori Y (să zicem: despre Rădulescu-Motru și Crainic, iau dinadins nume care nu înfierbîntă imaginația patriotică a publiciștilor extrem-contemporani), cu frazele lor despre evrei, și, în același timp, ce credeți despre cetățenii românii de etnie evreiască morți în Holocaust? Aș vrea foarte mult ca un intervievator să îndrăznească să pună cîndva o întrebare de felul acesta. Știu cum și-a răspuns lui însuși Cioran, în Franța, îngrozit să descopere versete antisemite în Evanghelia după Ioan.

J.D. - Ce planuri de viitor aveți? Pe cine aveți în vizor?

M.P.: „A avea în vizor” îmi sună prea agresiv față de munca pe care o fac eu, una sobră și meticuloasă, de cercetare.

J.D. - Mă bucur că spuneți asta, trebuie să cunoaștem adevărul. În perioada interbelică, așa cum ați spus, filosoful Constantin Rădulescu-Motru, publicistul Nichifor Crainic, poetul Octavian Goga, au avut poziții nedemocratice, fără a-i mai menționa pe ceilalți tineri exaltați. Era vorba de spiritul timpului, vorba lui Hegel, sau cei trei ideologi au căutat să influențeze politica țării? Nu trebuie să fim naivi, că ei scriau pentru tineri, ci pentru conducerea Țării. Cred că și Iorga ar trebui introdus în context...

M.P. - Nu am de gînd să cad în capcana pe care mi-ați întins-o, nu sînt suficient de pedantă încît să fac un curs – într-o revistă! – pe seama autorilor pe care i-ați numit, și nici o listă, oricît de sumară, a interbelicilor de dreapta extremă sau de stînga extremă.

J.D. - Credeți că Eugen Ionescu, pentru faptul de a nu fi denunțat, mai târziu, implicarea prietenilor săi Eliade și Cioran în fenomenul fascist, cum îi acuză Alexandra Laignel- Lavastine, poate fi socotit vinovat de ceva? Să nu uităm că el a fost jucat în România, că fiica sa venea des în România în anii 60... Să fi ținut cont Ionescu de „țara tatălui”?

M.P. - Mă puneți într-o situație inconfortabilă, de fapt, imposibilă: eu i-am spus autoarei franceze tot ce am avut de spus, și anume, *atunci*, demult, cînd i-a apărut cartea. Principiile pe care le am mă opresc să fac afirmații polemice despre un autor *pentru a doua oară*. Din punctul meu de vedere, am clarificat deplin această problemă *atunci*, la apariția cărții respectivei doamne, și nu mai am nimic de adăugat.

În ceea ce îl privește pe Eugen Ionescu, el a indicat singur, cu o sinceritate cuceritoare și o intuiție literară genială, posibilul său *alter ego* literar: Bérenger, din *Rinocerii*. Este un personaj de care te atașezi ușor, căci e un om ca toți oamenii.

Relațiile sale cu țara tatălui său și cu tatăl său le-am clarificat demult... au fost traumatizate, dar s-au pacificat încetișor pe măsura ce Ionescu-fiul s-a apropiat de bătrînețe și moarte, iar radicalismele vîrstei tinere și mature s-au tocit.

Sper că nu așteptați de la mine să spun că Ionescu nu mai putea de dorul României și de dragostea ce-o nutrea față de România sa natală. Pentru că nu a fost așa. România, după experiența mea, este o țară *grea*, în care e greu de trăit, greu de făcut indiferent ce construcție, aici e greu să rămîi sănătos, e greu să supraviețuiești, e greu să devii mai mult din punct de vedere intelectual și moral („spiritual” este cuvîntul pe care ar trebui să îl folosesc aici, dar în România de azi acest cuvînt are un sens de care mă feresc). România este o țară atroce. Dacă aș crede în lumea de după moarte și în compartimentarea ei, aș spune că Dumnezeu a pus aici, într-un peisaj mirific, iadul însuși, și l-a populat din belșug cu noi. Iar pentru că sînt istoric al filosofiei și culturii românești, adaug: nu a fost întotdeauna așa.

J.D. - „Cazul Sebastian”, în ce cheie îl vedeți? Ați scris o carte, în care profesorul Nae Ionescu e văzut ca „diavol” (cum l-a și pictat patriarhul într-o biserică) și „ucenicul” Sebastian. Ultimul era la curent cu articolele ortodoxiste ale profesorului. Cum de i-a mai cerut o prefață?

M.P. - Cazul Sebastian, cum binevoiți să spuneți, îl văd și după a treia ediție a cărții mele exact cum l-am văzut la început și exact așa cum l-am reconstituit, analizat și descris în *Diavolul și ucenicul său*... Carte pe care destui o contestă fără să o fi citit. Spun asta pentru că, pe lîngă probele factuale, am și una logică: nu pot să cred că nivelul de inteligență românească s-ar fi prăbușit atît de jos încît ceea ce am scriu eu în aceast carte să nu poată fi înțeles *dacă o citești de la început pînă la sfîrșit*... Felul barbar și nerușinat în care a fost răstălmăcită mi-a dat convingerea că în România nu există decît cel mult 20 de oameni care să o fi citit pînă la capăt – dacă ar fi citit-o toți cei care au scris despre ea, atmosfera din jurul ei și al meu ar fi alta.

J.D. - Aveți de gând să scrieți o istorie a filosofiei românești, una care să țină cont de principiile „corectitudinii politice”? Cine ar mai rămâne dintre gânditorii noștri? Oricât de glorioși?

M.P. - Doamne ferește! De unde ați scos ideea asta halucinantă?

Toți autorii care au scris texte de filosofie în limba română fac parte din filosofia românească. Indiferent de orientarea lor politică, toți fac parte din patrimoniul nostru de țară, din patrimoniul național. Toți mă interesează.

Cînd ești, ca mine, istoric al ideilor, al filosofiei și culturii românești, îi „iubești” pe fiecare din autorii de care te ocupi, și anume atîta timp cît te ocupi de ei. Pe urmă îi „trădezi”, treci la alții. Viziunea unui istoric – fie el istoric al filosofiei – este una care înregistrează, clasifică, stabilește genealogii și categorii, valorizează, dar nu exclude pe nimeni. Seamănă oarecum cu a naturalistului care studiază fauna sau flora dintr-un areal și nu lasă nimic pe dinafară. O asemenea viziune nu are nimic de-a face cu „corectitudinea politică” – pe care, din păcate, nici nu ați definit-o, iar eu ar trebui să vă cer să o definiți, ca să fiu sigură că vorbim despre același lucru. După părerea mea, fiecare ins de pe glob înțelege altceva prin „corectitudinea politică”, iar asta dă naștere la tot felul de neînțelegeri și extravaganțe. Am mai spus, principiile mele de viață sînt de origine țărănească, și, pe deasupra, unele sînt cîștigate prin studiu, își au originea în etica filosofilor europeni, în psihanaliză, în neurologie, în etologie etc..

Ce lipsește în cultura noastră, printre altele, printre alte mii de lucruri care lipsesc, este o istorie a ideologiilor din spațiul provinciilor românești. L-am persuadat pe Z. Ornea, la care am ținut și țin mult, și care știa ca nimeni altul curentele ideologice românești, să scrie o asemenea lucrare, mică, sintetică, spre folosul tuturor. Nu a făcut-o, spre părerea mea de rău.

J.D. - Noica era de părere că abia după anul 2000 se va putea scrie o istorie adevărată a filosofiei românești. Firește, cu gândul la filosofia lui. Profeția e reală sau ține de autoiluziile cărturarilor români?

M.P. - Nu comentez.

J.D. - Vă mulțumesc!

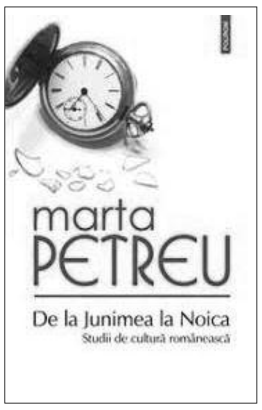
M.P. - Și eu, la rîndul meu.

8-10 iulie 2021, Cluj

JEAN DUMITRAȘCU

...faptul că toată Europa a fost atinsă în perioada interbelică, chiar dacă diferit de la țară la țară, de extremism și pro-totalitarism este o circumstanță atenuantă pentru autorii români, știut fiind faptul că noi sîntem o țară imitatoare.

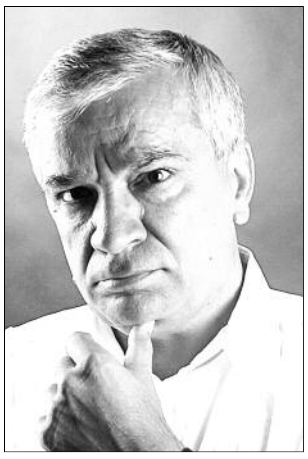

interviurile revistei

Mihail Soare

Mireasa mecanică

„Efeseni 4:25. „Nu vă mai minţiţi unii pe alţii; spuneţi adevărul, fiindcă avem părtăşie unii cu alţii şi atunci când ne minţim unii pe alţii ne facem rău nouă înşine."

Dumitrache era istoric. Cel puţin aşa se prezenta de la o vreme, însă nimeni nu văzuse în faţa ochilor vreo patalama, nici chiar una măsluită (moda cu hârtiile fără acoperire avea să vină peste ani, ca o molimă asiatică pustiitoare, anticipând alte molime), care să ateste acest lucru atât de onorant, mai cu seamă că în urbea lor istoria fusese predată dintotdeauna de doi-trei suplinitori buni la toate, la caligrafie, la desen, la botanică, după cărţulii scoase la comandă, potrivit interesului celor aflaţi la putere, autocraţi travestiţi în straie democrate sau hiene îndatorate doar instinctelor fojgăitoare, dar cele mai multe erau scorneli cu iz literar, scrise, fără cine ştie ce talent, de nişte posedaţi de patima autorlâkului, tributari unor frustrări ce le întindeau, a dracului meşteşugeală, hamace ţesute din pânze de paingi pensionari deasupra stării de gol vânzătoare de dumnezei. Până la urmă democraţia este cea mai perfidă dictatură, iar de la anticii grecotei încoace s-au găsit câteva creiere neînceţoşate care să lege la stâlpul infamiei tirania gloatei, atât de bogată în fals şi strâmbătate, ducând prin întunecimea de catifele smintitoare colcăind de vrăjmăşii ambigue, înspre naufragiul rostului umanului prin raportarea la fericirea de cârd.

„Istoric la bază", preciza afectat ori de câte ori i se punea întrebarea referitoare la profesia lui, după care începea o interminabilă disertaţie (mă rog, disertaţiune, că ar suna mai bine în context), al cărei rost era acela de a-şi lămuri interlocutorul că istoria e altceva decât povestioarele cu osmanlâi traşi în ţepe de domnitori la fel de probabili ca ploile veşnice, ori cele cu preacurviile Vrâncioaiei, măreţe apropieri de tăceri mulse de făptaşii flecari rămaşi de la decesul atât de aşteptat al farului închipuit pe nedrept înecat, fiind o ditamai ştiinţa, ştiinţa ştiinţelor chiar, de vreme ce nimic nu rămânea în afara ei, şi timpul, cât e el de timp, i se supunea cuminte, ca unei cochilii gata să înghită o mare întreagă, mâncându-i din palmă, şi spaţiul chiar, justificându-şi aserţiunea cu existenţa imperiilor din gumilastic ale unui nicăieri rânduit să fie cenuşă. Taică-su vrusese să-l boteze Tase (pentru că i se părea lui că Tase Dumitrache sună aproape boiereşte, iar el avea o simpatie sinucigaşă faţă de boieri), şi aşa îl pomenise şi popa atunci când îl băgase în cristelniţă „se botează robul lui Dumnezeu Tase", numai că funcţionarul de la Sfatul Popular, cu ţeasta cât baniţa şi cu ochii tulburi ca gârla când ploua în amonte, abia venit de la o nuntă, a trecut la prenume tot numele de familie. Şi aşa a rămas Dumitrache Dumitrache. Văzând certificatul de naştere a primului său copil (rămas şi singurul, caz unic într-un ţinut unde femeile se întreceau cu iepuroaicele în fătăciuni), maică-sa a plâns ca la pierderea cuiva drag, s-a tăvălit în bătătură speriind orătăniile şi animalele, care au fugit care încotro, mieunând, cotcodăcind, lătrând şi răgind, şi-a smuls părul din cap, că ai fi putut face o căpiţă din el dacă l-ai fi strâns cu furca de pe jos, a proferat ocări - şi era tare pricepută la aşa ceva, iar unii spuneau că se îndeletniceşte şi cu vrăjitoria -, a ameninţat că pleacă în lume.

Degeaba, nu se mai putea face nimic, formularele acelea erau date pe număr de la judeţ, şi odată completate, rămâneau ca inscripţiile de pe cruci. Până la urmă s-au împăcat cu gândul că aşa a fost să fie, luând partea bună a încurcăturii, aceea de-a fi nevoie să ţii minte doar un nume. „Bine că nu ne-a chemat, ca neam, ca pe-ai lui Rogojină", încheia bătrânul Dumitrache orice discuţie legată de subiect. „Că l-ar fi întrebat învăţătorul la şcoală, cum te cheamă, copile, iar el ar fi răspuns Rogojină Rogojină, de-ar fi râs āia şi cu curul."

Altfel, mai toată lumea ştia că nu e decât un amărât de vânzător la cooperativă, reangajat datorită prieteşugului său dubios cu primarul (dacă nu cumva fusese meritul oacheşei sale neveste, plecată mai mereu să cumpere mentosane sau drojdie), după ce fusese condamnat pentru furt din avutul obştesc pe vremea când lucra ca achizitor de orătănii, lână şi sticle goale. Şi pentru că scria frumos caligrafic – ce tabele cu achiziţiile de ouă şi de găini mai făcea, să le pui în ramă, nu alta! –, dar mai ales pentru că avea cea mai a naibii ţinere de minte (numai să-l fi întrebat când a domnit cutare sau cutare ori în ce an a fost Crăciunul acela când a plouat cu găleata, şi-ţi răspundea fără greş), primarul i-a dat misia scrierii întru nemurire a celui mai de seamă prezent, făcându-l membru al grupării (pe cale de consecinţă, şi al Partidului Comunist) cunoscute sub numele de Ministerul Propagandei. Iar primarul era tare mândru că-i zisese aşa, la mişto, într-un moment de genială inspiraţie, găselniţă ce-i sporise încă şi mai mult popularitatea.

„Că fără propagandă suntem nimeni, Dumitrache, tată. E ca şi cum eu, străin fiind şi venind acilea, hodoronc-tronc, în oraşul ăsta de păduchioşi în şalopete, n-aş avea de unde şti că unde ne aflăm noi acuma e ceaprăzăria ta, dacă n-ar fi agăţată deasupra intrării firma scrisă de Vasile, pictorul, în noaptea aia de pomină. Ce noapte, fraţioare, şi ce beţie! Ei, cam asta e, mai pe înţelesul oricărui nărod care nu ştie ce e calea pe valea, şi cu propaganda. Oamenii au capetele seci ca nucile din toamnele venite după secetă, şi cred că lucrurile sunt într-un fel anume pentru că aşa trebuie, şi nu că nu s-a vrut să fie altcumva. De către vreo putere numită sau nenumită, să ne înţelegem, că doar n-om crede în balivernele popeşti. Iar puterea asta, oriunde şi în orice timp, are, alăturea de alte scule trebuitoare, istoria. Pe care o scrie cum vrea ea, nu cum e de fapt, cu ajutorul unor tercheaberchea plătiţi gras sau deloc, gata să îndruge despre evenimente şi fapte care nici măcar nu s-au petrecut, şi doar pentru a ţine prostimea sub papuc. Minciuna, Dumitrache, aia e mama noastră, a tuturor, chiar dacă nici de-ai dracului n-am recunoaşte."

Acesta era adevărul, iar oamenii îşi însuşiseră datul, cu firescul cu care îşi acceptă moştenirile genetice, proţăpind minciuna în capul tuturor lucrurilor, însă fără a o numi astfel, şi din burţile ei veştede realităţile sugrumate scuipau păsări sortite să ţină socoteala zilelor din urmă, şi de acolo ieşiseră cu toţii, dar nu pentru că aşa stabiliseră nişte insomnii călătoare aburcându-se cu umbrele ultimilor păianjeni otrăviţi pe pereţii interiori ai eternităţilor prezise peltic la paranghelii cu morţi, ci din alte pricini, ceva mai apropiate felului omenesc de a fi, îndatorate orfanilor promişi sumbrului altar al naşterii irevocabile ale celei dintâi duminici inventate degeaba.

(fragment din romanul în curs de apariţie „Mireasa mecanică"

Oamenii au capetele seci ca nucile din toamnele venite după secetă, şi cred că lucrurile sunt într-un fel anume pentru că aşa trebuie, şi nu că nu s-a vrut să fie altcumva. De către vreo putere numită sau nenumită, să ne înţelegem, că doar n-om crede în balivernele popeşti. Iar puterea asta, oriunde şi în orice timp, are, alăturea de alte scule trebuitoare, istoria.

proză

Aurelia Corbeanu

Cadoul

Ridicându-se în vârful degetelor, ca să poată privi peste gard, vecina strigă tare, încercând să acopere vocea iritată a câinelui, care n-o iartă nici o clipă.

În sfârşit, scoasă afară din casă de hărmălaie, cea strigată vine la gard încercând să potolească învrăjbirea câinelui.

- Iartă-mă că te deranjez, zice vecina urcându-se pe primul laţ, ca să poată depăşi cu capul înălţimea gardului, ştiu că eşti prietenă cu soţia directorului care mi-a încadrat băiatul în serviciu. Aş vrea să-i dau o mică atenţie, că băiatul e mulţumit, slujba îi place, salariul e bun... aş vrea să-i dau un cocoş, dar nu ştiu când s-o găsesc acasă şi nu ştiu dacă-l vrea viu sau tăiat. Te rog s-o întrebi pe doamna şi să-mi spui că n-aş vrea să fiu nerecunoscătoare!

- Am să-i dau un telefon şi am să-ţi spun ce a zis, răspunde uşor înveselită, dar amabilă, prietena soţiei directorului.

Primind telefonul, soţia directorului nu face nazuri. Vrea cocoşul tăiat. Poate fi găsită în fiecare seară, după ora opt.

Duminică, cele două prietene, care aveau atâta să-si spună de alaltăieri de când nu se mai văzuseră, s-au întâlnit în parc.

Prima soseşte doamna director. Merge călcând atentă cu tocurile înalte şi subţiri printre pietrele aleii. E frumoasă. Brunetă cu ochii verzi. Are un aer distins şi totodată distant. Cum se aşează pe bancă, îi şi spune celeilalte care a sosit imediat în urma ei:

- Nici nu ştiu cu ce să încep! Am atâtea să-ţi spun! Ce zici de zilele astea frumoase? Mie-mi place mult toamna! Te-ai vopsit?! Să-mi aduci aminte să-ţi spun ceva de Lora. Auzi, divorţeaza! Îmi place culoarea! Ţi-a reuşit-o! Băiatul meu şi-a cumpărat un Renaut verde. Ţi-am spus că ieri mi-am cumpărat o pălărie nouă?! Verde! Uite, de-asta nu-mi place de nora mea, că nu ştie să aleagă culorile. Verde. Ce asta e culoare de maşină? Dar bine ca şi-au luat-o până la urmă, că i-o tot cerea pe a lui taică-său.

- Stai puţin, o opreşte prietena care deja pierduse firul ideilor. Vreau să te întreb dacă ţi-a adus cocoşul.

- Cocoşul?......Nu! Mi-a adus un cal.

- Un cal?!

- Da. Un cal mare roşcat, cu pată albă în frunte!

Peste câteva zile vecinele se salută peste gard.

- Ei, ce-ai facut, ai dus cadoul? Întrebă cu o uşoară undă ironică, prietena Doamnei Director.

- A! Am uitat să-ţi spun. Nu i-am mai dus cocoşul. I-am dus un cal. Un cal frumos, de curse, cu pată albă în frunte. De porţelan. Îl primisem cadou la nunta mea. Într-un fel a fost şi vina dumneaei... dacă l-a vrut tăiat!

- Ce a vrut tăiat?

- Cocoşul.

- Şi ce legătură avea dacă era tăiat ori netăiat?

- Păi avea. Când l-am văzut aşa gras, cu piept mare, alb, m-am gândit că e mai bun pentru ai mei, că Doamna Director are destulă carne!

E iarnă. Ninge foşnind uşor şi fulgii rescriu de zor minunata poezie a iernii.

Domnul director şi doamna dumnealui merg în vizită la nişte prieteni al căror fiu s-a căsătorit de curând. Merg pe jos, că e frumos să te plimbi, când ninge.

Ajunşi în faţa porţii, se opresc. Sună. Din casă ies în întâmpinare chiar tinerii căsătoriţi. Doamna îi sărută şi gângurind alintat, le urează casă de piatră şi le întinde un cadou mic, legat delicat cu o fundă roz. Dar chiar în acest moment Doamna Director alunecă, îşi pierde echilibrul, încearcă să nu cadă şi să nu scape cadoul. Tânărul întinde braţele, o prinde pe doamnă, dar cadoul cade izbindu-se de trotuarul îngheţat. Hârtia se rupe şi rămăşiţele frumosului cal se împrăştie prin zăpadă!

- Păcat, zice Doamna Director, era un cal aşa de frumos!

- Cal de curse, adaugă cu tristeţe Directorul.

- Nu-i nimic, nu vă necăjiţi, cioburile aduc noroc, îi linişteşte tânăra, poftindu-i politicoasă, să intre.

Cristian Cocea

Cronicile bătrânului sefist

Ucronia sau “grădina potecilor ce se bifurcă”

Într-o celebră povestire, J.L. Borges propune ipoteza conform căreia Lumea ar fi un imens labirint, o grădină a potecilor ce se bifurcă, dar nu în spațiu, ci în timp. Ipoteza se regăsește și în mecanica cuantică, acolo vorbindu-se despre descrierea statistică a realității la scară atomică, ceea ce implică incertitudine și alegere. În viața de zi cu zi, asta s-ar traduce prin ideea că orice eveniment, cât ar părea de neînsemnat, influențează viitorul. Ce-ar fi fost dacă, la un moment dat, am fi făcut o altă alegere, am fi deschis o altă ușă? Viața noastră s-ar fi schimbat subtil. Un amănunt poate da totul peste cap? De ce nu? Gândiți-vă! Un obscur defect genetic care ne-a predispus la diabet. O stradă aglomerată, care i-a convins pe părinții noștri să ne înscrie la școala X, în detrimentul școlii Y. Un film cu mașini care ne-a influențat alegerea profesiei. Cele cinci minute de întârziere la întâlnire, care ne-au căsătorit cu altcineva.

Chestiunea devine și mai incitantă la scara popoarelor și a umanității. Ce-ar fi fost dacă Dacia n-ar fi fost cucerită de romani? Atunci n-ar mai fi existat nici limba română, nici conștiința națională, nici proiectul politic numit România? Ce-ar fi fost dacă voievodul Nicolae Alexandru, urmașul lui Basarab I, ar fi ales catolicismul în locul ortodoxiei, ca religie de stat? Am fi scris cu grafie latină încă din secolul al XIV-lea, am fi participat la Cruciade și am fi umplut Muntenia de catedrale? Ce-ar fi fost dacă Hitler și aliatul său, mareșalul Antonescu, ar fi câștigat Cel de-al Doilea Război Mondial? Acum eram Regiunea Agricolă Donau, din cadrul Marelui Reich, culegând porumbul și cântând lieduri? Istoria alternativă, istoria lui “dar dacă?” ne arată că trăim într-una din multele lumi posibile. Fizicianul n-are nimic împotrivă - așa a colapsat funcția de undă, dar putea fi și altfel. Iar Borges completează - alternativele sunt meandrele marelui labirint al timpului.

Ucronia, un gen literar cu vechime

Literatura, ca laborator privilegiat al scenariilor minții, s-a ocupat îndeaproape de istoria alternativă, gen literar numit și “ucronie”, prefixul “u-” semnificând absența. U-cronie ar fi, așadar, timpul care nu există, așa cum u-topie desemnează un loc care nu există. Ucroniile descriu cursul evenimentelor și lumile ce s-ar fi născut dintr-un “punct de divergență”, un eveniment care s-ar fi putut desfășura altfel, cauza unui spectaculos efect de domino. Ucronia este veche de două milenii - primul istoric care s-ar fi dedulcit la ea fiind Titus Livius, care se întreba ce s-ar fi ales de Roma dacă Alexandru Macedon și-ar fi pornit cuceririle către vest, nu către est. Mai aproape de noi, francezul Louis Napoleon Geoffroy-Chateau publica, în secolul al XIX-lea, un roman în care descria cum ar fi arătat lumea dacă Napoleon cucerea Moscova și zdrobea Imperiul Rus. Tot în secolul al XIX-lea, americanul Castello Holford publica “Aristopia”, o istorie alternativă a coloniștilor din Virginia, care, găsind resurse mari de aur, întemeiau un stat utopic. În 1931, un colectiv de istorici de la Oxford și Cambridge alcătuia o antologie de scenarii alternative, pornind de la puncte de divergență precum rămânerea Spaniei sub mauri. Printre autori se numără și viitorul premier Winston Churchill, interesat să analizeze consecințele unei victorii a Sudului în Războiul Civil American. Exercițiul a fost reluat în 2013, când Niall Ferguson, unul dintre cei mai cunoscuți istorici britanici, a coordonat volumul “Istorie virtuală. Evoluții alternative și ipoteze contrafactuale”, discutând, printre altele, ce s-ar fi întâmplat dacă nu s-ar fi prăbușit comunismul în Europa.

“Omul din Castelul Înalt”

Maxima înflorire a Ucroniei ține, totuși, de peisajul literar science fiction, fiind rodul minții unor scriitori precum americanul Poul Anderson (“Povara cunoașterii”, 1954, “Operațiunea Haos”, 1971), sau englezul Stephen Baxter (“Pierdut în timp”, 1995 - continuare a “Mașinii timpului”, opera clasică a lui H.G. Wells). Subtil, Poul Anderson a căutat punctul de divergență în constantele cosmice sau în științe. Ce-ar fi fost dacă geometriile non-euclidiene ne-ar fi modelat mintea? Vrăjitoria ar fi devenit tehnologie! Iar Baxter a explorat paradoxul călătoriei în timp - personajul lui Wells a modificat trecutul, după vizita sa la eloi și morloci. Dar cea mai spectaculoasă ucronie îi aparține, totuși, ciudatului, inadaptatului, marelui Philip K. Dick. Este vorba despre romanul “Omul din Castelul Înalt”, Premiul Hugo 1963.

Născut în 1928, la Chicago, într-o familie destrămată, Dick a suferit toată viața de sindromul “geamănului fantomă”, sora sa, Jane, murind la naștere. Nu și-a terminat niciodată studiile, întreținându-se cu greu din scris, publicând 44 de romane și peste o sută de povestiri. În general, editorii au fost reticenți cu manuscrisele sale, pentru că operele propuse explorau teme sociologice, politice și filosofice la limita paranoiei. Lumile create de Dick sunt distopice, conduse de regimuri autoritare și corporații monopoliste, în spatele cărora se ascund, de multe ori, monștri din alte dimensiuni. Judecat din perspectiva normalității, Philip K. Dick s-a înscris perfect în categoria scriitorilor blestemați, alături de compatriotul său Edgar Allan Poe - n-a avut slujbă stabilă, s-a căsătorit de cinci ori și a divorțat de fiecare dată, nu și-a părăsit des orașul, a făcut abuz de medicamente și droguri, a traversat perioade lungi în care părea posedat, notându-și viziuni religioase și istorice. A murit la 54 de ani, în urma unui AVC, rămășițele pământești odihnindu-i-se în cimitirul din Fort Morgan, Colorado, lângă cele ale surorii Jane.

Povestea din “Omul din Castelul Înalt” se desfășoară în 1962, într-o Americă învinsă în Cel de-al Doilea Război Mondial și împărțită între Germania nazistă și Imperiul Nipon. Cum s-a ajuns la asta? Punctul de divergență este atentatul imigrantului italian Giuseppe Zangara asupra lui F.D. Roosevelt, din 1933, de la Chicago. În lumea noastră, gloanțele lui Zangara l-au ratat pe președinte, lovindu-l mortal pe primarul orașului, Anton Cermak. În lumea lui Dick, Roosevelt a fost omorât, fără să-și mai ducă la bun sfârșit politica de refacere economică a Americii - The New Deal, astfel că țara s-a retras de pe scena internațională, într-un puseu de izolaționism, permițând Germaniei Naziste să înfrângă URSS și Japoniei să cucerească Hawaii, Australia și Noua Zeelandă. Cu flota distrusă la Pearl Harbour și atacată din două direcții, America s-a predat și a fost împărțită între puterile Axei. Cartea descrie noua ordine totalitară și viața de zi cu zi a unor americani, dar și a unor spioni și militari naziști și japonezi. Încet-încet, prin acumularea de lucruri nelalocul lor (sau fisuri de realitate, tehnică preferată de scriitor), personajele realizează că s-ar putea să trăiască într-o lume fictivă, iluzorie. Și mai există un misterios Om din Castelul Înalt, care ar ști, de fapt, adevărul. Ne oprim aici, ca să nu stricăm plăcerea celor care vor citi cartea. Să mai menționăm doar că, în 2015, Amazon Prime a început să difuzeze un serial inspirat din opera lui Dick, cu Ridley Scott producător executiv, care e foarte bine făcut și a ajuns, deja, la seria a patra. Alte titluri notabile, cu naziști cuceritori - “Fatherland” (1992), de Robert Harris și “SS-GB”(1978), de Len Deighton.

“Machina diferențială”, o ucronie victoriană

William Gibson și Bruce Sterling, “părinții” cyberpunk-ului, și-au încercat și ei priceperea și au publicat în 1990 o ucronie foarte interesantă, care a deschis calea unui nou curent literar, denumit mai târziu drept “steampunk”. Acțiunea romanului este plasată în Anglia Victoriană, iar punctul de divergență îl constituie construcția “mașinii diferențiale”, primul computer mecanic din lume, opera lui Charles Babbage. Până la jumătatea secolului al XIX-lea, computerele mecanice ar fi ajuns să fie produse în masă și să fie conectate, ceea ce ar fi favorizat un salt uriaș al tehnologiilor bazate pe abur dar și o transformare social-politică de proporții, clasa muncitoare devenind numeroasă și conștientă de drepturile sale. Partidul Tory al aristocraților ar fi pierdut puterea, în favoarea Partidului Radical Industrial, condus de Lordul Byron, favorizând apariția unei noi meritocrații științifice. Astfel, Imperiul Britanic ar fi fost mai puternic decât în realitatea noastră, conducând lumea prin forța armelor, a aburului și a mașinii cu cartele perforate, stopând ascensiunea Statelor Unite și unificarea Germaniei. Pe această potecă temporală, cititorul va avea parte de o intrigă complicată, cu spioni, hackeri de cartele și politică. Ba și cu prezervative din mațe de oaie, ceea ce ar decala revoluția sexuală cam cu o sută de ani. “Punk cu aburi”, în toată splendoarea! Asta dacă vă place recuzita - vehicule pufăitoare dirijabile și trenuri, armament pneumatic, computere mecanice, ghetre, jobene și ochelari de protecție, coșuri de cărămidă și cer întunecat...

“Constanța, 1919”

Cum stăm cu ucronia în țara noastră? Luând în calcul piața redusă și dificultatea genului, răspunsul este că stăm bine. L-aș aminti aici pe Florin Manolescu, critic, istoric literar și scriitor, care ne-a oferit câteva elegante povestiri de gen, în volumele “Misterul camerei închise” (Humanitas, 2002) și “Mentaliștii” (2009, Cartea Românească), din care se reține imaginea unui București islamizat, ca și pe Sebastian Corn, alias doctorul Florin Chirculescu, autorul unei povești cu Imperiul Roman + electricitate = love (în “2484 Quirinal Ave”, 1996, Nemira). Dar cea mai interesantă ucronie rămâne, după gustul meu, volumul de povestiri “Constanța 1919” (Editura ProLogos, București, 2000), semnat de Liviu Radu. În trei scenarii distincte, scriitorul ne arată trei Românii, la alegere. Prima, pornind de la un presupus pact secret al lui Metternicht cu otomanii, pentru stoparea rușilor, este parte a Imperiului Austro-român, cu o populație majoritar greco-catolică, cu elite vorbitoare de germană (Eminowitsch, ministrul culturii în guvernele conservatoare), sub Regele Karl. A doua - Marele Ducat al Valahiei, născut sub tutelă pravoslavnică, pornind de la ajutorul pe care Constantin Brâncoveanu i-l acordă principelui Cantemir, în bătălia împotriva turcilor de la Stănilești. În fine, cea de-a treia, Pașalâcul Iflah, parte a Imperiului Otoman triumfător, de la Viena la Teheran și din Pocuția în Sudan. Vă rămâne plăcerea să descoperiți aceste povestiri, dacă n-ați făcut-o până astăzi. Și închei, cu un fragment din poemul “Batalul”, de Mihal Emin, foarte cunoscut în Iflah: “Iar de-Allah o vrea/ Și-o cădea o stea/ Tu de vei vedea/ Măicuța-mi bătrână/ Cu șalvari de lână/ Și cu feregea/ Să te duci la ea/ Și să-i spui curat/ Că m-am însurat...”. De unde se vede că unele lucruri nu se schimbă niciodată!

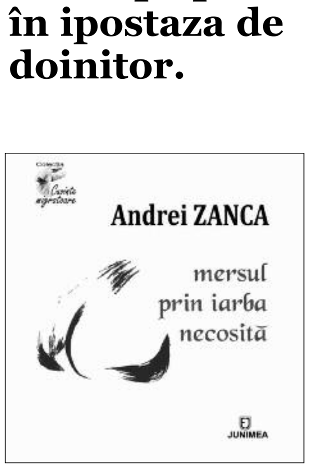
Literatura, ca laborator privilegiat al scenariilor minții, s-a ocupat îndeaproape de istoria alternativă, gen literar numit și “ucronie”, prefixul “u-” semnificând absența. U-cronie ar fi, așadar, timpul care nu există, așa cum u-topie desemnează un loc care nu există. Ucroniile descriu cursul evenimentelor și lumile ce s-ar fi născut dintr-un “punct de divergență”, un eveniment care s-ar fi putut desfășura altfel, cauza unui spectaculos efect de domino.

Niculina Oprea

Spinul duinez al Poetului

Sunt convinsă că nu doar arta propriei scrieri i-a furnizat poetului un câmp vast de inspirație, muzica însăși îmi pare a fi un element trainic, participativ la consolidarea artei sale. Nu știu dacă poetul știe să cânte, gândindu-mă la zona în care s-a născut, o zonă în care folclorul autentic și-a păstrat cele mai profunde nuanțe de-a lungul timpului, parcă l-aș vedea pe poet în ipostaza de doinitor.

mersul prin iarba necosită (Ed. Junimea, Iași, 2021) este noua carte de poezie ce deschide anul editorial 2021 al poetului Andrei Zanca. Fundamentul pe care poetul își construiește spațialitatea poetică este cu predilecție cel natal. Poetul își asumă acest teritoriu asemenea unui *trimis* al universului întru vegherea binelui, frumosului, și nu mai puțin a adevărului în formele lor pure, al căror nectar va fi adunat în ulcelele cuvintelor sale alese, întru celebrarea Poeziei. Cuvinte ridicate la suprafață de șuvoiul de sentimente pe care poetul îl lasă a-l acoperi asemenea unei ploi în aprilie peste pădurea dată în înmugurire, după topirea ultimelor petice de zăpadă aflate între tulpinile arborilor bine înfipți în pământul strămoșesc.

Poezia lui Andrei Zanca este ea însăși o față a timpului pe care poetul nu doar l-a traversat, ci rând pe rând și-a lăsat poarta sufletului deschisă astfel încrustându-i-se treptele timpului copilăriei și ale adolescenței, o dată cu deschiderea zorilor către jocurile tinereții și ale maturității, jocuri în care evenimente așteptate sau nu pun la încercare ființa poetului, toate acestea ducând la o viziune personală asupra realității, puternic argumentată de trecerea istoriei personale, atât în gândire cât și în scrierile sale. Eul fiind latura obiectivă a liricii lui Andrei Zanca, este evident că acesta se sprijină pe un fundament solid, fiind o consecință a asumării temeinice a cunoașterii, nu de puține ori cunoaștere transmisă prin educația primită în familie. Poezii în care nu se poate disocia sentimentul intim, de trăire personală, de sentimentul major al iubirii de locul natal. „traversam pădurea în ultima ninsoare de martie.// și ningea cu atâta sfială, încât ea cernându-se/ prin sita tăcerii din jur// îmi preschimba-n răsuflare/ mersul printre desfrunziri/ Nu ieri, nici mâine, mereu în clipă se respiră./ numai în clipă se iese din timp:// eu sunt/ nu e un gând. e un sentiment/ înfiripându-se dincolo de minte./ Iar dacă fiecare generație face din excepție/ generației anterioare o regulă, eu/ am scris mereu între/ viață și moarte/ cu trupul aici cu inima acolo, departe între coline/ însă cine poate ști ce-i în inima altuia?// Nici bolboroseala cea mai inspirată nu face cât// o prezență tăcută și blândă/ Nimic nu e întâmplător poemul se întâmplă/ să trecem așadar cu sfială și smerenie mai departe” (**acolo departe între coline**).

Indiferent pe unde l-au purtat pașii de-a lungul vremii, și pe unde îl vor mai purta încă, Andrei Zanca duce cu el o bogăție spirituală cum la puțini poeți români de azi putem întâlni. Este evident că în centrul universului său literar se află constelația familială, acolo unde poetul și-a primit darul ființei poetice întru menirea parcurgerii propriei vieți, de la est la vest și de la nord la sud, asemenea unui temerar care nu abdică în fața unor vâltori de orice natură, ba mai mult – se ridică deasupra opreliștilor și a tragerilor în jos de mulțimea fiilor rătăcitori, conștienți că nu vor avea un loc în Catedrala Sufletului său. Catedrală în care spiritul poetului îi înșiră stări cu miresme de salcâmi înfloriți, de fânețe înflorite aflate în așteptarea șuieratului de coase, ori legănările crengilor de tei dați în floare invitându-l la meditație, astfel nelăsându-l pradă mărunțișurilor aflate la tot pasul odată cu restul lumii. Calea pe care poetul Andrei Zanca și-a creat-o în Poezie este asemenea unei Căi Lactee, cu atât mai mult cu cât discreția cu care este sugerată această cale reprezintă ea însăși un elogiu adus vieții. „un fel de-a fi aproape/ trăitor în propria moarte.// Depărtarea, un alt soi de abis, oriunde aș fi sunt mereu acolo, unde îmi este inima.// N-am plecat niciodată, deși iubirea/ de mamă și meleag ar trebui înșirată doar/ cu cerneală simpatică// spre deplina noastră tămăduire/ închinându-ne în zori, arborilor.// Copil să fi rămas. cruțate pădurile/ într-adevăr, oricum a fost, doar/ copilăria e a noastră./ restul e lume. // Am putea fi însă bântuiți de atâta amărăciune/ de n-am fi cunoscut cândva înseninarea, am putea/ resimți acest gol din inimă, de n-am fi gustat undeva/ cândva, deplinătatea? (**undeva, cândva**).

Chiar dacă, uneori, este inevitabilă „o distanță împietrită/ în memoria adâncului”, poetul nu se împiedică de momentele de umbrire nici din viața omului contemporan, nici din viața omului-creator conștient fiind de puterea cuvântului așternut pe hârtia albă, cuvânt căruia îi dă drumul spre cititorul său având încrederea că acesta va avea un rol benefic în viitorul apropiat. „ nu se află într-o anume întindere/ nici în timp, în sine/ o nuanță de/ sentiment// e în mine, prelins/ în graiul discret// ceea ce nu se rostește/ determinând rostirea/ cum țipătul pescărușilor presupunând apa și țărmul, și noi/ în căutare de sine, însă între ochii mei/ și ochii câinelui o distanță împietrită/ în memoria adâncului/ aidoma unei catedrale ridicate/ pe fundamentul unui templu roman./ Insignifiante, măștile și meandrele unei implorări./ Doar intensitatea inimii răzbate între două rostiri./ Un privilegiu al tăcerii” (**Altundeva**)

Asemenea unor miresme primăvăratice, din poezia lui Andrei Zanca se desprinde o meditație senină, astfel acceptarea morții lipsită de resentimente descurajante, este văzută de poet ca un mijloc de reintegrare în viața vegetală, aceasta doar ca idee absolută de viitor uneori mai apropiat, alteori mai îndepărtat, chiar dacă mereu va fi asigurată continuitatea prin existența copiilor. Orice părinte, fie el și poet, gândind la cei cărora le-a dat viață, nu va dori nicicând o plecare din viață asemenea unei fugi de trecut, apoi aruncarea cu capul înainte într-o călătorie în Marele Necunoscut atâta vreme cât nimeni nu s-a întors dintr-o călătorie aflat pe ultimul drum spre a ne mărturisi despre o „realitate” din imaginarul celor cu har bisericesc și nu numai. Chiar dacă rămân unele lucruri tăinuite printre construcțiile poetice ornamentate cu metafore elaborate, un cititor atent și sensibil la inefabilul frumuseții transpusă de poet în portretizarea unor personaje ca mama, tata, bunica, uneori bunicul, nu poate trece cu vederea peste textul poetic întru descifrarea glasului „acela stins. sigilat de durere”. „răsufla atât de greu și era atâta suferință/ în acea retragere și înaintare a stingerii/ încât m-a privit sosind parcă/ necontenit de undeva tare departe.// mi-au dat lacrimile îmbrățișându-l/ în timp ce el a murmurat ceva// cu glasul acela stins. sigilat de durere.// (...)//Să deschizi poarta înspre grădină în zori/ și deodată, să te inunde-o înflorire de cireș/ ca o explozie încremenită// un murmur stins în firele de iarbă/ ce încă nu cunosc pasul de om, oare/ mai rămânea ceva de spus/ în muțenia acelui surâs/ ca o debarcare/ pe-o plajă/ pustie? (**Aprilie**). O sensibilitate aparte caracterizează poemele sale, fără ca aceasta să umbrească nota de realism pe care poetul o lasă la vedere cu bună intenție.

Sunt convinsă că nu doar arta propriei scrieri i-a furnizat poetului un câmp vast de inspirație, muzica însăși îmi pare a fi un element trainic, participativ la consolidarea artei sale. Nu știu dacă poetul știe să cânte, gândindu-mă la zona în care s-a născut, o zonă în care folclorul autentic și-a păstrat cele mai profunde nuanțe de-a lungul timpului, parcă l-aș vedea pe poet în ipostaza de doinitor. Gândind la profunzimea actului său poetic, doar în doina noastră românească mai găsim atât profunzime și înlățare de spirit. Poezia lui Andrei Zanca este o poartă deschisă spre „lungul drum către Sine”. După o explorare lăuntrică exemplară, aproape cu precizie de chirurg, Andrei Zanca are capacitatea de a orândui cuvântul scris, a-l așeza la nivelul liniei melodice și a mișcării exterioare. „Iubindu-se, închid ochii/ spre a se asculta unul pe altul.// La început a fost cuvântul, însă/ înaintea lui nu a fost oare iubirea?// Poemul e oprire în timp, temeiul/ finitului fiind nesfârșirea, tot ce se lasă/ găsit în timp nefiind sinele - cu toții// fotoni ai autoportretului divin, însă absența/ nu-i sporește oare infinit prezența, taina// doar prin taină prefigurându-se, ce muzică// ce muzică vizibilă, vântul de vară printr-un lan// și ea nu minte, doar noi/ nedăruindu-ne deplin, oricât/ ne-am dărui rămâne mereu/ un însemn de mâhnire, uluirea/ de ramură din glasul păsării/ alunecând/ ca-n vis/ se desprind/ din cântul ei/ mireasma nopții/ zilele, nopțile străbătute/ doar note de subsol pe lungul drum către Sine” (**Iubindu-se, închid ochii**)

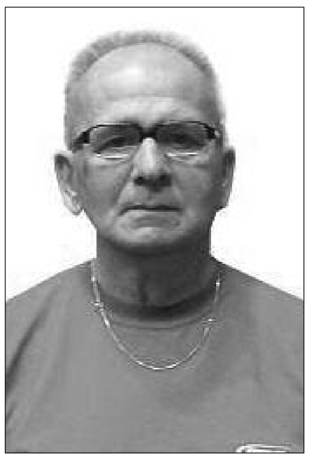
Citind și recitind poezia lui Andrei Zanca, de fiecare dată rămân cu impresia că în sufletul lui, poetul și-a construit propria Catedrală, de aici pornește Calea ideatică despre care poetul ne vorbește cu tăria unui staroste, cale la care el invită la îndreptare atât cititorul obișnuit, cât și cititorul mai puțin atent, acesta având o nevoie și mai mare de îndreptare, date fiind pierzaniile printre propriile-i rătăciri. La cât de surprinzător este poetul, nu sunt foarte sigură dacă nu chiar el însuși se pune în postura celui ce privește la propriul Sine peste care flutură luminile și umbrele în calea cărora poetul a ieșit cu bună cunoaștere. Deși în urmă cu ceva vreme, Andrei Zanca a ajuns la vârsta incandescenței creatoare, iată că flacăra ființei sale poetice nu doar că nu și-a micșorat intensitatea, dar continuă să lumineze căile uneori cu mult prea întortocheate spre a mai fi descoperite și bătătorite întru cunoașterea adevărului despre noi, ori despre alții. Atâta timp cât „ Bate orologiul/ cel vechi, însă nimeni/ nimeni nu vrea să poarte povara”, așa cum ochii sunt poarta sufletului, cartea de poezie a lui Andrei Zanca **mersul prin iarba necosită** este o posibilă oglindă a cerului, martoră la actul creator al poetului când afirmă: „și-am închis ochii zărind deodată/ de undeva de sus pământul vibrând/ prins în raze de-o tandrețe de nedescris.” (**Bate orologiul**).

mersul prin iarba necosită este reîntoarcerea permanentă la izvorul identității, zonă care va rămâne mereu „de-o tandrețe de nedescris”, semn că oriunde s-ar afla poetul, el va răspunde ecourilor chemărilor obârșiei natale asemenea unui „somon revenind prin aroma copilăriei”. „ și totul se reîntoarce/ în apele din care a pornit/ ca un somon revenind prin aroma copilăriei// întrebarea cea mai fragilă ar putea fi/ pe cine te poți baza în viața asta?// pesemne, pe fiecare din fiecare.// orice poveste fiind favoarea unui supraviețuitor// însă povestea nu se termină niciodată// Și e târziu și noaptea aidoma unui martir//se auto-devoră până-n zori// când mulți se vor fi dus// și rămâne ca întotdeauna// doar iubirea, adevărata recunoaștere:// să fii ocolit de recunoaștere, și nimic/ nimic nu mai e de mirare, durerea/ fiind anestezia desăvârșită/ cum spuneam cândva/ în secolul trecut// Și ora e lungă și e târziu și-atât de frig// încât arborii se închid în sunetul iernii// Și-o ninsoare fragedă se pornește/ binecuvântând ora asta lungă/ noaptea, aidoma unui martir” (**ora e lungă**).

Prin stăpânirea mijloacelor tehnice, a expresivității, a frumuseții artistice care lasă la vedere profunzimea intelectuală de la un capăt la altul, poezia lui Andrei Zanca este răvășitoare. Stările descrise excelent sunt supuse treptat treptat schimbării de respirație în funcție de interesul poetului de cât de aproape intenționează să-și țină cititorul. Din acest punct de vedere, Andrei Zanca este un arhitect al construcției unei cărți de poezie, aducând în primă linie noutățile poetice prin care provoacă la lectură, fără a neglija punctele pe care poetul le dorește „forte”, astfel recurgând în momente-cheie, la reluări din poeme anterioare, însă foarte bine încorporate în textul poetic rezultat.

Asemenea marilor poeți, și în cazul lui Andrei Zanca sentimentul de însingurare este prezent, numai că poetul nu se lasă dominat de acest sentiment, ci face ce știe mai bine: să-l transforme în stări poetice cum doar el poate să facă acest lucru. Andrei Zanca este poetul care scrie „cu o aripă înger” într-o „liniște de câmp între coline”. „ cu aripă de înger de-ar fi scris/ și tot nu ar fi îngăduit în ei// o liniște de câmp între coline// însingurându-l, alungându-l/ în recluziunea tăcerii.// El însă-și sporea prezența pas cu pas/ traversând bezna, reîntorcându-se/ la începutul nopții spre a-și șterge urmele// cu toții în tranzit în acest pelerinaj/ al ⟶

Geo Vasile

EFECTUL CAIN-ABEL SAU OGLINDA SPARTĂ

Stanomir Petrovici (n. 1947, Sânicolau Mare) este absolvent al Facultății de drept din cadrul Universității București. Ca literat și eseist, autorul româno-sîrb a publicat 5 volume de poezie (2015- 2020) și 3 volume de proză (2015-2021) ce au cunoscut de-a lungul anilor mai multe reeditări; volumul la care ne vom referi se intitulează "*Oglinda spartă. Iugoslavia. Efectele Cain – Abel. Dincolo de aparențe*" (Editura Rovimed, Publischers, 210 p., 2020, Bacău) ce are privilegiul unei ample prefețe semnate de cărturarul și criticul băcăuan Petre Isachi.

Dorindu-se a fi un roman istoric la granița cu eseul – reconstituire și contextualizare, bazat pe surse certe, cărți, interviuri, criticul amintit numește această carte o *docuficțiune-parabolă*, deosebită de specia *politcal fiction,* ilustrată de Orwell sau mai nou de Michel de Houellebecq. Scris ca o pledoarie din interior, ca un roman trăit clipă de clipă, ca și cum ar fi o cauză personală, acest roman istoric-parabolă, mărturisitor și revelator a unor evenimente relativ recente, este un fel de exorcizare a unei obsesii: destrămarea R.F.S. Iugoslavia, întemeiată și condusă decenii la rând de croatul – sloven, mareșalul Iosif Broz Tito, cel ce a condus luptele partizanilor sârbo-croați, alături de trupele aliate împotriva nazi-fascismului, Pledoria scriitorului este una clară în favoarea desvrăjirii publicului internațional de credulitatea oarbă, a-critică a versiunilor așa-zis oficiale ale istoriei, ale mass-mediei mercenare, ale politicienilor vremelnici.

Stanomir Petrovici smulge măștile misterului destrămării Iugoslaviei, asemenea unui cercetător, în baza unei bibliografii cvasi-științifice, fără să-și ascundă punctul de vedere partizan, și simpatia politică pentru social-democrație, datorate poate și relației sale vechi cu valorile limbii, culturii și credinței ortodoxe sârbe: secesiunea Iugoslaviei a fost rodul unor manipulări și conspirații ultrasecrete, a unei regii oculte. Aceleași mari puteri ale lumii încercaseră și în România un asemenea scenariu, mai precis la Târgu Mureș, unde maghiarul bătut cu bestialitate, conform presei occidentale, de mulțimea excitată, se va dovedi a fi românul Cofariu.

Dacă statal România este întreagă, economic însă ea este totuși, vai, o piață de desfacere a produselor - suproduse ale Occidentului. Efectele Cain - Abel, genericul sub care se derulează evenimentele din ex-Iugoslavia, constituie laitmotivul intervențiilor naratorului, ceea ce nu înseamnă că destrămarea Iugoslaviei a fost exclusiv voința lui Dumnezeu; cunoscuta parabolă biblică – Cain, arhetipul lui Iuda, ce-și ucide fratele - pe Abel, arhetipul Mântuitorului, este doar un nucleu metaforic ce sugerează crima, fratricidul, primordiala deteriorare a armoniei lumii, și impun în istoria umanității minciuna, trădarea, omorul, ura, neoamenii, (atât din interirul federației iugoslave, cât mai ales din exteriorul ei) sub patronajul cărora a avut loc, narează autorul, "spargerea oglinzii" iugoslave, a acestui *popor al cerului*. Petrovici își lasă cititorul să facă distribuția rolurilor jucate de părțile implicate sub deviza "l'enfer c'est les autres", în conflictul ce va degenera într-un război de o sălbăticie incredibilă pentru Europa sfârșitului se secol XX și începutul sec. XXI. În rolul lui Cain, în acest spațiu balcanic, vor juca actori care mai de care, începând cu ilustre instituții financiare internaționale, Germania, Ungaria, Italia, Arabia Saudită, Turcia, România ce a votat în Parlament legea dreptului de survol al avioanelor NATO, înzestrate cu bombe pe bază de uraniu sărăcit, și terminând cu Grecia, Albania, Bulgaria, teroriști albanezi, islamiștii din Al-Qaeda etc. Așadar, un adevărat complot mondial purcede prin a-l învinovăți pe Abel de toate păcatele lumii, drept pentru care el trebuia eliminat.

În această tragedie a destrămării premeditate a federației multietnice a slavilor de sud, în rolurile principale au jucat personaje celebre precum Madelaine Albraight, secretarul de stat al SUA pe timpul lui Bill Clinton, Alya Izetbegovici, Stipe Mesic; Helmuth Kohl, Dietrich Genscer, Milan Kucian, Franjo Tudjman, posibil dublate de personaje invizibile, experte în știința manipulării popoarelor. Cel mai eficient mijloc de învrăjbire, dincolo de cele politice, economico-financiare, militare, mass-media, război psihotronic, a fost „manipularea mistică" , cum o numește Petre Isachi, adică eliminarea grupurilor impure din punct de vedere religios în vederea ocrotirii minții celor puri, aleși, de unde și aplicarea purificării etnice prin acte de cruzime inimaginabile, fundamentalismul, canibalismul doctrinar etc.

Conștiința estetică a narațiunii se lasă eclipsată de cea civică, religioasă (autorul fiind un mare închinător la marii sfinți ai ortodoxiei, începând cu mitropolitul Velimirovici, și continuând cu Sf . Sava și Mitropoitul și apoi Patriarhul Serbiei, Pavle), participativă la cauza uciderii lui Abel de către Cain din emblema metaforică sub zodia căreia se încheagă această scriere. Pe fundalul unei revolte bine temperate, dublate de un lamento surdinizat, multitudinea dovezilor își propune să smulgă măștile celor implicați în acest război ce a încălcat toate legile dreptului internațional ale unei țări, ex- R.S.F.. Iugoslavia, membră O.N.U. Acest roman-*docuficțiune* este un cumul de narațiune, referințe documentare și ample citate în sprijinul tezei susținute, și anume a vinovaților nicicând pedepsiți, („ascunși sub aceeași cupolă ce a decis și decide soarta lumii dintotdeauna") și a nevinovaților pedepsiți sau de-a dreptul uciși; "Slobodan Miloșevici, dr. Karadjici, armata iugoslavă, cu o puternică majoritate sârbă, sârbul Pesici" .

Principalele cărți inspiratoare sunt: *Dezmembrarea Iugoslaviei în context internațional*, autorul fiind prof. dr. Nicolae Magiar, *Să ne păzim Obrazul și Sufletul! Sfaturile și Învățăturile Patriarhului Pavle al Serbiei,* autor dr. Iovan Ianici; *Patriarhul Pavle al Serbiei, un sfânt al zilelor noastre,* autor Jean Claude Larchet. Sunt invocate de asemenea, mai multe istorii: a Serbiei, a Iugoslaviei (Regatul sârbilor, croaților și slovenilor: Serbia medievală); Popoarele Iugoslaviei – istoric.

Personajele cărții, trăitoare în Banatul sârbesc, printre care și autorul-narator (Dura Slavoljub), își amintesc cu nostalgie în variile lor întâlniri din România de constituirea Regatului sârbilor, croaților și slovenilor în anul 1918 (ce va anexa și Regatul Muntenegrului) după Primul Război Mondial și în urma tratatului de pace de la Trianon și Versailles, când această țară scăpase din robia marilor imperii, otoman și habsburgic, ce voiseră, și pe alocuri reușiseră, să pună în pericol însăși existența ființei naționale și a credinței milenare a popoarelor din această țară. Același regret îl aveau față de amenințarea federației de state (Bosnia-Herțegovina, Croația, Macedonia, Muntenegru, Serbia, Slovenia, cărora, ulterior, li s-a adăugat provinciile autonome Kosovo și Voievodina), conduse de liderul comunist Iosif Broz Tito, relativ stabilă și prosperă în contextul țărilor comuniste. Cu totul alte sentimente, frustrarea, teama și revolta, nutresc pentru perioada 1990 - 2001, acest terifiant deceniu de războaie civile secesioniste sau gherile ce-au bântuit teritoriile ex-R.S.F. Iugoslavia, sub forma unor confruntări sângeroase, fratricide, tip Abel - Cain. Scopul? Comanditarii și executanții interni și externi ai destrămării teritoriale a Iugoslaviei și-au dorit apariția unor noi state-satelit prin dezmembrarea țării, pentru a-și putea exercita interesele – *divide et impera* - . Era un plan bine pus la punct, începând cu manipularea și contrafacerea probelor, prin propagarea urii interetnicie și religioase, inclusiv cu ajutorul mass-mediei, culminând cu masive epurări etnice (alungarea sârbilor în special din teritoriile lor strămoșești, Kraina, Slavonia, Vukovar etc. din Croația, Slovenia, Bosnia – Herțegovina, apoi din Kosovo, leagănul istorie și credinței poporului sârb). Spre a izbândi în "spargerea oglinzii", nu a fost de-ajuns diseminarea divergențelor, disensiunilor și destabilizării poltico-economice; marile puteri, printre care și Germania, au finanțat fățiș și masiv financiar și militar pe liderii –marionete din viitoarele state secesioniste mai sus pomenite, Franjo Tudjman și Mesic, Kucian, și respectiv Izetbegovici cu islamiștii lui.

Până în ultima clipă a vieții, mitropolitul Pavle al Serbiei, acest atlet și întâi stătător al ortodoxiei sârbe, omul sfânt al păcii pentru toți sârbii și dușmanii sârbilor, s-a dovedit a fi singurul apărător al federației iugoslave, al acestei țări *cerești* a slavilor de sud, a cărei osatură statală a fost și rămâne Serbia și Belgradul. Apogeul genocidului a fost atins în sprijinirea albanezilor pentru realizarea seccesiunii republicii autonome Kosovo, prin intervenția trupelor NATO, fără aprobarea ONU și a Congresului SUA, stat nerecunoscut de majoritatea țărilor europene, dar mai ales prin bombardarea fără discernământ a infrastructurii Serbiei, acțiune militară ce nu mai avuses loc în Europa de la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale. Fapta atroce a lui Cain și a urmașiilor săi de azi se împlinise. Deasupra mormintelor celor vinovați răsună până astăzi cuvintele mitropoltitul sfânt Pavle: "...Noi îi vom chema neîncetat pe cei din neamul nostru și pe cei din alte neamuri mai apropiate sau mai depărtate, vestindu-le că numai această frăție și unitate bazată pe Dragostea dintre Dumnezeu și om este singura alternativă la mincinoasa Frăție și unitate bazată pe ateism, adică pe închinarea idolatrică la om văzut ca Dumnezeu".

Concluzia prozatorului româno-sârb Stanomir Petrovici nu avea cum să fie una optimistă, ci una lucidă, căci "Securea războiului nu a fost îngropată" în ex-federația iugoslavă, unită de același filon etnic și lingvistic, devenită acum un conglomerat de state "independente" ce privesc, fiecare, în ciobul fostei oglinzi, călcate de cizma secesiunii.

Stanomir Petrovici smulge măștile misterului destrămării Iugoslaviei, asemenea unui cercetător, în baza unei bibliografii cvasi-științifice, fără să-și ascundă punctul de vedere partizan, și simpatia politică pentru social-democrație, datorate poate și relației sale vechi cu valorile limbii, culturii și credinței ortodoxe sârbe...

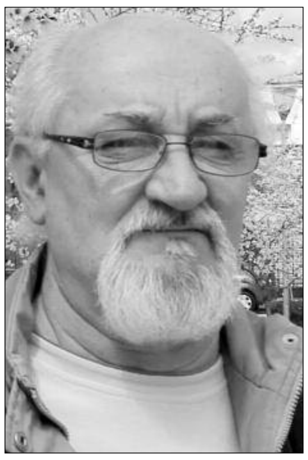
→ înapoierii prin pacea răsfrântă// dintr-o țară ce nu aparține/ nimănui / cu aripă de înger/ de-ar scrie acum// nu ar spori o liniște de câmp între coline/ nu ar diminua tăcerea unei ape curgând" (**Exercitarea prezenței**).

De ani buni, poetul trăiește în orașul în care s-a născut Holderlin, știu că și poezia germană îi traversează sufletul, adesea răcorindu-i arșița dorului de locurile natale, însă nu știu ce m-ar putea impresiona mai mult decât întrebarea pe care însuși poetul și-o pune: ,,noaptea asta alungând timp înzăpezit peste ape, e spinul meu duinez"? Spinul duinez al lui Andrei Zanca să fie oare capabil de a provoca aceste avalanșe de inspirație pe care poetul le stăpânește până la cel mai mic detaliu? Avalanșe în care sentimente, imagini, amintiri sunt orânduite magistral de poet, așa cum acordurile muzicale ale unei melodii de *Johann Sebastian Bach* sunt orânduite magistral în notele unui portativ. Așa cum spuneam cu altă ocazie, Andrei Zanca este un ,,Trezitor", poezia lui citită cu atenție te schimbă, te pune pe *Cale*(*a*) ce trebuie urmată.

După **Când cel mai greu deal e pragul casei** (Ed. Limes, 2021), volumul **mersul prin iarba necosită** rămâne chemarea continuă a bunilor și străbunilor celor ce au simțit sub tălpi răcoarea bobițelor de rouă, în diminețile înfășurate în arșiță și dor.

cronici

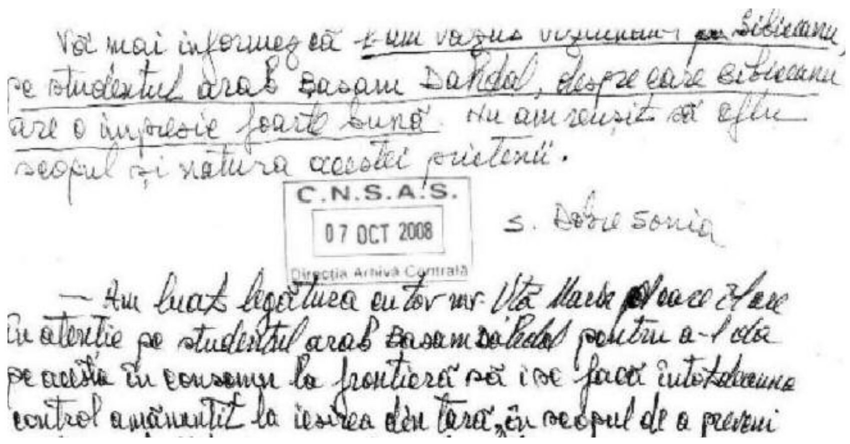
Aurel Sibiceanu

POVARA LIBERTĂȚII (3)

Avea nume de cod Dobre Sonia și până s-o miros i-am spus de câteva ori că nu mai suport comunismul.

În episodul trecut am făcut vorbire despre vizita mea la Paris, unde am întâlnit trei prieteni din România, tustrei convertiți la stânga franceză. Trăiau din mini-conferințe plătite și ținute prin cafenelele Partidului Francez, altfel spus împușcau francul. Unul dintre cei trei, Niki, avea să-mi spună peste patru ani că, la sosirea în Franța (ca refugiat politic fusese bătut de mineri în 1990) fusese agățat de o tânără comunistă Cum nu avea nicio șansă pentru a primi un ajutor de refugiat, Niki a împărțit cu franțuzoaica, frumușică, dar ușor fanată, o cameră în mansarda unei clădiri de la începutul secolului XX. Amicul acesta era un bărbat frumos, înalt, manierat, foarte cult și cu simțul camaraderiei. Părinții lui proveneau dintr-o veche și înstărită familie piteșteană După terminarea liceului a început studii de arte plastice; visa să devină critic de artă și să-l întreacă pe vestitul Dan Hăulică. În anul doi de studii, Niki s-a plictisit și a părăsit facultatea. Nu putea să stea prea mult într-un loc. Doar lecturile îl sechestrau în casă – citea o săptămână, avea lecturi din varii domenii, de la clasicii literaturii la literatura modernă, romane, volume de poezii, teologie, istoria religiilor etc. Vorbea perfect limbile franceză, engleză și italiană, avea multe cărți în aceste limbi. Lui în datorez familiarizarea mea cu esoterismul lui René Guénon. După ce termina cu lecturile, Niki dispărea de acasă, se înfunda în baruri și cafenele, își făcea cunoștințe noi, mergea la București, unde bătea librăriile, anticariate și, evident, cafenelele. După ce a abandonat facultatea, amicul meu s-a însurat cu o femeie frumoasă și harnică – era singura din casă care

Vă mai informez că [illegible] pe Sibiceanu, pe studentul arab Basam Dahdal, despre care Sibiceanu are o impresie foarte bună. Nu am reușit să aflu scopul și natura acestei prietenii.

C.N.S.A.S. 07 OCT 2008 Direcția Arhivă Centrală

s. Dobre Sonia

— Am luat legătura cu tov. mr. [illegible] în atenție pe studentul arab Basam Dahdal pentru a-l da pe acesta în consemn la frontieră să i se facă întotdeauna control amănunțit la ieșirea din țară, în scopul de a preveni

Dobre Sonia informează Securitatea.

muncea. Niki trăia din diverse expediente, trafica țigări, cafea, băuturi fine, blugi și coloniale, procurate fie din Constanța, fie din Clisura Dunării. Cu mine era foarte deschis și generos, aproape că nu-mi ascundea nimic. Odată deschis rucsacul de care nu se dezlipea niciodată – era plin cu bancnote de 100 de lei, deasupra cărora pusese câteva cărți apărute în Italia; am aici bani pentru aproape două automobile Dacia. Banii, după ce aproviziona familia cu alimente pentru o lună-două, îi reinvestea. Avea doi copii, băieți. Cel mare suferea de leucemie limfoblastică și urma un tratament cu medicamentele care se găseau atunci în România. „Din cauza băiatului nu pot să stau prea mult în familie, gândul că voi pierde copilul, zicea, mă deprimă." Făcuse nenumărate diligențe la ministerul sănătății, pentru a i se aproba și plăti un transplant de măduvă, în Franța ori Elveția, să salveze băiatul. De fiecare dată a fost refuzat și durerea sufletească a devenit mai profundă. O vreme a lucrat, neoficial, ca expert în obiecte, opere de ară și filatelie. Mai târziu (în 2009) aveam să aflu, de la un ofițer de Securitate, care s-a ocupat cu urmărirea mea, că Niki, sub pretext că restaurează icoana unui bătrân, pictată în a doua jumătate a secolului XIX, a făcut o imitație și a substituit originalul. Bătrânul a simțit că ceva nu e în regulă cu icoana și a anunțat Miliția Economică. După două săptămâni de anchetă, în arestul Miliției, Niki a recunoscut și a dat declarație scrisă. Miliția l-a livrat Securității și comandantul Gheorghe Diță i-a oferit alternative: câțiva ani de pușcărie ori devii informatorul nostru. Deși amicul meu făcea trafic ilegal cu bunuri de import, alternativa pușcăriei l-a îngenuncheat, a devenit informator. Acest episod mi l-a povestit abia în 2000, când am făcut a doua vizită la Paris, invitat fiind de un arab irakian, care a fost student în România și a învățat limba română la Institutul Pedagogic Pitești. În anul 2000, Niki nu mai era nici comunist, nici cu activista fanată. Se cuplase cu o balerină văduvă și bogată, cu 20 de ani mai în vârstă. Cei doi locuiau într-un apartament uriaș, aflat pe Rue du Faubourg Saint-Honoré. Într-o seară am cinat la cei doi, am fost foarte timid, complexat de lux, de alimentele fine, de frumusețea balerinei, care părea mult mai tânără. Vulpe bătrână, balerina a simțit că eram timorat și pentru a mă dezmorți a luat o măslină cu două degete și mi-a aruncat-o în cupa cu vin rose fără să sară vreun strop pe mine! Seara a devenit agreabilă, am purtat un lung dialog cu cei doi și, spre miezul nopții am mers la somn. A doua zi, Niki m-a condus la întâlnirea cu prietenul arab, cu Basem. Pe drum mi-a spus cum a fost făcut informator și că m-a turnat și pe mine, forțat fiind, dar a scris despre mine numai chestii pe care le știa și Securitatea. Din dosarul meu reiese că nu a fost tocmai așa. în 2012 am primit un e-mail de la Niki. Aflase că am intrat în posesia dosarului, își cerea iertare pentru turnătorii. Despre el spunea că a reușit să-și salveze băiatul, că balerina a murit în urmă cu un an (atac de cord), că i-a lăsat moștenire o garsonieră de lux și 50.000 de euro. În 2014 m-a sunat din Viena. Lucra la Institutul Cultural Român din Viena, unde se ocupa cu aprovizionarea (birotică etc) și organizarea lansărilor de carte la târgurile aferente. Pentru a-și răscumpăra trădarea, s-a oferit să-mi editeze la I.C.R. o antologie, într-un tiraj de 2000 de exemplare. I-am cerut timp de gândire. După două luni l-am sunat să-i spun că refuz oferta, că institutul e acoperit politic și că nu vreau să fiu dator vreunui partid. Acum mai bine de două luni, am primit un telefon anonim și o persoană necunoscută mi-a spus:„Prietenul nostru Niki a murit. În 2015 a părăsit slujba de la ICR și a plecat la Amsterdam. Acolo s-a apucat de femei, droguri, sex cu bărbații și alte ocupații specifice unui oraș depravat. E posibil să să-l fi răpus o doză prea mare. Nimeni nu a știut cum îl cheamă cu adevărat, unde îi este familia etc. Cred că a fost incinerat." Aici s-a închis telefonul. Adevărul e că nici eu nu-i știu numele întreg și nici Arhivele CNSAS nu mi-au dat identitatea lui reală, l-am recunoscut după stil și nici el nu a tăgăduit că Niki din dosar este el. Mă gândesc uneori la această „moarte" a lui Niki. El nu avea hybris pentru plăcerile vieții, era un om parcă născut neliniștit și trăia doar pentru plăcerea de a cunoaște trecutul din lecturi, fără a se gândi vreodată la viitor. Cândva l-am întrebat cum vede el viitorul, era în 1990, până în mineriada din iunie. „Va veni un alt trecut, mi-a zis. Adesea închid ochii și mă văd mort de o mie de ani!" Pot spune, totuși, că prietenul meu avea toate datele unui ofițer acoperit, că toată povestea cu substituirea icoanei, ancheta la miliție etc sunt legende care l-au conspirat, că numai din neatenție cele două informări ale lui au rămas în dosarul meu. Mi-ar plăcea să-l mai văd pe Niki în viața asta...

Să revin la vizita mea la Paris din 2000, invitat de arabul Basem. L-am cunoscut în cafe-barul din holul Hotelului Muntenia. Beam cafea, fumam și răsfoiam „România literară" M-a rugat să-i împrumut revista. Vorbea limba română foarte bine. După câteva minute mi-a înapoiat revista și m-a întrebat dacă îmi place Eminescu, că lucrează la traducerea a 33 de poeme din opera lui și că m-ar răsplăti dacă m-aș uita pe traducerea lui. Am primit cu plăcere și am stabilit să rezolvăm problema, în zilele de duminică, acasă la mine. „Dar, a zis, Securitatea ne-a interzis să vizităm cetățeni români..." L-am liniștit și mi-am asumat riscul, pentru că și eu riscam. A venit la mine acasă cu o sticlă de Whisky și cafea bună. Am pregătit cafeaua, am turnat în pahare. Basem, deși era musulman, nu era un practicant desăvârșit, mai consuma cu măsură, bere, vin și uneori tărie. Poemele alese era foarte bune și traduse aproximativ binișor spre bine. Împreună am lucrat peste două luni, mai precis în 15-30 de întâlniri, fără teamă cu toate astea mi-am dat seama că sunt urmărit. Chiar la ultima întâlnire, când Basem se pregătea de plecare, cineva a sunat la ușa apartamentului. M-am uitat pe vizor, era un bărbat pe care nu-l cunoșteam. Nu am deschis, am stat amândoi în casă preț de două ore. Ne-am luat inima în dinți și am ieșit, dar pe ușa din spatele blocului. Eu m-am întors pe ușa din față. În stradă era o mașină în care un individ trăgea din țigară. Era clar, securistul nu știa de ușa din spatele blocului. Ca să nu bată la ochi, individul a coborât geamul și m-a întrebat: „Fiți bun, pe scara asta stă familia Neacșu?! „Nu, zic, nu stă." În anul următor, Basem a plecat la Cluj, la Universitatea de Medicină, îi plăcea stomatologia. După doi ani a renunțat la studiile din România și a plecat la Paris, acolo se învățau tehnici stomatologice noi și mai avea un frate care studia chirurgia. Părinții lor aveau ceva stare materială, aveau pe pământul lor 20 de sonde pe urma cărora încasau dividende bunicele. După plecarea lui Basem din țară am fost anchetat de căpitanul Alexandru Tonescu în legătură cu arabul. Acesta era un tip dur, vorbea răstit și amenința la fiecare a doua propoziție. Știa câteva zile în care Basem venise la mine, ora venirii și ora plecării. Brusc am avut o bănuială. Pe scară cu mine stătea o individă cam stranie. Minionă, brună, atractivă la privit. Uneori, când era arabul la mine, ieșea în fața ușii ei să fumeze! Din dosar i-am aflat identitatea.

Avea nume de cod Dobre Sonia și până s-o miros i-am spus de câteva ori că nu mai suport comunismul. În zilele de foc ale „Loviluției din 1989", Sonia a fost implicată, ca gazdă de agenți, în cele câteva diversiuni cu împușcături, din Pitești, o diversiune a fost chiar foarte aproape de blocul nostru. În timp, i-am aflat trecutul real: fiind frumușică, se prostitua din clasa a șaptea. Prinsă de miliția de la moravuri, Sonia a fost preluată de Securitate și dirijată spre studenții străini, turiști și specialiștii italieni de la Combinatul de Produse tehnice din Pitești. În 1996, „Sonia",după ce l-a escrocat pe un italian de bani, a deschis o agenție imobiliară împreună cu fostul ofițer care o avea în rețeaua informativă. În momentul culminant al afacerii, prin tertipuri complexe, Securilă a lăsat-o cu buza umflată, adică săracă lipită. Acum 10 ani, „Sonia" trăia din țepe mărunte, dar sigure, date vecinilor și cunoscuților. A cumulat „datorii" de aproape 100 mii euro și se pare că cineva a reușit să o bage-n pușcărie câțiva ani. Ar trebui să aibă cam 65 de ani...

Întâlnirea cu Basem a fost emoționantă. Pur și simplu m-a răsfățat. M-a plimbat prin tot Parisul, vechi și nou, pot spune că am văzut câteva locuri importante ale Parisului. Publicase antologia din Eminescu în limba română și arabă, vânduse 1000 de exemplare și urma să mai tragă un tiraj. Cea mai emoționantă a fost aceea în care m-a dus în Banlieue Saint Denis, locul în care trăiesc într-o sărăcie lucie arabi din toate zările, și în care se poate intra cu mașini militare, ori cu șeful arab al stabilimentului. A fost o vizită pe care aș vrea să o uit. Atunci a spus Basem o frază premonitorie: "Fericite-nefericitele popoarele care au petrol, pentru petrolul lor își pierd liniștea, toți le vânează petrolul. În Montmartre, la o cafenea, o negresă ne-a auzit vorbind în românește, a venit la masa noastră și ne-a întrebat dacă suntem din România. Eu am confirmat și am invitat-o la masa noastră. Mi-a spus că a făcut facultatea de limbi romanice la București, înainte de 1990. Aflând că sunt scriitor, m-a întrebat ce scriitor senegalez îmi place? Am dat un citat, dintr-un scriitor drag mie, fără a-i spune numele: „ *Când misionarii europeni au ajuns în Africa, ei aveau Biblia și noi aveam pământul. Atunci misionarii au spus: Închideți ochii, să ne rugăm! Noi, băștinașii, am închis ochii și ne-am rugat. Când i-am deschis noi aveam Biblia și misionarii aveau pământul...!"*.Senegaleza a început să bată din palme, zicând: "E Leopold Sedar Senghor, părintele spiritual al negritudinii.

Mihaela Meravei

Un roman al senzațiilor fine, rafinate, intelectualizate

Palmaresul tinerei scriitoare Andreea Răsuceanu, de curând membră a filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România, coordonator, din 2017, a seriei de literatură contemporană a Editurii *Humanitas*, este consistent și valoros. Încă de la debutul literar (2009) cu volumul *Cele două Mântulese*, apărut la Editura *Vremea* și care reprezintă o transpunere a tezei de doctorat în filologie, „Mahalaua Mântulesei – drumul către modernitate", susținută în cadrul Centrului de Excelență în Studiul Imaginii, Universitatea București, este remarcată de exegeții literari și nominalizată la premiile *României literare* a Uniunii Scriitorilor și la Marile Premii Prometheus. În anul 2014, în cadrul *Galei tinerilor scriitori*, primește Premiul „Tânărul critic al anului 2013" pentru volumul *Bucureștiul lui Mircea Eliade. Elemente de geografie literară*, apărut la Editura *Humanitas* (2013), colecția „Academica", bazat pe metoda geocriticii, la fel ca volumul *Bucureștiul literar. Șase lecturi posibile ale orașului*, colecția „Critică literară/ Eseu", Editura *Humanitas*, 2016, nominalizat la premiile revistei *Observator cultural*, secțiunea critică literară.

Romanul *O formă de viață necunoscută*, Editura *Humanitas*, 2018, primul al unei inedite trilogii, deschide un nou drum afirmării literare a valoroasei scriitoare. El reprezintă un mare succes și recunoaștere, fiind nominalizat, în anul 2019, la toate premiile literare din România și distins cu Premiul *Scriitorul lunii ianuarie*, decernat de Uniunea Scriitorilor din România și Premiul pentru proză al revistei *Ateneu*. Cel de-al doilea roman al Andreei Răsuceanu, cu un titlu captivant, ***Vântul, duhul, suflarea***, tipărit la finele anului trecut (2020) la Editura *Polirom* și nominalizat anul acesta la Premiile Uniunii Scriitorilor din România pentru anul 2020, este escortat de prefața criticului Paul Cernat, care surprinde cu acuratețe corporalitatea literară a romancierei, profunzimea și autenticul epicului său conceptul diferit, dar și trama surprinzătoare: „O prozatoare elevată, matură, ilustrativă pentru câteva tendințe ale prozei noastre mai recente, scrise de autori (și, îndeosebi, autoare) debutanți la deplină maturitate: atracția retro și «orientalo-balcanică» a secolului 19; retrăirea «vârstelor dintâi», între un comunism fantomatic și un postcomunism debusolat; opțiunea pentru «romanul de familie» în cheie (post)traumatică; mixajul de autenticism obsesional și realism magic, poematizant. Dincolo de aceste ingrediente, există la Andreea Răsuceanu o seriozitate discretă a implicării, un dramatism al căutării de sine prin alții, motivat probabil biografic, un autenticism cu măști așadar, generator de atmosfera intensă, pe de o parte, creator de «lumi», istorii și geografii intime, pe de alta; un aliaj foarte special de M. Blecher și Gabriela Adameșteanu, într-o formulă proprie de «literatura spectrala»". De altfel, scriitoarea Gabriela Adameșteanu pe care o aduce în plan comparativ hermeneutul, consideră că ***Vântul, duhul suflarea***, este „romanul anului 2020 [și] o plasează pe Andreea Răsuceanu alături de cele mai puternice voci ale prozei actuale."

Construi triptic, pe fondul unei circumstanțe dinamice, romanul relevă trei personaje distincte: Iolanda, M., Mihalachi, (cele trei capitole fiind purtătoare ale acestor nume), interconectate între ele prin planuri temporale, întocmai unei fresce clarobscure. Atmosfera blecheriană, a unei micro-lumi fasonată după șablonul realității, alcătuită din amintiri, care au la bază trăiri senzoriale și care formează adevărate decoruri, redă cu scrupulozitate spectacolul trist și dezolant al unui interval istoric de acum două secole și mai mult. Andreea Răsuceanu ne relevă, în mod frust și tulburător, pe de o parte perioada de după război, în care „oamenii își pierduseră mințile de foame, furau cadavrele duse la cimitir, ca să fie îngropate, (...), cu mușchii și mâinile tăiate", oamenii înfometați ajungând la adevărate atrocități, „fierbeau oasele, adunau resturile de zgârciuri și carne" ale cadavrelor, ca să supraviețuiască; iar pe de altă parte perioada lui Gheorghiu Dej, a *abdicării* la comunism, având în vedere cum s-a instaurat acesta cu amenințări și constrângeri. „Povestea lumea că învățaseră cum să bată omul până nu mai știa cum îl cheamă, loveau numai la gât, la cap, cu niște bastoane groase de cauciuc. (...) Cine-a avut avere multă, pământ, erau câte unii care-aveau un deal întreg, bostănărie, vite, s-a luptat pentru dreptul lui, dar a fost vai și amar de el." (p. 69)

Îmbinând imaginarul cu realul, autoarea creează o adevărată mitologie a satului C., – un posibil Macondo –, aflat undeva între Prut și Dunăre, în apropiere de Galați, numele acestuia, Colilia, fiindu-ne dezvăluit abia la finele romanului, în mod imprevizibil. „C.-ul fusese cândva un sat de vale, cuprins de brâul dealurilor cu panta lină, dar, cum apele îl ștergeau periodic de pe fața pământului, când se uneau valurile fluviului ieșit din matcă cu șiroaiele ploilor de sus, de pe platouri, oamenii au început să-și construiască casele, mai sus, pe dealurile mai mici din preajmă. Însă, chiar și așa, căldura tot urca dealul, dusă de vânt odată cu mirosurile și țânțarii de jos, din mlaștină." (p. 58) Așadar, avem tabloul unui areal geografic aparent identitar, un ținut tulburător, mlăștinos și luxuriant, cu „bujori desfăcuți, uriași, ca niște guri deschise, din care se desprindea uneori o petală și ateriza ușor, după un scurt zbor prin aer" și aerul „mirosind a trandafiri", asemănător cu cel faulknerian, de unde și alegerea inspirată și deloc întâmplătoare a moto-ului, alegere legată și de construcția volumului, dar și de cea a personalității personajelor, chiar și de alegerea, printr-o inițială, a numelor unora dintre ele. „... dezgropam din cufere, cutii și sertare vechi, scrisori fără o formă de introducere și fără iscălitură, în care bărbați și femei, pe vremuri vii, sunt acum doar niște inițiale (...)" (W. Faulkner, *„Absalom, Absalom!"*) În același timp, romanciera construiește un tablou real al mahalalelor Bucureștiului socialist, prezentând cu realism și minuțiozitate atmosfera cartierelor muncitorești, a blocurilor *ceaușiste*, ori a atmosferei demagogice care patrona tot peisajul social al țării și vieții oamenilor. „Bucureștiul era țara tuturor posibilităților, un tărâm pentru cei viteji, îmi plăcea la nebunie să mă plimb pe străzile lui vechi, unde mai rămăsese ceva din aerul trecutului, mi se părea incredibil că, pe locul marilor bulevarde mărginite de megaliții de beton, vâjâind în iureșul mașinilor turate la maximum, pentru că lungimea bulevardului o permitea, fusese demult lumea tihnită a mahalalelor acoperite de verdeață, unde cândva timpul stătuse în loc." (p. 33)

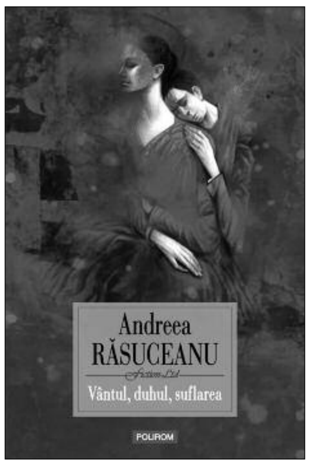
Vocea narativă diferă de la un capitol la celălalt. Textul, lipsit de dialog, curge cu fluiditate pe firul amintirilor, sub forma unei confesiuni, creând o legătură intimă cu lectorul. Primii actanți ai romanului, Iolanda și fiul său mai mare M., își relatează povestea când la persoana întâi, când la persoana a doua; cel de-al treilea, Mihalachi, doar la persoana a treia. Cumva între aceste voci, aparent separate, există o legătură subsidiară. Solilocurile mamei și fiului, percepute asemenea unui colocviu eșuat, patinează unul pe lângă celălalt întocmai unui *vânt*, sunt aproape intangibile, chiar dacă sunt părți ale aceleiași vieți și sunt guvernate de imagini comune. Lor le va răspunde indirect, dar ubicuu, vocea lui Mihalachi, aproape spiritualizată, transformată oarecum în *duh*. Această inserție poate fi asociată cu capcana în care Mihalachi Chicuș – zis „Ologul", (locatarul unei case boierești, moștenită de la familia Conachi, și intrată cu timpul în degradare), este ținut prizonier de către o boală posibil congenitală, „rebumatismus", de la care i se va trage decesul. Toate traumele interioare prin care trece acest personaj, gânduri, renunțări, dorințe neîmplinite, emoții, par a fi radiografii ale traumelor din întregul roman. Chiar și dorința de libertate și încercarea de emigrare, caracteristică anilor comunismului, își găsește corespondență în dorința lui Mihalachi de vindecare, imposibilă însă, ca și trecerea înot a Dunării de către G.

Iolanda este o tânără, ajunsă avocată în București, înfiată de Tamara și Constantin, a cărei copilărie, rareori fericită, o urmărește compulsiv. Nici căsătoria cu G., personaj inexistent fizic, dar important prin prisma tramei romanului, nu pare mai fericită, cu atât mai puțin maternitatea, femeia atașând un sentiment părintesc doar pentru P., cel mai mic copil, primul rămânând un renegat al sorții. „Nu eram copilul tău mult dorit, așa cum scriseseși mult mai târziu despre P., pe unul dintre carnețelele tale stupide, pictate cu trandafiri roz și fundițe, eu nu eram nicăieri, în dreptul datei mele de naștere nu era decât deșertul alb al foii de hârtie..." (p. 144). Ori poate, tocmai acest sindrom de apatie maternală sau de selectivitate sentimentală era ereditar Iolandei, venind din copilăria ei frustrantă, la rândul său fiind privată de iubirea mamei care-i dăduse naștere, dar și de a mamei adoptive. „Așa ai fost tu, respingătoare, de mică, îmi zicea mama de câte ori mă feream, instinctiv, de îmbrățișarea ei, dar eu mă feream pentru că o primeam atât de rar, încât mă obligasem să cred că toate astea erau dulcegării care puteau *strica un copil*, cum zicea ea, și pe urmă mi se părea dureros când chiar o primeam și știam că va trece și va începe din nou așteptarea." (p. 46) Această lipsă a iubirii, dincolo de confortul unui cămin stabil și a unei vieți aparent împlinite, o va împinge pe adolescenta de atunci la gestul extrem al unei tentative de suicid și îi va marca toată structura sufletească și afectivă. „Ți-a plăcut când ți-au făcut spălăturile alea și horcăiai ca un animal înjunghiat, ce-or fi gândit oamenii ăia despre noi, că te batem, te omorâm, nu ești tu cea mai curată și îmbrăcată fată din C., nu îți apretez gulerele de la uniformă, când te-am luat m-am dus un an de zile la *școala mamei* (...). Ai tot ce vrei, te duci unde vrei, când vrei, nu ți-am zis odată o vorbă rea." (p. 133) Reproșurile și inducerea unui sentiment de culpabilitate, specifice psihologiei familiei acelor ani, dar și eșecul în căsătorie, vor avea repercusiuni severe în mentalitatea Iolandei, modificându-i comportamentul față de copii, fapt care va afecta, la rândul său, echilibrul emoțional al acestora, cel de-l doilea capitol fiind revelator și deosebit de emoționant.

Ambii fii ai Iolandei, M. și P., vor fi afectați psihic nu doar de inechitatea în ceea ce privește iubirea pe care aceasta le-o oferă, dar și de despărțirea celor doi părinți. În cel de-al doilea capitol, incursiunile lui M. în aflarea unor adevăruri despre viața părinților, merg până la cercetări în ceea ce privește dispariția tatălui său în apele învolburate ale Dunării, în încercarea de trecere ilegală a frontierei. Documentele CNSAS îi dau vag de înțeles despre anumite probleme politice, pe care tatăl său le-ar fi avut, legate de securitate. Meritul romancierei Andreea Răsuceanu este de a menține aerul neconcludent al lucrurilor, de a arunca o oarecare opacitate asupra mai tuturor întâmplărilor, evenimentelor, sporind astfel nota de mister a romanului. Cum și *vântul*, omniprezent pe tot parcursul narațiunii, fie că este vorba de un „vânt condensat", de unul „ușor, văratic" sau de caraelul cu „arsura" lui, mărește atmosfera de vrajă.

Drama romanului reverberează din fiecare întâmplare descrisă, din sacrificiile prin care trec actanții, din situațiile de criză, dar și din tensiunile controversate ori paleta infinită de sentimente surprinse cu acuratețe de către romancieră. Din acest punct de vedere povestirea devine o incursiune psihologică în spiritul fiecărui personaj în parte. Scrierea Andreei Răsuceanu răscolește, scoate cititorul din zona de confort, îl surprinde, îl șochează cu realismul și luciditatea traumelor descrise. Remarcabilă este înclinația autoarei spre amănunt, spre descrierile poetice, ori spre incursiunile spirituale. De reținut este și profunzimea, sensibilitatea cu care scriitoarea descrie sufletul și psihicul fiecărui personaj. Toate aceste trăsături și multe altele fac din romanul ***Vântul, duhul, suflarea*** un roman inedit și acaparator, al senzațiilor fine, rafinate, intelectualizate.

Vocea narativă diferă de la un capitol la celălalt. Textul, lipsit de dialog, curge cu fluiditate pe firul amintirilor, sub forma unei confesiuni, creând o legătură intimă cu lectorul. Primii actanți ai romanului, Iolanda și fiul său mai mare M., își relatează povestea când la persoana întâi, când la persoana a doua; cel de-al treilea, Mihalachi, doar la persoana a treia. Cumva între aceste voci, aparent separate, există o legătură subsidiară.

Dan Laurențiu Pătrașcu

În *Subistorii literare de gen feminin. G. Călinescu,* Magda Wächter analizează modul în care literatura feminină a fost receptată critic, cazul Călinescu fiind cel mai elocvent. Deși G. Călinescu s-a declarat nu doar o dată obiectiv în privința receptării acestei literaturi, se poate cu ușurință vedea o oarecare atitudine de desconsiderare față de aceasta. Capitolul „Literatura de femei sau despre femei", din *Istoria literaturii de la origini până în prezent,* este considerat „o secvență semnificativă în primul rând prin insignifianța sa".

O istorie a istoriilor literaturii române (II)

Istoriile literaturii române

Antologie alcătuită de Irina Petraș, Editura *Școala Ardeleană*, Cluj-Napoca, 2020

În continuare, Ion Simuț analizează ceea ce s-ar putea numi „o posibilă istorie proletcultistă a literaturii române" scrisă de Emil Boldan, apărută în revista *Limbă și literatură* a Societății de Științe Filologice, în 1961. Criticul consideră că studiul, intitulat *Prezentare succintă a istoriei literaturii romîne,* este „senzațional prin îndrăzneala sintezei totale". Boldan este exponentul criticii dogmatice, ideologice, iar studiul său este interesant, deoarece: „Tot ce am putea culege din presa literară a timpului, din manualele școlare, din producția editorială a anilor '50, din valorizările date de premiile de stat, avem aici într-o singură sursă documentară, extrem de prețioasă tocmai prin fidelitatea față de epoca proletcultistă, prin vehicularea clișeelor conjuncturale de istorie literară, prin manipularea ideologică a valorilor literare". În fine, studiul lui Boldan „ne pune în față o oglindă a epocii proletcultiste, în toate reflexele ei ideologice" (p. 93).

Ion Rotaru, autor al unei masive istorii a literaturii române, este considerat un „reprezentant al tradiționalismului în critică". *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, apărută în 2006 la o editură misterioasă, îmbină edițiile anterior apărute, fiind: „cea mai grea (la propriu, are vreo 5 kg) și cea mai voluminoasă carte de sau despre literatura română (1336 de pagini, format 24 pe 33 cm)" (p. 95). Lucrarea, plină de inadvertențe, atât formale cât și de conținut, excelează totuși prin capacitatea de cuprindere a fenomenului literar, însă și aceasta devine exasperantă prin „șirurile nesfârșite de nume". Interesantă este imaginea finală a capitolului dedicat lui Ion Rotaru. Istoria literaturii ar trebui să aibă – în viziunea criticului – ca misiune specifică „administrarea pioasă a unui cimitir cu monumente funerare în degradare și morminte căzute în anonimat". Însă, notează Ion Simuț, „puțini devotați știu și pot să depășească tristețea inerentă oricărei istorii a literaturii" (p. 99).

În privința lui Dumitru Micu, criticul constată un dezechilibru al dozării materialului critic în *Scurtă istorie a literaturii române*, apărută între 1994-1997: „Este, în principiu, o anomalie ca 45 de ani de literatură aflată sub cenzură să fie tratați în 930 de pagini, iar toată literatura română de la origini și până la 1944 să fie glosată în numai 650 de pagini" (p. 100). Critica lui Micu, asemănătoare cu cea a lui Al. Piru ar ilustra „vechiul istorism, de tip pozitivist, informativ, universitar". Concluzia este cât se poate de elocventă: „în cele patru volume ale sintezei lui Dumitru Micu citim o istorie a literaturii, datorată unui critic din generația '50, cu multe defecte explicabile prin această prismă" (p. 102).

Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000, a lui Alex Ștefănescu ar reprezenta „o sinteză în multe privințe semnificativă". Ion Simuț consideră că este o carte foarte bine scrisă, „o minunată carte-spectacol, un album cu scriitori, la a căror realizare, desigur, contribuția esențială este a textului critic, foarte inspirat". Ceea ce ar fi de reproșat acestui amplu și dificil demers critic ar fi ignorarea fenomenului postmodernist, ignorarea teoriei literaturii și, nu în ultimul rând, neincluderea unor scriitori importanți în lucrare. Dar, trecând peste aceste aspecte, unele explicabile, lucrarea este considerată: „un eveniment al perioadei postdecembriste, supus, cum e și normal, controverselor, pentru că este un stimulent al conștiinței critice a valorilor literaturii române contemporane" (p. 113).

Săluc Horvat ia în discuție *Istoria literaturii române* a lui Gheorghe Adamescu, apărută în 1913. Deși nu depășește statutul de istorie informativă, lucrarea lui Adamescu are meritul de a fi „o sursă de informare necesară pentru o mai bună cunoaștere a literaturii române" (p.116). Autorul reușește să ofere o imagine corectă a evoluției literaturii române. Aspectele pozitive se concentrează în latura pur informativă, deoarece atunci când încearcă să facă analize pe text, acestea sunt cu totul deplasate cum ar fi analiza poemului *Luceafărul*. În finalul studiului său, criticul concluzionează: „Gheorghe Adamescu nu și-a propus să scrie o istorie critică, ci una informativă, ceea ce a și rezultat, cu plusurile și minusurile sale, care însă, la vremea ei, a reușit să fie o lucrare utilă. Astăzi depășită, rămâne ca o bună intenție atunci când a fost scrisă" (p. 116).

Ion Buzași îl consideră pe Ioan Lăzăriciu „un precursor al istoriilor didactice ale literaturii române". Cu toate inadvertențele *Istoriei literaturei române în usul tinerimei studioase* publicată în două ediții (1884;1892), consemnate atent de autorul studiului, lucrarea este importantă deoarece: „deschide șirul istoriilor literare didactice, alcătuite mai târziu cu mai mult talent și cu mai multă aplicație la obiect, de către Petre V. Haneș, dr. Ioan Rațiu, Gheorghe Nedioglu (unul din cele mai bune manuale de istoria literaturii române din perioada interbelică), C-tin Loghin, și până la cel datorat regretatului Gheorghe Crăciun" (p. 119).

Ion Pop aduce în discuție contribuția lui Sextil Pușcariu la istoria literaturii române, constatând faptul că istoricul literar a fost umbrit de covârșitoarea operă a lingvistului. De asemenea, pornind de la contribuția ilustrului savant, Ion Pop încearcă o interesantă delimitare teoretică a conceptelor de istorie literară/istorie a literaturii.

În studiul *E. Lovinescu – conceptele de critică și istorie literară,* Alexandru Cistelecan se întreabă dacă E. Lovinescu a fost și un istoric literar, având în vedere faptul că predominantă în activitatea acestuia a fost critica, chiar dacă a scris și rescris *Istoria literaturii române contemporane*. Criticul prezintă sintetic eșafodajul teoretic lovinescian referitor la critica/istoria literară. Astfel, Lovinescu afirma că spre deosebire de critica literară, care e „o artă", istoricul literar „e în măsură de a face știință". De asemenea, critica literară e pentru Lovinescu „a zecea muză". El distingea între literatura *plebiscitată de generațiile anterioare* și *literatura care se face*. Critica de actualitate se referă la ultima categorie și are drept scop „să îndrume gustul public". Lovinescu este tranșant atunci când vorbește despre cele două calități pe care trebuie să le aibă un critic: „Mai mult decât competență și talent, criticului i se cere conștiință profesională". Astfel, critica este „o artă a cărei întreagă valoare vine de la cel care o face. În mâinile unui om de talent și de caracter, ea e o muză, în mâinile unui nemernic, o prostituată" (p. 130). De asemenea, sunt analizate conceptele „vedetă" ale criticii lovinesciene: autonomia esteticului, teoria mutației valorilor și teoria sincronismului.

În *Subistorii literare de gen feminin. G. Călinescu*, Magda Wächter analizează modul în care literatura feminină a fost receptată critic, cazul Călinescu fiind cel mai elocvent. Deși G. Călinescu s-a declarat nu doar o dată obiectiv în privința receptării acestei literaturi, se poate cu ușurință vedea o oarecare atitudine de desconsiderare față de aceasta. Capitolul „Literatura de femei sau despre femei", din *Istoria literaturii de la origini până în prezent,* este considerat „o secvență semnificativă în primul rând prin insignifianța sa" (p. 134). În ciuda declarațiilor repetate ale lui Călinescu că nu este misogin, autoarea studiului observă tocmai o astfel de atitudine în textele călinesciene dedicate scriitoarelor. Ilustrative în acest sens ar fi portretele sau cronicile dedicate Anișoarei Odeanu, Matildei Cugler, Henriettei-Yvonne Stahl. Hortensia Papadat-Bengescu este considerată ca având „totuși structura marii scriitoare și merită să ocupe un loc de frunte în stima criticei". Autoarea studiului constată în legătură cu folosirea lui *totuși*: „Involuntar ironic, criticul își revendică la începutul studiului o judecată fără prejudecăți, perfect obiectivă, pentru a conchide, doar puțin mai jos, că este vorba de o literatură plată, privită cu <prejudecăți virile>" (p. 135).

Ion Vlad prezintă contribuția a doi critici universitari clujeni la consolidarea istoriei literaturii române. Este vorba despre Ion Breazu, autor al unui curs foarte bine fundamentat din punct de vedere științific despre Generația română de la 1848, susținut la Universitatea din Cluj între1948-1949, considerat a fi „proiectul unei sinteze mai ample" și despre Ioana Em. Petrescu, al cărei sistem critic excepțional este analizat cu referire la volumele *Eminescu: Modele cosmologice și viziune poetică* (1978), *Configurații* (1981), *Eminescu și mutațiile poeziei românești* (1989).

Pe parcursul lucrării numele lui Nicolae Manolescu revine constant (pe bună dreptate) în centrul atenției autorilor studiilor. Despre *Istoria critică a literaturii române* (2008, 2019), scriu: Ovidiu Pecican, Nicolae Oprea, Marius Miheț, Răzvan Voncu, Irina Petraș, Gabriela Gheorghișor, Iulian Boldea, Lazlo Alexandru, Victor Cubleșan, Ioan Pop-Curșeu, Daniel Cristea-Enache, Constantin Cubleșan, Eugeniu Nistor. *Istoria...* manolesciană este un exercițiu critic-creator desfășurat pe parcursul a mai bine de un sfert de secol, iar opinia autorilor de mai sus este unanimă în a aprecia că este cea mai importantă realizare a criticii literare românești de la *Istoria...* lui G. Călinescu. Se remarcă spiritul critic manolescian, rigoarea utilizării conceptelor, sobrietatea și elevația demersului critic, limbajul clar, discursul echilibrat și obiectiv, trăsături îndeobște recunoscute și apreciate la Nicolae Manolescu. La acestea, se adaugă o vitalitate și longevitate critică cu totul excepțională. Criticul nu exclude, nici după a doua ediție, apărută la 11 ani distanță de prima, eventualitatea unei revizuiri...

Și Alex. Ștefănescu beneficiază de o bună reprezentare în volum: Marius Miheț, Elena Abrudan, Olimpiu Nușfelean, Irina Petraș analizează impactul pe care l-a avut la data apariției *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*, subliniindu-se elementele care-i conferă valoare și minusurile. În general însă, opinia criticilor mai sus amintiți este una pozitivă, toți fiind de acord că lucrarea a reprezentat un eveniment major al criticii postdecembriste.

Un capitol aparte îl reprezintă cel dedicat de Ștefan Borbély *Istoriei literaturii române de azi pe mâine* a lui Marian Popa. Deși nenumărate reproșuri i se pot aduce acestei „controversate" lucrări (idiosincraziile autorului *Istoriei...* față de scriitori, atitudinea lui morală deficitară), criticul constată faptul că: „e cea mai integrativă istorie literară românească de care dispunem, fiindcă pornește de la exigența declarată a unei metodologii interdisciplinare cu substrat socio-politic, nefoiletonistică și nefăcută prin extrapolarea unor contribuții la periodice" (p. 201).

Cornel Ungureanu vorbește în *Lecție de istorie* despre mitul Europei Centrale care „se naște la confluența unor necesități stringente și a unor proiecții în imaginarul utopiilor imperiale" (p. 225). Despre lucrările lui Cornel Ungureanu semnează studii: Gabriel Coșoveanu, Andrei Modovan, Irina Petraș, referitoare la *O istorie secretă a literaturii române*, 2007; Delia Muntean, referitor la volumul *Mitteleuropa periferiilor*, 2018; Răzvan Voncu, referitor la volumul *Literatura Banatului. Istorie, personalități, contexte*, 2016).

Mai sunt prezentate în studii dedicate (subcapitole), lucrările următoarelor personalități: Ion Simuț, *Literaturile române postbelice*, 2017 (Delia Muntean); Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, vol. I-II, 2011, 2017 (Gabriela Gheorghișor); D. H. Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I-III, 1994-1998; Irina Petraș, *Literatură română contemporană. O panoramă*, 2008 (Răzvan Voncu); Ion Negoițescu, *Istoria literaturii române*, 1991 (Nicolae Oprea), Monica Lovinescu, *O istorie a literaturii române pe unde scurte. 1960-2000,* 2014 (Ovidiu Pecican); Răzvan Voncu, *Labirintul mărturisirii. Strategii autoreferențiale în literatura română medievală*, 2012; *Arhitectura memoriei. Studii de istorie literară clasică și contemporană,* 2016; *Poeți români de azi I,* 2015, 2019 (Irina Petraș); Radu Cernătescu, *Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române,* 2010, Ion Pop, *Poezia românească neomodernistă,* 2018 (Constantina Raveca Buleu).

Ultimul studiu al volumului, *Despre istoriile literaturii române, ieri și azi*, semnat de Iulian Băicuș, poate fi considerat o concluzie a *Istoriilor literaturii române*. Viziunea autorului despre viitorul istoriei literaturii române este cât se

(continuare în p. 31)

studii

ȘI ACUARELELE AU ÎNGERII LOR. ILYA IBRYAEV

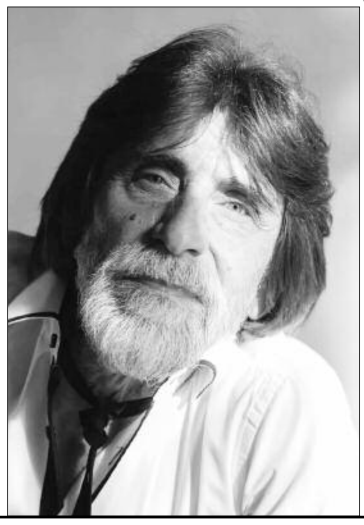
Fără doar și poate, pictura rusă răscolește și astăzi ca odinioară, tulbură ochiuri de apă neștiute ale ființei cugetătoare care, tocmai pentru că trăiește atât de mult și atât de intens în minte, își lasă umbra de capul ei, rătăcitoare.

Dintre acuareliștii faimoși ai Rusiei acestor zile, se detașează Ilya Viktorovich Ibryaev – și nu-i vorba despre a gândi în termenii competiției, este vorba despre impactul asupra privirii. Îl simți de departe, aș spune chiar înainte de a te fi familiarizat cu acuarelele lui. Se întâmplă așa, pentru că vederea de dincolo de vederea fizică și tușa îi scapără peste miezul emoției de fond, al temei, al compoziției.

Peisajele lui Ilya Ibryaev nu sunt simple peisaje, măsură a unei viziuni. Ele sunt reflexia lumii și a luminii din care s-au născut toate peisajele care există, au existat și vor exista. Pare că Ilya Ibryaev pictează îngerescul din ceea ce vede, reușește să extragă sământa din care vor răsări, câtă vreme vor mai fi pictori și pictură, plantații de linii și de culori.

Ilya Ibryaev s-a născut la Nijni Novgorod, în anul 1955. Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din Rusia și al Federației Internaționale a Acuareliștilor. Nu este, însă, numai un acuarelist de notorietate mondială, este și ceramist. Un ceramist remarcabil. De altfel, ceramica este legătura lui cu dimensiunea aceasta solidă, condensată. Altminteri, Ilya Ibryaev n-ar mai avea trup, ar avea doar aripi, pe care n-ar ști pentru ce să le folosească mai întâi: ca să zboare sau ca să picteze?

DENISA POPESCU

Poezia unui veac în viziunea lui Leo Butnaru

(urmare din p. 9)

imagine a absurdului în cuvinte, a trăit în perioada când absurdul devenise realitate, iar realitatea absurdă îl și înghite, în anul 1942, fără milă. Textele, în traducerea lui Leo Butnaru, au actualitatea „permanentă” pe care o are aparenta lipsă de sens din opera de artă: „Pe-aici s-a plimbat Petika Prohorov / – iată urmele cizmelor lui cu potcoave./ Anume el a creat acest cerc./ Dați-ne cât mai repede carton și vopsele,/ noi vom desena creația lui Petika./ Și Prohorov va suna, ca Pușkin./ Și după ce vor trece anii/ mulți urmași își vor spune cam ce cred:/ «Uite Prohorov cândva,/ din câte se vede,/ a fost un pictor minunat»./ Și copii își vor îndemna:/ «Copiilor, aruncați în apă pietricele./ Piatra naște cercul,/ iar cercul naște gândul./ Iar gândul cauzat de cerc/ din beznă cheamă zeroul/ la lumină»”. (*Despre zerouri pe apă.*)

*

În cariera sa de traducător, Leo Butnaru nu a mers chiar la întâmplare, a ales din panoplia poetică a secolului XX nume care au contribuit la schimbarea paradigmei poetice, la nuanțarea limbajului poetic, la provocarea gustului cititorului. Avangardismul, suprarealismul, futurismul, cubo-futurismul sunt parte din dicționarul cu termeni folosiți de traducător în relația cu autorii „transpuși”, textele prezentate fiind probe ale acestui demers. Dincolo de Francis Picabia, de Guillaume Apollinaire, de Federico Garcia Lorca sau Giuseppe Ungaretti, care se identifică prin operă cu marea poezie a secolului, este de apreciat demersul făcut de Leo Butnaru de a demonstra că și literaturile din Estul Europei au avut mișcări de înnoire a imaginativului și a limbajului poetic, la fel de valoroase precum cele din „centrul Europei”.

Un nume ca Elena Guro (1877-1913), de exemplu, mai puțin frecventat în traducerile din poezia rusă, a fost în epoca ei „cimentul asociației futuriștilor” se spune. Deși scrise cu mai bine de un secol în urmă, versurile au prospețimea pe care traducătorul a intuit-o sub spuza de cuvinte: „Dinspre abator miroase a sânge și rușine,/ un câine fără coadă s-a dat la gard cu dosul ridiculizat./ Închisorile sunt drepte și liniștite./ Pălăriile damelor – garnisite cu flori în horbote de fum./ Priviri de pe trepte, de pe prag – deznădăjduite priviri./ Pietrele implоră, pe călău îl imploră.../ Îmbulzeală, tramvaie, automobile nu te lasă să privești în ochii ce plâng./ Trec, trec gri-întâmplătoarele,/ fără a-și schimba vreodată văzul de carton./ Și spusese oroarea și spusese taina:/ Se apropie ceasul și dezonoarea cuiva”.

Traducătorul și „propunătorul” antologiei ne oferă amănunte dintr-un spațiu care îi este propriu, cu informații și cu anecdote din viața literară, mai ales din spațiul ex-sovietic. Vasili Mazurin este „un Walt Whitman al poeziei ruse”, reținem un text al acestuia: „Umbra-i mai minunată decât buchetul:/ El e nemișcarea,/ Iar ea e curgere lină.../ La fel și poezia:/ Ea: mai minunată decât poetul.” (20.III.1925). Andrei Voznesenski este alungat realmente de Hrușciov din țară: „Cară-te, domnule Voznesenski, la stăpânii dumitale! Îi voi ordona lui Șelepin, și el vă va iscăli pașaportul pentru străinătate!” Și chiar i se permite să plece în SUA, unde este tradus de Robert Kennedy, se împrietenește cu Allen Ginsberg și Arthur Miller. Poetul Bogdan Gordeev Bojidar se sinucide în noaptea de 7 septembrie 1914 într-un crâng din preajma Harkovului, la 20 de ani, moartea fiind, în viziunea sa, „un poem avangardist”. Tihon Ciurilin, după moartea soției (octombrie 1945), nu vrea să creadă în acest final și, timp de 17 zile, nu lasă pe nimeni să se apropie de cadavru. Dar, odată conștientizând fatalitatea, își taie venele, fiind internat în ospiciu, unde moare de inaniție.

Lărgirea orizontului cititorilor de poezie este alt merit al acestei antologii care prospectează, prin probe concrete, literaturi mai puțin frecventate, precum cele din Lituania, Slovacia, Vietnam, Serbia, Slovacia, Norvegia, Turcia ș.a. Citirea poeziilor autorilor propuși și traduși ne îndeamnă să ne imaginăm febrilitatea, încă anonimă, a literaturilor care așteaptă să fie descoperite.

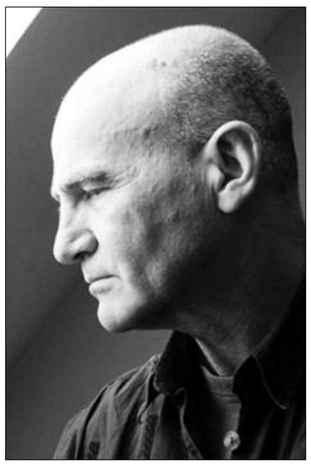
Leo Butnaru demonstrează, în această generoasă antologie, că poezia, care este deseori o adevărată „rugăciune laică”, spune ceva despre limba și poporul care o exprimă, este uleiul „sfințit” care se ridică deasupra apelor uneori mâloase, alteori limpezi, alteori repezi a vremurilor și a istoriei.

* *Antologia a apărut ca... de la sine, ideea venind din partea revistei „Argeș”, unde, începând cu anul 2008, Leo Butnaru a publicat cu regularitate pagini de poezie de pe meridianele lumii, pe care, acum, iată-le în „Clavecine și vecinătăți”.*

Piatra Neamț, 26 august 2021

Alexandru Jurcan

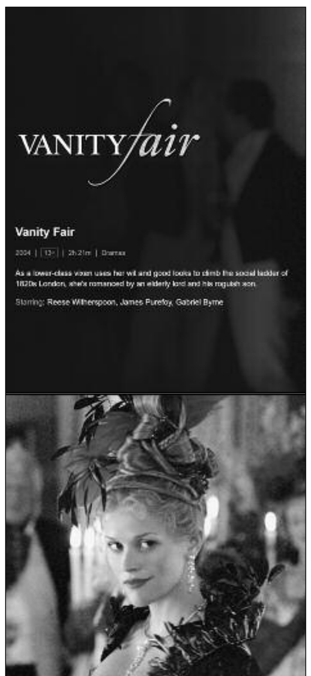
Bâlciul și coregrafia saloanelor

Refugia-m-aș din când în când... Azi unde? În Londra din 1802. Cu ajutorul cinemaului, care devine din când în când un tunel deconcertant al timpului. Cine e Mira Nair? O regizoare indiancă, lansată pe firmamentul personalităților în 2001, când filmul său *Nuntă în vremea musonului* a obținut râvnitul Leu de Aur la Veneția. În 2004 a hotărât să ecranizeze *Bâlciul deșertăciunilor* după romanul lui Thackeray. Mai existau seriale realizate după carte în 1987 și în 1998. Recent, în 2018, a mai apărut un serial. Valoarea literaturii își spune cuvântul. Știți ce impune Mira Nair actorilor? O oră de yoga înainte de începerea filmărilor. Interesant, nu? După cum, citind opera lui Thackeray, n-ați fi bănuit dramele vieții sale. Soția sa Isabella a făcut o depresie cruntă după ce a născut al treilea copil. Soțul o duce în Irlanda. În timpul traversării, ea sare în apă. O salvează cumva. Subiect de roman. În 1863, când Thackeray moare, vin la înmormântare...7000 de persoane.

Istoria se amuză de castelele de nisip ale oamenilor, izbucnește războiul, prioritățile se răzvrătesc, oamenii fug haotic, acum trebuie cai pentru trăsuri...

Ce-mi place în 1802? Aș vrea să trăiesc acolo? Opulență, trăsuri, cai, castele, mese bogate, lumânări, biblioteci... Dar bârfele? Arivismul jegos? Cum se spălau? Iată cum se scarpină în film o doamnă notabilă, gata să-și rupă șuvițele! O viermuială umană bine orchestrată, într-o impecabilă reconstituire, cu actori de marcă: Reese Witherspoon, Gabriel Byrne, Bob Hoskins, Eileen Atkins. Femeile au o energie incredibilă. Citeam în cartea lui Sharon Moalem despre superioritatea genetică a femeii. În lume mor de două ori mai mulți bărbați decât femei. Femeile au doi cromozomi X (XX), deci vor trăi mai mult, având și alte avantaje genetice. Bărbatul are XY... De luat aminte... Oare din coasta lui Adam s-a extras un X? Râdem și glumim, dar mai mulți bărbați se sinucid pe glob. Știm că acel cromozom X ajută la distingerea culorilor. Așadar femeile văd sute de culori....Bărbatul și femeia nu văd lumea la fel. Biata fragilitate a bărbatului, suplinită de forță fizică!!

Continuăm cu această„comedie umană”, cu un „bâlci” al deziluziilor feroce, unde arta conversației devine o povară sofisticată. Politețe, maniere, saloane cu baluri somptuoase, gelozii, invidii, răzbunări, compromisuri, licitații... Istoria se amuză de castelele de nisip ale oamenilor, izbucnește războiul, prioritățile se răzvrătesc, oamenii fug haotic, acum trebuie cai pentru trăsuri... „am nevoie de un cal!” strigă cineva, altul „regatul pe un cal”, apoi câmpul de bătaie după luptă, ca o pictură murală însângerată. Încetul cu încetul, viața își reia cursul firesc, pragmatismul reînvie, la fel, oportunismul și spaima de a pierde averea. Unii au talent la pictură sau pian, dar nu pentru viață. Becky Sharp știe că după ce va deschide ușa imensului salon, acolo nu va mai avea prieteni. E intrarea în arena crudă, unde înveți să asiști „la un sordid spectacol de marionete”. Există și o confortabilă închisoare a datornicilor, deoarece „tot ce-am atins s-a transformat în praf”.

Filmul e acum pe Netflix. Mă reîntorc la secolul meu, la încălzirea globală, la tot. Fie pâinea cât de rea... măcar știu la ce să mă aștept. Partea plină a paharului? Avem baie, duș, nu trebuie cada aceea mohorâtă, unde servitorii toarnă apă căldută peste marchizele sclifosite.

Mihai Barbu

Lumile poeților contemporani sau...

Mic îndreptar de călătorii poetice

V-am obișnuit, de o bună bucată de vreme, să vă descriu, în aceste pagini, lumea așa cum am văzut-o cu ochii mei, la fața locului și la scara 1/1. Aș vrea să vă înfățișez, acum, lumea noastră așa cum au văzut-o poeții din biblioteca mea, prin ochii și simțirea lor. De fapt, e mai degrabă o călătorie personală prin cărțile lor care nu sunt, în mod declarativ, niște cărți de voiaj, fie el interior sau exterior. Ideea de la care am pornit a fost aceea de a descoperi, pe cont propriu, acele lumi, reale sau imaginare, în care poeții și-au găsit agora potrivită pentru a-și etala, în sotto voce sau cu vocea unui tribun, sentimentele, ideile și filosofia proprie. E și aceasta, cred, o cale de a ajunge, în cele din urmă, în lumea lor. Să vă dau un singur exemplu: "Orașul Singapore nu a fost construit treptat, ca în cazul majorității orașelor… El a fost pur și simplu inventat într-o dimineață, la începutul secolului al XIX-lea, de un bărbat care studia o hartă". (Am citat din James Gordon Farell/ "Singapore în strânsoare"…)

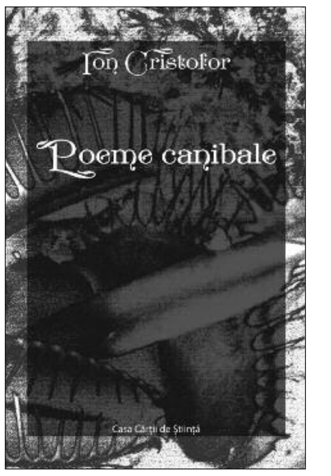
Când Poezia e proprietatea norilor...

Lumea imaginată de Ovidiu Pecican e una relativă, în care "dacă josul ar exista și n-ar fi tot un fel de sus mai altfel atunci și luna s-ar putea muta, oricând, mai jos de pământ". E o lume în care citadinul încorporează și ascunde ruralul iar universul e adunat, cu grija detaliilor, chiar sub pleoapele poetului. Lumea aceasta, prizonieră, e mult mai vie și mult mai reală decât cea cotidiană cu care suntem nevoiți să dăm nas în nas, zi de zi și ceas de ceas. Când realul evadează de sub pleoape îl întâlnești în liniile palmei și totul pare la fel de veridic și de pasionant precum sunt, de exemplu, povestirile din Cantenbury și unde, de dincolo de spațiu și timp, eroii lui Chauser îți dau, civilizat, binețe. Poetul nostru amendează folclorul urban și ne îndeamnă părintește să nu pornim la cules de iarbă și de mușețel. Pentru că ne vom prăbuși!, ne avertizează el. Fragilitatea vegetalului este înșelătoare. Jocul elefanților de pe linia de tramvai e o activitate la ordinea zilei care nu mai miră pe nimeni. Poetul joacă, de voie - de nevoie, un personaj de vodevil, se preface că respectivul vodevil nu are nici un regizor și că totul s-ar petrece doar la voia întâmplării. Totul ține, de fapt, de relativitatea existenței și a imaginilor fulgurante care ne populează viața: "pe linia de tramvai trec elefanți dar nu e simplu/ nu e deloc ușor/ să evoci evidențele/ ele dispar cele dintâi". Întâmplările evocate sunt trecătoare doar pentru că "nu există acea secundă în care clipa să se rostogolească pe îndelete ca o minge de ping-pong/ aproape oprită în aerul stătut/ al unei miercuri eterne". Cel care descrie asemenea stări și sentimente își deschide, de fapt, poteci spre Oniria sau spre Arhipelagul melancoliei. (Oniria, acest substantiv propriu, e singurul - nu punem la socoteală invocarea Divinității și a lui Gepetto - căruia poetul îi oferă șansa de a-i fi scris numele cu majusculă. Nici Chauser, nici Hanibal, nici Yorick, Lazăr sau Iov n-au avut norocul ăsta. De aceia, și noi, îi vom acorda atenția ce i se cuvine...) Oniricul nu include, însă, și "o citadelă pe care mâinile omului nu au zidit-o/ cu meterezele ei vegetale/ întinse peste orizont". Acolo e locul magic (să fie, oare, muntele vrăjit?) "unde, sub culmi, aerul filosofează de unul singur/ iar poezia e proprietea norilor". E un fel celest de a defini poezia prin diafanul ei. Așa se face că unii mai culeg "ceața de pe struguri și lumina din anemone" crezând că sera este echivalentul metaforei terestre. Ne înșelăm amarnic: ospățul metafizic e în altă parte. Trebuie, neaparat, să-l vizitezi pe zeul hirsut, ducându-i plocon oale de lut și vinuri gelatinate. Înaintează, deci, "prin peisaj/ lămurind gustul mentei/ și obscenitatea orhideei/ explorând odorile/ șuncii și ale vespasianei/ rostogolind sub bici/ vorbe după vorbe/ sunete/ bubuitul de fond/ al epocii/ printre camioane și moteluri/ populate cu eterna transpirație/ pe când râul urcă sub sori/ și coboară în chihlimbarul/ primăverilor și toamnelor/ din jurnalele adolescenților". Să fie, oare, o replică peste timp dată bardei lui Beniuc care atunci când va lovi stânca va porni, instantaneu, șuvoi de ape? ("Băieți, aceasta este arta!", a strigat toboșarul vremurilor noi...) Considerat de contemporanii săi un important istoric al Evului mediu și un scriitor polivalent, Ovidiu Pecican a scos în față o armată de elefanți, i-a așezat pe linia de tramvai, și le-a ordonat să facă parte dintr-un proiect nebunesc de fiecare zi. "Ce poate oglinda/ nu pot eu/ ce-mi vine mie la socoteală/ știe vântul/ știe vântul..." Mă tem că operația d-lui doctor Pecican de-a transforma un istoric (și) într-un poet i-a reușit cu asupra de măsură. (Să mă transpun/ așadar/ în pielea poetului/ pe care îl reprezint? Atât? Atât!)

(Ovidiu Pecican, *Elefanți pe linia de tramvai*, Ed. *Limes*, Florești, 2019/ Poeme dedicate Amaliei)

Nimeni nu știe ce ascund domnii poeți/ în poemele lor neînțelese...

Poemele canibale ale lui Ion Cristofor sunt populate de femei de toată mâna. D-na Magdalena (posesoarea unui papagal galben care ceartă îngerii ce vor să aterizeze în grădina iubitei), d-na Carmencita - profesoara noastră de spaniolă cu sânii ei ca două superbe montgolfiere, d-ra Melania și câinele său husky, d-na Ersilia - nevasta devotată a unui poet ce compune poeme canibale și sex simbolul Anne Sexton (amatoare de un 69 și pe pajiștea verde din Massachusetts) nu sunt niște femei metafizice. (*Dacă ești goală, închide dracului ușa!*) Cele care au această calitate sunt femeile nenumite în mod concret. E femeia (care încă nu s-a născut) de care e îndrăgostit iremediabil un bărbat cu biografie incertă, e femeia îmbrăcată în negru sau, poate, o fetișcană zurlie, o femeie necunoscută (ce dă foc vârstelor în lanul de grâu) și femeia visată (*va fi nevoie ca o mie de sori să apună/ pentru ca lanul de maci/ dintre tine și femeia din vis/ să intre din nou în încăperile tale* sau *între mine și femeia visată/ vuiește o pădure de brazi, vuiește o mare,/ foșnește un nesfârșit lan de lavandă*), ori femeia ieșită din pâcla dimineții, toate femeile pe care cândva poetul le-a iubit, femeia din zid, femeile frumoase care nu călătoresc niciodată singure, fostele noastre iubite (*cu fețele strălucind ca niște monede lustruite*...), femeia pură și simplă (*lămpașul aprins din mâna unei femei/ îmi luminează vârsta și visele*) și, inevitabil, cele șapte fecioare dezbrăcate. Aceste doamne și domnișoare lasă în urma lor "o umbră albastră ce merită iubită înainte să albești". Întâlnirea cu o astfel de femeie e dramatică: "te rogi de ea să nu te trădeze, să nu se lepede de tine ca Iuda și te bucuri că mai poți să exersezi cucernica poziție a misionarului. În cele din urmă te rogi la Cel de Sus să vă ierte/ dacă se poate și a doua oară". În viață, a constatat poetul nostru, "e ca-n sărutul franțuzesc: e nevoie de două inimi doar și de două guri înfierbântate". Pare simplu dar "între mine și dragostea mea moartea sare coarda netulburată". În poezia lui Ion Cristofor auzi, la tot pasul, "varul albastru al pereților/ cum înghițea pe nemestecate lumina proaspătă a lunii". Poezia lui e una vitală unde nu e loc de o filozofare inutilă. Drept care vă spun: "E bine să renunțați la frânghie când discutați filosofie cu elefanții roz/ sau cu iubitele voastre". Natura este minimalistă dar plină de măreție și poezie: "plopul mătură praful aurifer al lunii, cerul de iarnă foșnește/ ca poalele rochiilor unor femei bătrâne", undeva "o generoasă femeie cu sânii strălucitori ca două grămezi de sare/ linse de turma de capre/ ne oferă surâzătoare/ pe mai nimic un pașaport pentru cer". Pâlpâie stelele ca o epidemie de vărsat a cerului, lanul de mentă sălbatică te invită la dans. Stelele zodiei noastre / răsar adânc în fântâni. La marginea fiecărei nopți agonizează vise, oamenii și câini deopotrivă. Luați aminte, compatrioți, la un ultim sfat, reieșit dintr-un poem canibal, scris chiar de soțul doamnei Ersilia, înainte de a fi devorat de însăși creația sa: "Cu prietenii nu poți să împarți sărăcia/ Ci doar femeile frumoase și vinul". A propos: *Pe povârnișul dealului/ printre casele demolate/ o macara ruginită mută norii/ dintr-o parte în alta a cerului.*

(Ion Cristofor, *Poeme canibale*, Casa Cărții de Știință, Cluj - Napoca, 2021)

Poezia? Un buton/ De dat/ Realitatea/ La maximum!

Savu Popa ne demonstrează, în scurte mesaje destinate exteriorului, că o cameră fără prize poate fi plină - ochi de noapte și de de poezie. Camera lui fără prize e camera fără legătura modernă a interiorului cu exteriorul și cu lumea virtuală, cea care tinde, perfid, să ne înlocuiască lumea reală. Din punct de vedere poetic, această încăpere pare a fi o binefacere pentru prezumtivul locatar. Dar omul modern nu poate trăi fără curentul electric. Dacă nu îl poate obține din sistemul energetic național e nevoie de un El și o Ea care se iubesc: "Dragoste/ E atunci când/ Liniile din palma mea/ Se unesc/ Cu cele din palma ta/ Devenind/ Fire de înaltă tensiune". Sau datorită cercetării biroului de obiecte pierdute, mutat și el într-o cameră fără prize: "Noaptea trecută,/ Orașul și-a uitat în casa mea/ Ziua aprinsă". Sau grație unui fenomen paranormal ce pune în relație noaptea cu lumina artificială: "Întunericul devine/ Atât de puternic,/ Încât becurile se sting singure". Viața într-un interior pustiu produce și ea fenomene ce țin de paranormal: "În toată camera/ Se auzeau bătăile inimii tale,/ Speriați,/Pereții mai aveau puțin,/ O luau la fugă/ Aerul s-a retras/ Precum un melc în cochilia/ Respirațiilor noastre". Totul se mută într-un exterior marginal în stare a reacționa la stimulii interni: "Percep condiția noastră,/ ca pe o periferie, noaptea/ când se aprind brusc becurile pe stâlp". Întunericul trece din mână-n mână, de la tată la fiu, înainte de a ajunge, din nou, lumină: "Zilele, obiecte fragile de muzeu, arătau/ Ca becurile arse/ Pe care în copilărie,/ Tata le schimba și, urcat pe scară, mi le dădea/ Să le arunc./ Mai întâi, însă, le mai țineam/ În mâini câteva moment,/ Ca să le simt/ Căldura, deși arse, stinse,/ Pe fitilul lor se scurgea un început de întuneric". În camera fără prize am descoperit câteva superbe definiții ale poeziei și ale funcționării ei în starea de întuneric. Iată doar trei dintre ele: "Poezia funcționează/ Ca o perfuzie,/ Când sunt deshidratat de atâta realitate"; "A scrie poezie/ Ca și cum/ Ai încerca/ Să faci echilibristică/ Pe liniile din palma/ Lui Dumnezeu" și "Când scrii poezie/ Ca și când/Ți-ai face/ Pe viu/ Autopsia". O nemuritoare poveste de amor, demnă de atmosfera celor 1001 de nopți, s-a petrecut

reportaj

într-o cameră cu o priză care a pus în mișcare una din mașinăriile timpurilor moderne. Fără curentul nostru cel de toate zilele, eroii poetului Savu Popa nu ar fi avut nimic din măreția și tragismul unor Romeo și Julieta. E adevărat, la o scară minusculă: “Cea mai frumoasă poveste de dragoste,/ A micului paianjen verde/ Cu micul paianjen negru,/ Amândoi pe o perdea./ Am trecut cu aspiratorul,/ I-am aspirat,/ Împreună s-au rotit/ Repede, repede/ În aerul aspiratorului,/ S-au iubit până la fundul sacului. “ La doar 30 de ani, Savu Popa a observat că pe cerul poeziei ființează și câteva stele au siguranțele arse. Dar nu pentru depanarea lor s-au născut poeții adevărați? Cine sunt ei? Ei, bine, aflați că sunt “Niște infractori,/ Încercând mereu/ Să modifice/ Codul Penal al realității”. Cu sau fără prize...

(Savu Popa, *O cameră fără prize*, Casa de pariuri literare, București, 2021)

Voi poeții credeți/ că lumea întreagă/ e la picioarele voastre? (ce să facem/ am zis eu/ așa suntem/ noi poeții)

Poetul cere un bilet pentru **efiria**, destinație spre care n-a mai plecat, de ani și ani, niciun tren. La casierie e îndemnat să-și ia, ca tot omul, un bilet pentru Motru ori Mizil. Călătoria are loc în ciuda tuturor obstacolelor ivite în cale din partea călătorilor, impiegaților și acarilor. La întoarcerea din marea aventură, marele Inchizitor, după ce i se oferă câteva pietre fierbinți de pe țărmul cel îndepărtat, îi dă un sfat, fără să-l privească: *ai grijă când te mai duci în efiria, e departe, e pericol, acolo sunt lei*. Pe hărțile vechi, navigatorii marcau teritoriile pe care nu le descoperiseră încă, cu o formularea seacă, în limba latină. **Hic sunt leones**. Aici sunt lei. **Efiria** e pentru poetul nostru acel tărâm pe care vrea să-l descopere singur și să-l cunoască fără a urmări vreun scop material ci doar unul poetic. Pietrele pe care călătorul le aduce acasă sunt încă fiebinți. E un fel de a spune că materialitatea lumii are încorporată o temperatură ridicată dacă e să transmită un mesaj. Ori Efiria este un ținut, real sau imaginar, relativ aproape, ori pietrele au proprietăți de-a dreptul umane și înmagazinează caldura. Horia Gârbea alege mereu celălalt drum pentru că *cei care mă pun să aleg/ nu vor ca eu să aleg/ doar așteaptă/ alegerea mea ca să-mi/ strige așa nu/ așa nu/ celălălt drum/ cealaltă cutie*. El ar merge, dacă tot a fost în Efiria, să vadă și casa lui Basho. Casa lui Basho era pe un deal. De ce?, s-ar întreba cei care nu sunt familiarizați cu japoneriile poetice. Simplu! *Pentru că totul contează*. În fața evidenței va trebui să ne resemnăm: *Cele mai frumoase/ fraze despre femei/ le-au scris un impotent român/ și un homosexual american*. (Când nu ești interesat de o anumită problemă te poți obiectiva și rezultatele artistice ar putea fi surprinzătoare...) Tot războiul Troiei, constată poetul, s-a iscat din cauza unei femei ideale. Și povestea acestui război se întrerupe tot din cauza unei femei adevărate, dar cu picioarele pe pământ. *Care îmi strigă să las poveștile și să vin la masă/ că supa e gata*. Parcă e o poezie ruptă din realitatea transilvană, surprinsă pe la ora amiezei... Curiozitatea de a afla ce e în **efiria** e îndreptățită pentru că ea e alimentată zilnic de dorința fierbinte, la fel de fierbinte ca pietrele din locurile unde domnesc nestingheriți leii, de a afla ce se întâmplă dincolo de ușile închise. *Nu știm ce se petrece/ în camera de alături/ câteva foșnete/ sunet de pași întrerupt/ poate un strop pe parfum/ ieșind de sub ușă*. E universul mic, casnic, raportat la universul mare al **efiriei**. Totul e relativ. *Poate doi oameni se iubesc/ sau se despart poate/ se pun la cale războaie/ ori armistiții și poate/ nu e nimeni doar vântul/ care foșnește imită pașii/ aduce parfumul*. Exploratorul trebuie să fie bine pregătit :*când ușa se va deschide/ trebuie să ne așteptăm la orice*. (*O să plec o să uit...*) In mediu acvatic incertitudinea e la fel de mare ca și pe uscat: *barca înainta/ spre un loc unde/ nu mai fusesem niciodată/ o pagodă se oglindea/ în lac și m-am bucurat/ că nu știu limba/ vâslașului și nu pot/ să-l întreb unde mergem*. O surpriză neplăcută vine chiar din Țara Sfântă: *În Galileea, într-un cimitir mic/ la marginea mării/ cei care trec pun câte/ o piatră rotundă/ pe lespedea poetului*. Copii sunt gălăgioși și iau în mână cărțile lui cu foi uscate. *Apoi se face liniște și/ se citesc vorbele poetului/ palmierii foșnesc uscat. Ce trebuie să înțelegem noi din aceasta?,/ întreabă învățătoarea/ că poeții sunt muritori/ răspunde copilul*. Pe dracu’, Doamne iartă-ne... E clar că bietul copil n-a înțeles nimic și că s-a dus degeaba până-n Galileea. Ceea ce nu se poate spune despre cel care, ignorând motrul și mizilul, a ales, de fiecare dată, **efiria.**

Într-o lume plină de *cruci care ascund/ trec sub tăcere poveștile ăluia cu remorca plină de porci, a ăluia cu microbuzul și cu calea ferată, a ăluia cu ciocnirea frontală* și unde doar Ciocadia mai curge furioasă, oamenii nu aspiră să ajungă pe Olimp. Alții o vor face pentru ei și *zeii se vor retrage resemnați*. Într-o zi, oamenii au ajuns pe luna albă, acoperită parcă de zăpezi, și într-o altă zi vor ajunge chiar pe *steaua cea nouă, strălucitoare, ca un ghețar, ca ochiul unui zeu*. Nici o **efirie** nu va fi de necucerit. Totul e să cucerești celălalt țărm și să ai la îndemână o corabie. *O corabie ca să plutim /pe marea îndurării lui/ și să vedem/ dacă are sau nu sfârșit*. Poemele lui Horia Gârbea sunt construcții inginerești sofisticate care își devoalează secretele abia la final. E un suspans continuu și te întrebi mereu că surpriză te așteaptă înainte de sfârșit. E o construcție, am zice, proprie Agathei Christie. *Îți mulțumim pentru ajutor călătorule/ dar vezi cetatea noastră/ are toate străzile/ perfect paralele/ și nu putem să-ți oferim nicio răspântie*. De ce voia călătorul o răscruce? Ca să-l audă lumea mai bine. Iar de acasă, *dintr-un bloc strâmb/ cu streșinile neîngrijite/ cu acoperișuri ce stau să cadă/ sub greutatea/ luminii sărace de iarnă* n-ai ce mesaj să transmiți lumii. Pentru că, ne asigură Poetul, în deplin consens cu regele și curtenii ce nu iubesc răspântiile, *nicio ramă albă/ a unei ferestre/ nu se poate preface/ în două catarge/ clătinate de aerul liberății*. Acasă, oamenii vin și pleacă pe nesimțite: *Ieri, răsfoind niște ziare,/ Văd că nevastă-mea tresare/ Și-mi zice, arătându-mi ziarul:/ Vezi: A murit ceasornicarul*. Poate să moară liniștit atâta timp cât Poetul e viu, cât mai există efirii iar stelele mai pot coborî din cer pentru a se așeza cuminți pe aleea vedetelor. *Toți îngerii tăi se vor/ aduna să mă vadă/ și să-mi dea premii/ la toate galele...*

(Horia Gârbea, *Ceasornicarul/ 10 ani de poezie*, Editura Neuma, Apahida, 2020)

Niciodată nu vei reuși să ghicești secretul/ Unei colivii de aur...

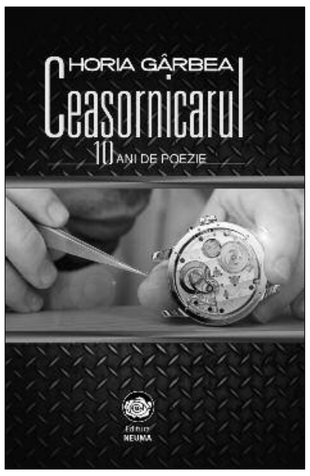
Menachem M. Falek s-a născut în orașul Bistrița și a locuit acolo până a ajuns în clasa a VI-a. Amintirile sale despre acea perioadă (e vorba de anii 60 a secolului trecut) nu sunt prea luminoase. Singura sa amintire solară e limba română pe care nu a uitat-o și în care se încăpățânează să mai vorbească și să mai scrie poezie. Observăm aici o calitate majoră a evreului care, în genere, e un poliglot din cauza mobilității lui neobișnuite și, a harului divin care îi permite să fie un excelent lingvist, indiferent în ce limbă s-ar manifesta. De la Moses Gaster la poliglotul Lazăr Șeineanu și până la Alexandru Graur exemplele țin de excelența în domeniu. Poetul nostru s-a născut lângă „pădurile lui Dracula” și a cunoscut, pe pielea sa copil, „minunățiile fraților comuniști, cei fără Dumnezeu”. Părinții săi au ales să emigreze în Țara Făgăduinței și tânărul Menachem a ajuns dintr-o pădure nebună răscolită de un spirit malefic, într-un oraș „plin de case vechi/ cu balcoane mici și crăpate/ cu camere înalte și mari”. E un „oraș cu fața bătrână, cu riduri peste riduri, cu cărări și case care au încărunțit”. Orașul Sfânt e un loc unde curierii lui Dumnezeu se plimbă ca Vădă prin lobodă - ca să folosim o expresie neaoșă - în „kapotă” & „ștreimel”- și pot închide oricând, din rațiuni religioase, orice stradă la ordinul rabinului. Tot ce se construiește acolo e din aceeași piatră veche iar un trecut monumental, îngropat sub străzi, strigă să fie descoperit și adus la lumină. Din acest binecuvântat motiv, traseul tramvaiului din Orașul Sfânt s-a împiedicat, la tot pasul, de relicve arheologice care își cer, și ele, dreptul de a vedea lumina zilei de azi. Concluzia? „Oraș greu e Ierusalimul”. Dar el a devenit, iată, în ciuda acestor defecte, Orașul Poetului iar iubirea sa e directă, rostită fără ocolișuri. E un om îndăgostit- lulea de Cetatea sa. Atitudinea lui Falek trădează o iubire necondiționată („Ierusaliubirea mea”) și e declamată cu o fervoare violentă și sangvină ce vine de departe, din spațiu și timp, tocmai din deja invocatele păduri ale lui Dracula. În poezia „Clovn la Ierusalim” recunoaște că „mulți nebuni se învârt” prin orașul sfânt”. După ce am cunoscut „Rădăcini”-le lui Falek, am ajuns la concluzia că și poeții adevărați se învârt cam în același cerc. Ca persoană particulară, poetul are nevoie de „o casă/ ca la sfârșitul zilei de lucru/ să găsească în ea un salon, iar în salon două minunate pătrate de plasmă care să-i zâmbească ademenitor ca orice femei fatale”. Cerințele domestice sunt minime. E preferabil să fie și „un dormitor și o pernă/ unde să-și pună speranțele”.Dacă cerințele formulate până acum țin de un anume confort casnic, pista pe care ne-o propune poetul e înșelătoare. De fapt, el are nevoie de-o casă din cu totul alte motive decât cele expuse mai înainte. Casa îi folosește doar pentru ca „în spatele ușii/ să se găsească femeie”. Adică o ființă care să-i înaripeze „speranțele lăsate, neglijent, pe o pernă din dormitorul comun”. Drumul poetului de la verdele crud al pădurii nebune din copilărie la culoarea așezată și ternă a orașului greu și, înapoi, la culoarea vie a Bistriței a durat o jumătate de secol. Cartea lui de versuri, cu voci depozitate în camera răcoroasă, e dovada certă a întoarcerii Poetului la prima sa casă. Aflat într-o situație-limită, când trebuia să sufere o operație pe cord deschis, poetul descrie în „Focul sacru”, o adevărată Ars poetica. „Am visat azi noapte că sunt un super poet./ Vrăjitor de cuvinte./ Ca să pot uimi, fermeca pe cine vreau/ și inima atunci mi-a bătut puternic./ Aștepta să vadă cu ce-am umplut foaia alba de hârtie./ În mijlocul visului, îmi apăreau/În fața ochilor/ Cu toată frumusețea lor în/ Cele mai bune haine,/ Cuvintele sclipitoare și sfinte./ Focul a aprins chibritul/ s-a târât până la degete/ Și am fost obligat să-l sting./ Pagina albă a rămas goală/ Pe ea sunt puține semne cenușii/ Și s-ar putea adăuga ceva pe ici-colo/ Niște urme de emoții/ Dacă muza le-ar elibera și/ Dacă visul ar exista”. Iată cum Falek descrie, în cunoștință de cauză, lumea în care „Dumnezeu a îmbrăcat mantaua poeziei/ Și a coborât să-i viziteze pe oamenii./ Spera că-L vor asculta în limba asta/ Vor înțelege ce vrea să spună/ Și-L vor urma...” Ziua, în Țara Sfântă, poetul are puterea să se joace de-a omul normal, chiar meta-normal. Din acest motiv, „îngerii îl priveau cu milă/ Așteptându-l...”

(Menachem M. Falek, *Voci din camera răcoroasă*, Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2015)

Înainte de final, l-am parafraza, totuși, pe Tom Wolfe: De obicei, la nivelul Orașului și al Poeților, se simțea nevoia unei mici rutine care să zăpăcească mintea cetățenilor...

SFÂRȘIT

reportaj

Mariana Şenilă-Vasiliu

NAZISMUL ȘI ARTA (IV)

Arta sub semnul svasticii

De la Cain şi Abel, societatea umană a dus-o într-un război aproape continuu. Motivele? Dorinţa de putere, invidia, lăcomia şi ura cu corolarul lor jaful care a mers de la lucruri mărunte la spolierea tezaurelor de aur, la cele artistice, culminând cu rapturile teritoriale. În ce priveşte obiectele de artă, cele care împodobesc astăzi muzeele lumii, ele sunt în mare parte obţinute prin jafuri.

Dacă un intelectual, fie el om de ştiinţă, filosof sau om de litere, poartă cu el în memorie cele create de el, fără a fi afectate, în cazul artistului lucrurile se complică. În momentul intrării în Franţa, Chaïm Soutine a fost întrebat de vameş dacă are ceva de declarat. În loc de orice răspuns, pictorul lituanian i-a arătat mâinile răsfirându-şi degetele: cu ele picta. Simbol al meseriei artistice, în acest caz arăta doar cu ce lucra, nu şi ce anume picta. Pentru că artistul nu poate reprezenta prin cuvinte ceea ce sculptează, pictează sau orice altă modalitate artistică, el depinde de imagine. Ne putem, oare, închipui un pictor cărând permanent cu sine operele realizate? Sau un Rodin, de exemplu, târând după sine toate sculpturile sale ca să demonstreze că e modelator? Categoric nu. Literatura, în schimb, a găsit soluţii de a-şi face cunoscute creaţiile chiar în plină ilegalitate. Samizdatul a fost ultima metodă de răspândire a acestora.

Dacă oamenii de litere sau filosofii şi-au făcut cunoscută gândirea chiar şi în cele mai vitrege situaţii, artiştii n-au decât o singură soluţie de a-şi face cunoscută creaţia: expunerea. Tocmai acest plus – minus a fost folosit de sistemele dictatoriale împotriva celor a căror artă nu se subordona cerinţelor politice ale acestora. În dictatură, criteriile estetice sunt înlocuite cu cele politice, iar propaganda ia locul celor artistice. Cu alte cuvinte, sensul artei este deturnat, virtuţile artei, subtilitatea şi sugestia înlocuite de spiritul explicativ-lozincard. Delicatele picturi şi tuşuri chinezeşti, care umpleau ochii şi sufletul cu splendoarea lor zgârcită – câteva tuşe doar şi din fuga pensulei înviau o lume - sub presiunea politică, în perioada maoistă au devenit panouri propagandistice colorizate, pline de revoluţionari agitând frenetic şi cu mult avânt steaguri (!). Sau cu mulţimi atacând imperialismul american la baionetă. Pentru vina de a-i fi sprijinit pe insurgenţi în timpul Războiului ţărănesc, celebrul sculptor Tilmann Riemenschnaider din Würtzburg, mult preţuit pentru lucrările sale, a fost exclus totuşi din consiliul oraşului, arestat şi întemniţat. Dacă informaţia e corectă, ca răzbunare, artistului i-au fost retezate mâinile. Să nu mai poată sculpta. Deşi lui Barlach i s-a interzis „doar" să nu mai poată expune şi nici lucra măcar pentru sine, pedeapsa aplicată de autorităţile naziste o echivalează pe cea a lui Riemenschneider. Ce mai poate reprezenta un artist în atare condiţii? Vinile ambilor sculptori erau de natură politică, iar nu artistică. Pictorul care îi făcea portretul lui Stalin şi i-a reprezentat, realist, mâna stângă schiloadă, a fost împuşcat pe acest motiv. Oare vina nu era tot politică? Respectarea doctrinei „realiste" în artă cerută de partid i-a fost fatală pictorului. Da, el se încadrase în curentul realist comunist în artă, dar încălcase legile supreme ale propagandei, or pictura sovietică era şi trebuia să fie înainte de toate propagandă...

Înainte de orice, nazismul, ca şi comunismul de la care a luat în mai toate exemplu, s-a bazat pe două lucruri: propagandă şi teroare. Metoda supradimensionării în arhitectura oficială practicată de A. Speer a însemnat propagandă pură, menită să inducă privitorului o teamă admirativă care să-i determine ideea de supunere totală în faţa forţei uriaşe a nazismului pe care o exprimau construcţiile proiectate de tandemul Hitler - Speer. Talent încăput pe mâna politicului, asta e arhitectul Speer. În megalomania lor, cei doi nu s-au mulţumit doar cu construcţii separate, ea a avut impact catastrofal şi asupra capitalei Berlin, pe care şi-au propus să o remodeleze încât să fie „über Ales". Faptul că se rupea în acest fel legătura cu omul, că prin supradimensionarea la care era raportat avea mărimea unei furnici, asta nu conta. În pictura chineză, raportul omului cu cele din jur era de doar 1 la 10. În viziunea Speer/Hitler, Marele Dom trebuia să aibă înălţimea de 220 m. În conformitate cu înălţimea medie de 1,6 - 1,7 m, raportat la Marele Dom, omul ar fi avut dimensiunile unei minuscule insecte. Arta greacă, la care se referea adesea Speer, a ţinut cont în arhitectura de raportarea la corpul uman, în arhitectura nazistă, însă omul e insignifiant.

Dezvăluirile de după război, în mod special cele făcute în timpul procesului de la Nürnberg, au făcut cunoscută „adevărata faţă a nazismului", cum şi-a intitulat filmul Mihail Romm. În ancheta care privea ororile comise de nazişti, arta şi-a avut şi ea locul ei. Chiar dacă Joe Heydecker şi Johannes Leeb, prea preocupaţi de aspectul politic şi fizic al crimelor bestiale comise de nazişti, omit în volumul „Procesul de la Nürnberg" să vorbească despre crimele de ordin spiritual, aşa cum e cazul artei, deşi au existat depoziţii în acest sens. Academicianul sovietic Orbeli a prezenat în cadrul procesului un raport complet asupra distrugerilor şi jafurilor de pe teritoriul URSS în timpul ocupaţiei naziste, ba chiar a şi publicat un album fotografic comentat privind tragedia prin care a trecut Ermitajul, unul dintre cele mai mari muzee ale lumii, în perioada asedierii de către trupele Wermahtului a Leningradului / Petersburgului. Arta le-a preocupat în mod special pe căpeteniile naziste. Chiar şi ajunşi în situaţii mai mult decât critice, în anul de cumpănă 1944 al Germaniei naziste, când înfrângerea devenise evidentă, la Berlin a continuat să apară, color, în condiţii editoriale impecabile, revista de artă „Bildende Kunst".

Autorităţile naziste, în frunte cu Hitler, erau interesate, după aur, de operele de artă. Ţintele lor erau, după cum se va vedea, jaful obiectelor de artă din teritoriile ocupate, indiferent că era vorba despre muzee sau colecţii particulare, şi eradicarea artei moderne, cel puţin pe teritoriul Reichului, concomitent cu promovarea unei arte realiste, mediocră şi chiar submediocră de la un capăt la celălalt, dar care să servească interesele Partidului.

De la Cain şi Abel, societatea umană a dus-o într-un război aproape continuu. Motivele? Dorinţa de putere, invidia, lăcomia şi ura cu corolarul lor jaful care a mers de la lucruri mărunte la spolierea tezaurelor de aur, la cele artistice, culminând cu rapturile teritoriale. În ce priveşte obiectele de artă, cele care împodobesc astăzi muzeele lumii, ele sunt în mare parte obţinute prin jafuri. Basoreliefurile de pe Parthenon, luate de lordul Elgin prin viclenie de la guvernatorul turc drept „nişte pietre", se află la ora actuală la British Muzeum. Cu toată îndârjirea şi insistenţele actriţei Melina Mercouri, ministru al Culturii în guvernul grec al anilor '60, cu toate repetatele cereri în care a demonstrat că acestea aparţineau de drept Republicii Elene, sculpturile în cauză n-au mai fost restituite Greciei. Urmările jafului de acum aproape 200 de ani, se perpetuează în prezent. Dar celelalte muzee, nu expun şi ele obiecte de artă obţinute ca pradă de război? Luvru, cel mai mare şi important muzeu francez şi pe plan mondial, s-a îmbogăţit şi el după războaiele napoleoniene cu minunatele opere de artă ce-i fac faima. Sculptorului italian neoclasic Antonio Canova (1757-1822), care fusese numit în acest sens ambasador al lui Napoleon în Italia, şi care avea sarcina de a se ocupa de selecţia şi împachetarea operelor de artă jefuite de soldaţii împăratului ce trebuiau trimise la Paris, i se dăduse porecla de „Monsieur l'emballeur", în loc de „Monsenior ambasador", „emballeur" însemnând „împachetator"...

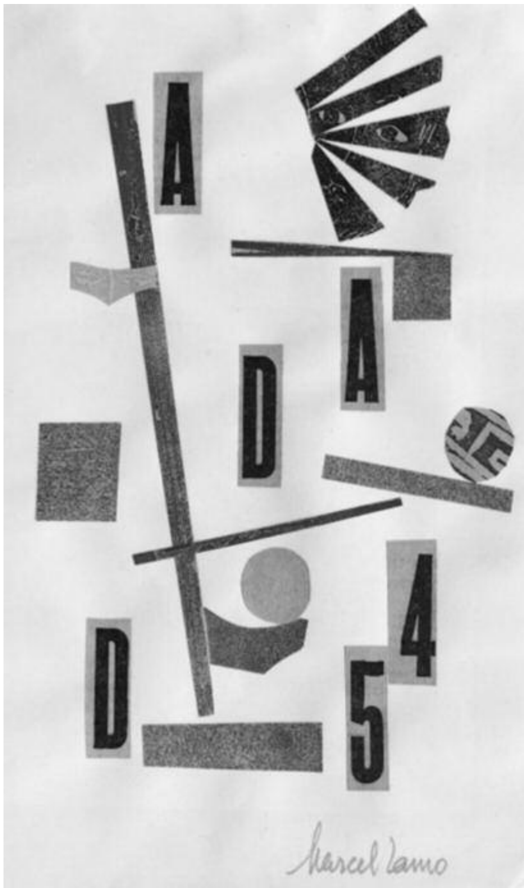
Hitler a fost discipolul aplicat al tuturor marilor criminali şi jefuitori din istoria omenirii. Căci, oare, ce altceva sunt „marii bărbaţi" care şi-au înscris numele pe răbojul timpului? Fiecare victorie care le însoţeşte numele a însemnat ocuparea unor teritorii ce nu le aparţineau, totul însoţit de crime justificative şi jafuri. În istoria napoleoniană rămâne o mare pată grozăvia descăpăţânării a 5000 de mameluci ale căror capete au fost trimise la Cairo în saci încărcaţi pe măgari pentru înspăimântarea populaţiei egiptene. Şi câţi admiratori nu a avut şi nu are încă şi astăzi Napoleon, considerat cel mai mare geniu militar... Dacă e să ne luăm după cele dezvăluite de Hans P. Pars în volumul „Viaţa aventuroasă a operelor de artă"/Holstein-Verlag în 1964, campania militară a lui Napoleon în Italia a fost un jaf de proporţii apocaliptice. Absurdul şi ridicolul argumentării spolierii Italiei de bunurile sale cultural-artistice atinge apogeul: **„nu este vorba de jaf, nu se aduce acasă vreo pradă, operele de artă se avântă în întâmpinarea eliberatorilor"** (Sic!) pentru ca străbătându-le rândurile, atrase de măreţia unei inegalabile revoluţii **să pornească în marş spre Paris,** singurul loc unde-şi pot găsi liniştea" (...). Mai mare ticăloşie decât a răstălmăci în bunăvoinţă şi protecţie ordinarul furt la care s-au dedat statul francez şi comisarii săi nu cred că există. Lazare Carnot, geniu militar şi omul lui Bonaparte, zice una şi mai gogonată: „Italia îşi datorează în cea mai mare parte comorile şi renumele său artelor frumoase. A sosit însă timpul în care imperiul său trebuie să se mute în Franţa (Sic!), ca să confirme şi să împodobească imperiul libertăţii". Ba încă, „această campanie glorioasă, care-i va da Republicii noastre forţa prin care să dicteze duşmanilor pacea, **trebuie să compenseze şi distrugerile provocate la noi de teroarea proprie".** Sic! Adicătelea, noi ne-am făcut praf ţara din proprie neghiobie, iar voi va trebui să compensaţi distrugerile prin ceea ce vă furăm. Categoric, logica politică, pe dos!, a fost şi a rămas o imensă minciună şi ticăloşie. Şi totul din ordinul „marelui Napoleon". **Demenţă criminală,** cum numeşte Pars jaful din Italia, căreia i se dedau „eliberatorii" francezi n-are limite: „Nişte muschetari tâmpi obişnuiesc să ciopârţească madonele, să spargă serviciile de Sèvres şi să folosască portretele în ulei ca ţinute în exersarea ofiţerilor de a trage cu pistolul", scrie Hans P. Pars. Se spune că sinistrul Beria avea obiceiul să înşire pe scările locuinţei sale icoane, în care se distra trăgând cu pistolul. Ticăloşi din toate dictaturile, uniţi-vă!

În faţa grobianului comportament al trupelor, rugăciunile Bisericii şi ale italienilor au rămas fără răspuns aşa că în conformitate cu tratatele încheiate cu autorităţile napoleoniene, s-a stabilit un barem: câte 20 de opere de artă, alese de comisari să fie predate francezilor spre a fi transportate la Paris. Prin tratatul de la Tolentino, papei îi sunt „cerute "/luate 30.000 de milioane şi să predea din capodoperele adăpostite în Vatican o sută de lucrări, pictură şi sculptură. Comisarii n-au avut mare bătaie de cap cu alegerea operelor de artă, o listă a acestora fiind alcătuită din timp, cam cu o jumătate de an înaintea păcii de la Tolentino. În aceasta figurau, printre altele, trei sculpturi celebre: grupul Laocoon, Apollo de Belvedere şi Hercule Farnese. Şi înşiruirea operelor de artă spoliate de armata „eliberatoare" franceză continuă cu numele altor sculpturi din patrimoniul Vaticanului. Ce să mai spunem de capodoperele picturii italiene jefuite semnate de Rafael, Guercino, Domenichino, Caravaggio. Tiarele papale au fost date la topit, la fel alte opere de orfevrărie preţioase a căror valoare artistică depăşea cu mult valoarea lor în aur. Nici că mai e de mirare, francezii repetau orbeşte gafa când tot în timpul Directoratului arseseră nepreţuite tapiserii de Bruxelles pentru a recupera din ele infime cantităţi de aur şi argint. Papei i-au fost smulse inelele de pe degete printre care celebrul inel papal; au fost cotrobăite toate dulapurile în care erau păstrate medalii şi camee antice din care un

bijutier a făcut minunatul colier de camee pentru Josefina cu care figurează într-unul din portretele sale cele mai reuşite. Alte camee au fost făcute cadou, câte una, celor cinci membri ai Directoratului, iar lui Bonaparte, două. Nicio biserică din Roma şi niciun palat al vreunei celebre familii romane n-a scăpat de umilinţa de a fi scotocită la sânge şi furată. Cine erau cei care conduceau operaţia de jaf? Numele unor generali celebri te fac să te cutremuri la auzul lor: generalul Berthier, generalul Massena, fratele împăratului, Joseph Bonaparte. Ordinul primit de generalul Berthier e cât se poate de explicit, exprimat în cuvinte puţine şi clare: „Veţi distruge dominaţia papală şi veţi instaura un nou guvern. **Bunurile papale, ale familiei sale şi ale familiei Albani vor fi confiscate”.** Numai jefuirea catedralei Sfântul Petru a durat trei luni. După un prim jaf, a urmat însă şi un al doilea când au fost „luate” din catedrală şi ce mai rămăsese, sfeşnicele de argint, coroanele de aur ce împodobeau tablourile cu chipul Fecioarei, relicvariile, cupele şi chivoturile şi toate au fost date la topit. Sau vândute! Nevoia presantă de bani a împins autorităţile franceze la acte de o barbarie fără seamăn care nu au fost întrecute decât de nazişti. Până şi sovieticii au preferat, după Revoluţia din Octombrie, în afara distrugerilor provocate Bisericii ortodoxe ruse, să retragă multe opere de artă, sculpturi monumentale cu deosebire în depozite. Armatele lui Napoleon şi Hitler n-au avut niciun scrupul în acest sens, au mers cu distrugerea pe distrugere călcând. Francezii nu s-au mulţumit doar cu atât, au vrut să care la Paris şi pictura în frescă a lui Daniele da Voltera, „Legenda crucii”, drept care au tăiat-o cu ferăstrăul în bucăţi, cu zid cu tot, lucru ce a dus la pierderea iremediabilă a celei mai mari părţi din frescă. Ignoranţa, pe cât se vede, e unul din „demonii” care au distrus multe opere de artă, ignoranţa şi prostia fudulă. Când s-au adresat unui specialist, era deja prea târziu. Gafa monumentală comisă de militari, inşi ignoranţi în materie de artă, care au manipulat neadecvat şi neglijent operele de artă ducând uneori la pierderi ireparabile aşa cum s-au petrecut lucrurile cu fresca lui Daniele da Voltera; de vânzarea nesăbuită a unor piese doar de dragul unui câştig imediat; de furtişagurile la care s-au dedat înseşi cei care trebuiau să se ocupe de trimiterea lor la Paris, cu toate au dus la un imens prejudiciu, nu doar Italiei, ci patrimoniului universal. Capitolul acestui al doilea „sacco di Roma” sub şi la dispoziţia „eliberatorului” Napoleon este ruşinea Franţei, capitol pe care istoricii francezi, printr-o bizară amnezie preferă să-l omită. Italienii au urmărit stupefiaţi şi îngroziţi transportarea în patru etape a celor jefuite, noaptea!, în alaiuri nesfârşite de trăsuri şi căruţe, dintre care, pe unele vopsite în roşu, scria „A la Republique Francaise”. La care, scrie Hans P. Pars, erau înjugaţi 120 de bivoli şi 60 de boi puternici, coloana respectivă fiind însoţită de 100 de ostaşi şi comisarul lor. Terorizată psihic, populaţia Romei n-a avut nicio reacţie. În locul lor s-au revoltat soldaţii comandantului Massena, cel mai abject dintre guvernatorii vremelnici ai Romei ocupate, a cărei demisie au şi determinat-o, acuzându-l pe el şi pe cei asemenea lui că „dezonorează numele de francez”. „Cerem ca tot ce a fost jefuit să fie înapoiat, cerem ca tâlharii să fie pedepsiţi”. N-au fost singurii care au adus cele mai grele acuze privind jefuirea Romei. Arheologul francez Qatremère de Quincy (1755-1849), care după propriile-i cuvinte vorbeşte „în numele republicii europene a artelor şi ştiinţelor, nu ca cetăţean al cutărei sau cutărei ţări, căci e vorba de noi toţi”, s-a adresat în scris lui Napoleon însuşi, autorul moral al acestei crime împotriva spiritului uman. În comparaţie cu „eliberatorul” Napoleon, Frederic cel Mare al Prusiei, care a intrat de două ori în Dresda învinsă, s-a mulţumit doar să admire splendorile oraşului fără a se atinge de nimic.

Emul al împăraţilor romani, care au comis jafuri în teritoriile ocupate, Napoleon a devenit la rândul său dascălul întru nemernicie, rapt şi crimă al lui Hitler care i-a urmat pas cu pas exemplul. Deşi în istorie, corsicanul a rămas un mare geniu militar, iar Hitler drept geniul absolut al răului, faptele lor sunt adesea asemănătoare. Dacă pentru „măreţia” lui Napoleon istoricii au găsit argumente justificative, nimic, niciun cuvânt nu este suficient de puternic pentru zugrăvirea în negru absolut a lui Hitler. În ambele cazuri uimeşte însă uşurinţa cu care s-au lăsat duse de nas popoarele lor, cel francez şi cel german, de către împărat şi de Führer. Ambii au visat să cucerească întreaga Europă, de la Atlantic la Urali; ambii au subestimat forţa de reacţie a celor călcaţi samavolnic în picioare; ambii erau de extracţie socială inferioară, dar au ajuns pe cea mai înaltă treaptă a puterii, Napoleon a devenit împărat, iar Hitler, Führer; ambii s-au supraestimat, iar megalomania i-a împins la lucruri necugetate: Napoleon a atacat Rusia în 1812, cu rezultatul catastrofal ştiut, la fel şi Hitler, care a vrut să domine întregul continent, şi care, îngenunchiat, a sfârşit prin a se sinucide. Cel puţin cel din urmă, presimţind înfrângerea, a declarat că „**dacă nu o putem cuceri, vom face ca lumea întreagă să piară împreună cu noi**”, cât despre germanii pe care i-a angrenat în sinucigaşul război mondial, a spus că „dacă poporul german va pierde acest război, atunci se va fi dovedit nedemn de mine”.Sic! Cel puţin din acest punct de vedere, gândirea lui Napoleon a fost diferită. Ambii, Napoleon şi Hitler, au răşluit bogăţiile ţărilor cucerite. Modelul napoleonian de radere a bogăţiilor din Italia a fost însuşit întru totul de Hitler. Cu ceva pe deasupra. Eficienţa! Cum anume au decurs lucrurile în cazul jefuirii Romei de către francezi, s-a văzut: s-a furat oficial, cu procentaje prevăzute şi după liste dinainte alcătuite. Nu altfel au procedat trupele napoleoniene când au pătruns în Köln. Comisarii care supravegheau jaful au fost numiţi de istoricul german Jakob Burckhardt „harpiile savante ale artei”. Trecuseră peste zece ani de la al doilea sinistru „sacco al Romei” şi comisarii se specializaseră între timp în astfel de operaţiuni. Dar aceeaşi lecţie o învăţaseră şi salvatorii operelor artistice. De unul singur, un cetăţean pe nume Franz Wallraf a reuşit, în 1802, să salveze de lăcomia ocupantului francez 1616 picturi italiene, germane, olandeze şi opt franceze pe care le-a restituit oraşului Köln. Cu ruşii, lui Napoleon nu i-a mers. Decât să fie spoliată Moscova de obiecte de artă, decât să fie umilită prin călcarea ei în picioare de „comisarii” împăratului, ruşii au preferat să dea foc capitalei Pravolsavnicei Rusia la doar câteva zile de la intrarea lui Napoleon în oraş.

Hitler, încă înainte de venirea oficială la putere a NSDAP, a imaginat şi sistematizat totul, începând cu viitorul operelor de artă ce urmau să fie jefuite/„puse în siguranţă” (sic!), după o expresie eufemistică utilizată oficial. „Specialiştii” pronazişti au fost trimişi în ţările europene încă înainte de instalarea regimului hitlerist, sub pretextul „documentării”, să cotrobăie prin toate muzeele importante ale continentului, inclusiv în depozite. Astfel au fost alcătuite listele minuţioase după care s-au ghidat echipele ce au fost trimise pe teren după începerea războiului. Treabă nemţească, ce mai! Fiecare grup de armate era însoţit de „specialişti” în jaf şi confiscare a bunurilor artistice şi culturale ale ţărilor în cauză. Organizarea a fost impecabilă, s-ar zice, dacă n-ar fi vorba despre prădare. Cel dintâi organizator a fost Reichführerul S.S. Heinrich Himmler, o altă organizaţie îi era subordonată ministrului de Externe Joachim von Ribbentrop şi, în fine, o a treia era sub ascultarea Reichsleiterului Alfred Rosenberg. În trebuşoara asta îşi vârâse coada şi mareşalul Hermman Göring, aşa cum reiese dintr-o dispoziţie oficială emisă în 1939, dar şi călăul Varşoviei ocupate, guvernatorul Hans Frank. De transportarea bunurilor în Reich se ocupa „Das Ahnenerbe”/„Moştenirea străbună”, organizaţie creată de însuşi Hitler în 1937 şi preluată de Himmler. Chipurile aceasta s-ar fi ocupat de cercetări privind indogermanismul rasei nordice, dar în realitate s-a ocupat de jefuirea bunurilor cultural-artistice. Misterul bruscului interes al cercetătorilor germani în domeniul artei pentru muzeele poloneze şi pentru Polonia de imediat după 1933, a ieşit la

iveală odată cu ocuparea ei (în 1939) de către armatele naziste. „Interesul” a mers atât de departe încât s-a vrut distrugerea totală a capitalei şi reconstruirea ei ca oraş... german.

De jefuirea Franţei s-a ocupat „batalionul lui Ribbentrop”, al cărui trimis la Paris a fost ambasadorul Otto Abetz, fost profesor de desen, susţinut în misiunea sa „de punere în siguranţă” a operelor de artă şi cultură de comandantţii Wehrmachtului şi poliţia secretă, Gestapoul. De prezenţa lui O. Abetz în capitala Franţei se leagă o cunoscută întâmplare cu Picasso. Republican din convingere, după bombardarea fără milă de către aviaţia nazistă a oraşelului basc Guernica, acesta a pictat dramaticul tablou „Guernica”, pe care l-a expus în 1937 la expoziţia de artă spaniolă republicană de la Paris ca protest pentru crima căreia îi căzuse victimă. Abetz a încercat să stabilească legături amiabile cu artiştii francezi. Nu mai ştiu cu ce ocazie el ar fi vizitat atelierul lui Picasso din Rue des Grands Augustins. La vederea pânzei „Guernica”, l-ar fi întrebat pe pictor: „Dumneavoastră aţi făcut asta?”, la care artistul ar fi ripostat: „Nu! Dumneavoastră!”

În fine, Comandamentul operativ Rosenberg s-a dovedit cel mai bine pus la punct şi bine organizat în ce priveşte operaţiunile „de punere în siguranţă” a bunurilor cultural-artistice din teritoriile ocupate. Reacţia sa a fost promptă şi răspunsul imediat încă din primele zile de război. Din ordinul lui Hitler, Rosenberg a fost numit conducător al Centralei „pentru cercetarea educaţiei şi concepţiei despre lume naţional-socialiste”, iar organizaţia a primit denumirea „Die Hohe Schule”/„Înalta şcoală”. Înalta şcoală de ce? De hoţie fără ruşine, pe faţă, de despuiere de bunurile spiritual-artistice, de neruşinare, de tâlhărie?

Dacă în rest, cu excepţia teoriilor rasiste şi a câtorva op-uri violent naziste Rosenberg nu a reuşit să ocupe vreun rang mai înalt, apoi în chestiunea „educaţiei şi a concepţiei despre lume naţional-socialiste”, dar mai cu seamă a jefuirii patrimoniului artistico-spiritual al Europei a fost neîntrecut. Misiunea lui în vestul continentului s-a extins şi în estul acestuia. Printre proteguitorii şi sprijinitorii săi s-au aflat comandantul suprem al Wehrmachtului, Keitel, mareşalul Göring şi Hitler în persoană, care l-a însărcinat cu transportarea în capitala Reichului a bunurilor spoliate din Franţa, dar şi din Olanda şi Danemarca. În misiunea sa, Rosenberg s-a bazat şi pe sprijinul Abwehrului. La fel, în 1942, a înfiinţat un „serviciu central pentru strângerea şi adăpostirea bunurilor culturale în teritoriile din est”. De astă dată în calitate de ministru al teritoriilor ocupate în Răsărit.

(va urma)

Ambii, Napoleon şi Hitler, au răşluit bogăţiile ţărilor cucerite. Modelul napoleonian de radere a bogăţiilor din Italia a fost însuşit întru totul de Hitler. Cu ceva pe deasupra. Eficienţa!

arte

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

■ Prelegerea cu tema „Afin, Cătină, Aronia. Pentru Sănătate!”, în cadrul proiectului sub genericul „Armonie și Stil de Viață”, coordonat de dr. ing. Adina Perianu, cercetător horticol.

■ Dezbaterea cu tema „Marin Ioniță, o personalitate complexă a culturii”, în cadrul noului proiect, sub genericul „Evocări”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, având-o invitată pe scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Allora Albulescu.

“Proiectul este dedicat marilor personalități culturale ale municipiului Pitești, dispărute, multe dintre acestea activând în cadrul Centrului Cultural. Prima personalitate evocată este scriitorul, profesorul și gazetarul Marin Ioniță, care, pentru meritele sale, a fost votat Cetățean de Onoare al Municipiului. Invitata mea a fost scriitoarea Allora Albulescu, pentru a convorbi dimpreună despre marele scriitor plecat dintre noi acum câțiva ani”, informează Jean Dumitrașcu.

■ Lansarea volumului „Locuri literare din Pitești”, semnată de scriitorul și istoricul Florin Chivoci.

„Alcătuit ca o construcție ce își propune să inventarieze, pe baza unor repere istorico-literare, fragmente din scrisul diferiților oameni ai condeiului, și, mai ales, să facă legătura dintre geografie și literatură, demersul întreprins aici s-a inspirat dintr-o seamă de texte alese și supuse analizei tocmai datorită figurării narative sau vizuale a unor imagini, secvențe, situații sau amintiri despre localitate. Suita de expuneri cuprinsă în <Locuri literare piteștene> surprinde culoarea

Tabăra Națională de Creație Plastică – Pictură, Grafică

și atmosfera pe care o degajă destinațiile fixate în diferite epoci și contexte. Pădurea Trivale, Grădina Publică și Strada Mare se detașează de departe în „epicentre” ale geografiei literare piteștene. Trecând în revistă și investigând reprezentări literare ale urbei în secolul al XIX-lea, din Belle Époque, din perioada interbelică ori din anii comunismului, ba chiar și din epoca recentă, contemporană, volumul vrea să ofere o imagine cât mai vastă a acestui spațiu literar. Toate acestea ar putea constitui în viitor sursele și punctul de plecare pentru o nouă abordare a istoriei culturale a așezării, întemeiată pe o sumă de reprezentări și mărturii artistice. Odată cu însumarea contribuției fiecărui autor prezentat în carte, se poate conchide că există <un Pitești al literaturii>, confirmat de scriitorii selectați, care îl diversifică și îl îmbogățesc cu tematici și trăsături particulare. În sprijinul acestei idei vine și diversitatea speciilor și a formulelor literare ilustrate de cei antologați: romanul realist, de inspirație burgheză, cel de acțiune și suspans, proza autobiografică, memorialistica, proza de călătorie, lirica tradiționalistă ori simbolistă”, spune Florin Chivoci.

■ Demonstrația de gimnastică ritmică și jocuri interactive, cu tema “Dacă pot eu, poți și tu!”, în cadrul proiectului “Olympic Gym Pitești cu Nicoleta Andrei”, joi, 5 august, de la ora 11.00, în Parcul Lunca Argeșului, eveniment coordonat de antrenoarea de gimnastică ritmică Nicoleta Andrei.

■ Prelegerea cu tema “Piteștiul vechi. Ulița mare boierească”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul “Biografii de Excepție cu Octavian Dărmănescu”, coordonat de muzeograful și scriitorul Octavian Dărmănescu.

“Circumscrisă culorilor galben și roșu, cea mai veche arteră piteșteană era în Evul Mediu martora ascensiunii rapide a vechiului târg de troc într-o veritabilă reședință de județ, rang administrativ luat pe drept nostalgicei Curți de Argeș, fost scaun domnesc, căzută iremediabil, ca și azi, mai mult într-un oraș de pelerinaj decât într-unul în care domnia putea taxa prompt și excesiv. De fapt, porțiunea actualului bulevard <I.C. Brătianu> dă mărturie în timp, chiar despre orașul însuși. Cele mai vechi biserici piteștene se află pe traseul ei. Cele mai vechi case, asemenea. Patriciatul urban o prefera exclusiv, deoarece, ca și azi, cartierele selecte emiteau snob pretenția rangului. Și, cum obrazul subțire se întreținea anevoios, majoritatea boierilor și boiernașilor argeșeni și musceleni se luptau asiduu pentru un petic pe <Ulița mare boierească>. Dacă negustorii greci menționați în Pitești încă din secolul al XVI-lea rezidau pe lângă biserica <Buna Vestire–Greci> (1564), atunci avem încă de la începutul prezumției noastre asupra vechimii acestei străzi importante un argument solid. Corolarul meandrelor ei este, așadar, verbul urban, nevoia medievală de a ocupa spațiul central al urbei și de a te legitima. Exact așa îi surprinde modernitatea: anacronici și incomozi. Stare burgheză pe care comuniștii o vor sancționa la Pitești imediat, ireparabil și absolut prin demolare...”, spune Octavian Dărmănescu.

■ Prelegerea cu tema „Titu Maiorescu”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Limba română literară de-a lungul timpului”, susținut de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

„Implicat fundamental etapei de consacrare a literaturii române moderne, Titu Maiorescu a direcționat cea mai fecundă societate literară, a pus în circulație idei, a deschis perspective, a numit problemele vremii sale, a dat prima ediție a poeziilor lui Eminescu, fiind un arhitect al culturii, cum fusese Kogălniceanu în epoca pașoptistă. El nu e singur în epocă, dar este cel mai reprezentativ, unind maturitatea și pregnanța formulărilor teoretice cu directa lor răspândire practică în rândul marelui public. <Boileau român, înarmat și cu principii directoare, animat și de polemică, născut și într-o epocă de mari scriitori și dotat cu un gust sigur, ager și cu sentimentul valorilor> (Pompiliu Constantinescu)”, spune Iudita Dodu Ieremia.

■ Dezbaterea cu tema „Cultura Medicală”, în cadrul proiectului sub genericul „Ferestre Culturale”, coordonat de jurnalistul de origine palestiniană Ahmed Jaber, avându-l invitat pe medicul Bogdan Catrangiu, președintele fondator al Asociației Române pentru Prevenția Cancerului.

„Pentru cei interesați, sunt medic primar ginecolog oncolog și lucrez la Institutul Oncologic Al. Trestioreanu din București de 29 de ani. În urmă cu 20 de ani, împreună cu câțiva prieteni entuziaști, am fondat Asociația Română pentru Prevenția Cancerului. Un O.N.G. care își propune să aducă un plus de cunoaștere și recunoaștere prevenției medicale, dar și celei socio-culturale, atât de necesare dezvoltării unui voluntariat coerent și sustenabil relaționărilor interumane. În afara dedicației medicale de a preveni, diagnostica precoce și de a trata boala oncologică, militām pentru crearea unui departament de prevenție socio-culturală, care să reconstruiască voluntariatul atât de necesar în trei direcții: Relația medic-pacient; relația profesor-elev; relația credincios (enoriaș) – preot (lider spiritual)” este mesajul medicului Bogdan Catrangiu.”

“Cultura sănătății poate fi definită ca un set de măsuri de conștientizare organizate și atent gândite către membrii societății. Pentru a forma o forță eficientă, de susținere, care îmbunătățește viziunea societății ca un întreg al problemelor și practicilor de sănătate și schimbă ideile și dezinformarea adoptate de unii, iar aceste idei sunt apoi transformate în comportamente, ceea ce îmbunătățește condițiile de sănătate ale comunității în general”, subliniază Ahmed Jaber.

■ Prelegerea cu tema ”Istoria manipulării”, în cadrul proiectului “Vaccin împotriva virusului manipulării”, susținut de sociologul, scriitorul și jurnalistul George Smeoreanu.

“O discuție despre cum au fost manipulate masele încă de la începutul civilizației: Egipt, Mesopotamia, India”, ne incită George Smeoreanu.

■ Prelegerea cu tema „Imperii pe Drumul Mătăsii”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Istorie și istorii cu Marin Toma”.

“Învăluite în mister, acoperite cu elemente de fantastic, dar și presărate cu ignoranță și necunoaștere, culturile și civilizațiile care au străbătut timpurile în zona centrală a Eurasiei, de-a lungul Drumului Mătăsii, așteaptă cu nerăbdare să se deschidă curiozității și imaginației omului modern. Sunt patru milenii în care putem urmări cu interes o întreagă evoluție umană. Să analizăm ce s-a schimbat și ce a rămas la fel. Până la urmă, nici granițele geografice și politice nu sunt aceleași: Eurasia Centrală din antichitate nu este cea de acum. Nici locuitorii, nici obiceiurile. Sursele istorice ne prezintă atât ideile preconcepute occidentale, cât și alte perspective asupra acestor popoare. Așadar, <barbari sau eroi?>” ne incită Marin Toma.

■ Tabăra Națională de Creație Plastică – Pictură, Grafică, ediția a VI-a (în parteneriat cu Uniunea Artiștilor Plastici din România – Filiala Pitești). La tabără (curator: președintele U.A.P. Pitești, artistul plastic Daniel Preduț) au participat șase artiști plastici consacrați:

MARIUS – VIOREL IVANOVICI a absolvit Facultatea de Arte Plastice, Secția Sculptură din cadrul Universității de Artă București, este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România și este profesor titular la Liceul de Artă „Dinu Lipatti” din Pitești.

EMANUEL EDUARD FLEANCU este absolvent al Facultății de Arte Plastice București, Specializarea Grafică, este membru UAPR, Filiala Pitești, și este profesor de grafică la Liceul de Artă „Dinu Lipatti” din Pitești.

SUZANA FINTINARIU este absolventă a Institutului de Arte Plastice „Ioan Andreescu” din Cluj-Napoca, este membru UAPR și este prof. univ. dr. la Facultatea de Arte a Universității de Vest Timișoara.

SARAH RALUCA DENISA MIULESCU este absolventă a Facultății de Arte Plastice și Design, Secția Pictură, din Timișoara, și este implicată într-o serie de proiecte culturale de anvergură.

CRISTIAN SIMA este absolvent al Universității Naționale de Arte București, este membru al UAPR Filiala Vâlcea și este o prezență activă la expoziții de artă plastică personale și de grup organizate în țară și peste hotare.

COSTIN BRATEANU este absolvent al Facultății de Arte și Design, Secția Pictură, din Timișoara, este membru UAPR și membru al unor asociații de profil din Grecia, Finlanda și Lituania.

Conform regulamentului, toți participanții la Tabăra Națională de Creație Plastică – Pictură, Grafică donează câte două lucrări Centrului Cultural Pitești, lucrări care vor îmbogăți patrimoniul instituției.

■ A III-a ediție a Spectacolului dedicat Zilei Limbii Române. Evenimentul a cuprins recitaluri de poezie susținute de actorii Constantin Cotimanis, Iulia Dumitru și Gabriel Gheorghe, precum și recitaluri muzicale oferite de Grupul Folk P620, Fantasia Band (Centrul Cultural Pitești) și Trio Jazz&Pop Pitești (Filarmonica Pitești).

Rubrică realizată de **CARMEN ELENA SALUB**

Adrian Voicu

Cel mai și cel mai

Discuție dintre jumătatea mea mai bună și Acceleratorul de Particule.

- Mami, tu știi cine e cel mai frumos din familia noastră?

- Tu? căută nevastă-mea să evite eventuala capcană.

- Nu, nu, dădu el din cap. Tu ești cea mai frumoasă, că ești prințesă, continuă el drăgăstos.

Simțindu-mă un pic cu punga pe cap, precum rățoiul cel urât, intervin în dialog.

- Dar eu?

- Tu n-ai nevoie să fii frumos, tati, pentru că ești puternic, răspunse el.

Satisfăcut de răspuns, mă retrag.

- Dar care e cel mai drăgălaș?, interveni iar Acceleratorul de Particule.

- Tu? răspunse jumătatea mea mai bună înțelept.

- Da, eu, pentru că-s cel mai mic, apoi imediat tu, mami, zâmbi el.

Simt că iar mi se trage punga pe cap + ochelari de soare.

- Dar eu?, strig din sufragerie.

- Tati, tu nu poți fi drăgălaș, pentru că ești puternic, ieși în ușă Acceleratorul de Particule.

Urmă o pauză.

- Dar cel mai deștept, care e?

Nevastă-mea dădu din umeri.

- Eu, apoi tu, mami, răspunse el cunoscător.

Dorind un pic să-mi schimb sorții, mă trezesc dând din gură.

- Dar eu?

- Tati, ți-am mai spus, tu ești deja puternic, răspunse Acceleratorul de Particule un pic agasat.

- Bine, mă, voi sunteți și frumoși, și deștepți, și aia, și ailaltă, iar eu sunt mereu puternic?, mă prefăcui eu supărat.

Ăl mic veni la mine, îmi puse puse o mână pe umăr și zise dând din cap:

- Ai prefera să fii gras?

Nume

Afară fiind înnorat, iar în casă bine, am intrat într-o stare de relaxare vecină cu cucăitul în patru dimensiuni pe canapea.

Am ieșit galopând din starea respectivă la intervenția Acceleratorului de Particule.

- Tati, vreau să-mi schimb numele, mă lovește el în plin.

- Păi, ești cam mic, acuma, nu prea poți să ți-l schimbi, mă repliai eu rapid.

- A-ha! reflectă el o secundă. Dar tu, adică, tu că ești mare, poți să ți-l schimbi pe-al tău?

Se-aud greieri pentru trei secunde.

- Tati?, bătu iar gongul ăl mic.

- Da, teoretic, da, răspunsei.

- Când te hotărăști, am niște sugestii să-ți fac, continuă el.

Alți greieri intră în scenă.

- Ce sugestii?, întrebai eu cu teamă.

- Păi, acuma ești în Franța, nu?

- Da.

- Ai putea să-ți spui Adrien Voichiu, zise el cu accent de Sena.

Cu greu m-am abținut să nu râd.

- Aha! reflectai eu o clipă. Dacă eram în Anglia, cum ar fi trebuit să mă cheme?

- Ceva de genul Eidrian Văichiu, răspunse el serios.

- Corect, mă pusei eu de acord. Dar dacă eram în România?

- Aaa, făcu Acceleratorul de Particule relaxat, dacă erai în România puteai să-ți alegi ceva mai simplu.

- Adică?

- Gică, de exemplu.

Telescop

De mic copil l-am deprins pe Acceleratorul de Particule cu Lună, stele, constelații.

Evident, n-a trecut mult timp de când am dat întâiași dată pentru prima oară cu ochiul liber pe bolta înstelată și ăla mic s-a prins că un telescop ar fi mai propice pentru deslușirea mai îndeaproape a aștrilor.

Azi așa, mâine așa, și ajungem într-un supermarket după de-ale gurii.

Pura întâmplare, norocul chior și pisica 13 au pus-o de-o convergență și la raionul de făinoase am dat nas în nas cu o fetiță care avea în mânuțe un, ce credeți? Exact!

Atâta i-a trebuit capsei de decolare a Acceleratorului de Particule, c-a și luat foc!

Că vreau telescop, unde găsim telescop, ce frumos era telescopul ăla de la fetiță etc. etc. etc.

- Bă, zic, nu mă mai freca la ridiche, că aici nu-s telescoape, e halealǎ!

- Nu, da' mergem și întrebăm pe cineva care lucrează la magazin unde are telescoape, insista ăl mic.

- Iubirea mea, ajută-mă, mă întorsei eu către jumătatea mea mai bună.

- Hai, să mergem la „Relații clienți", să întrebăm, dar nu cred că are aici, îmi cântă și nevastă-mea în strună.

Și mergeam către casele de marcat, când Acceleratorul de Particule se lipește de un bodyguard d-ăla fain, 3 cefe, 3 burți, toate crescute uniform distribuit cu porumb de floricele.

Se apropie de el și-i zice:

- Nu vă supărați, vreau și eu telescop!

Ăla se uită de jur-împrejur ca să se convingă că nu-i la camera ascunsă, mă vede că-i fac semn „Stai liniștit, nu te filmează nimeni, e cu mine" și-i zice lu' ăl mic:

- Și eu vreau BMW.

Acceleratorul de Particule stă un pic pe gânduri, apoi se bate pe rucsăcel și punctează decisiv:

– Pfff, eu am aici două BMW-uri și un Duster, unde găsesc un telescop?

Adrian Vasiliu

Muzică și muzichie

Povestea merge mai departe

E mai ușor să asculți muzica formației *Vama Veche* decât să vizitezi, fie și pentru câteva ore, stațiunea cu același nume. În primul rând din punct de vedere logistic (timpul de care ai nevoie pentru o deplasare către sudul litoralului românesc, fondurile de rigoare etc.), dar și pentru că gusturile muzicale nu se potrivesc mereu cu preferințele în materie de petrecere a vacanțelor. Iar când locuința ta de zi cu zi este la peste 2000 de kilometri de principala destinație a tinerilor nonconformiști de azi, dar mai ales de ieri, oricât de mult ți-ai dori să ajungi acolo, efortul se dovedește a fi, de obicei, mult prea mare pentru a merita făcut. Totuși, după multă vreme, am reușit performanța, și n-am regretat. Pentru că ascultătorul și trăitorul de muzică din mine s-a simțit, din prima clipă, ca acasă pe ulițele prăfuite și aglomerate ale Vămii. Nu era neapărat vorba de sunetele pe care le puteai auzi din diverse surse electronice de zgomot, ci de un spirit pe care doar la festivalurile de tradiție îl mai simțisem. Un aer de libertate pe care-l împărțeau, deopotrivă, puștanii fugiți cu câteva sute de lei de-acasă și pensionarii care-și aminteau de anii rebeli, demult trecuți, dar niciodată regretați. Un farmec pe care șmecherii debarcați din limuzine, plini de bani și de fițele aferente bogăției materiale, n-au reușit să-l strice. Un farmec care este punctat, adesea, de muzici de tot felul, pe care le auzi, deseori surprins, din tot felul de cotloane. De la răsăritul pe acordurile lui Ravel și până la clasicii rock pe care-i auzi, fie în versiunea originală, fie în tot felul de prelucrări chinuite, dar actuale, la Stuf. Ei bine, în toată această atmosferă, când vine o piesă de la *Vama Veche*, simți cu adevărat că ești acasă. Pentru că e limpede că trupa devenită la un moment dat prea mică pentru ego-ul lui Tudor Chirilă va rămâne, pentru cei cărora le este greu, cum este și cazul meu, să facă diferența sentimentală între formație și stațiunea cu același nume, una dintre legendele locului. Și nepoții noștri vor ajunge și ei acolo, poate chiar cu mașinile zburătoare (viitor mai plauzibil decât cel legat de un tren de mare viteză), și vor asculta, fie și numai acolo, muzica Vama Veche, în timp ce vor păși pe străduțe purtând nume precum Traian Bălănescu, clăparul trupei, decedat acum un an. Iar versuri de genul „Povestea merge mai departe/ Ca vântul din Vama Veche", din piesa omonimă a trupei cu același nume vor fi, la acel moment, unele dintre puținele puncte de convergență între generații din ce în ce mai distanțate intelectual și emoțional.

Număr ilustrat cu lucrări de **MARCEL IANCU**

Nota redacției:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații. Ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. De aceea, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.
Revista **Argeș** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate.

Istoriile literaturii române

(urmare din p. 24)

poate de optimistă: „Sunt sigur că și mulți dintre criticii tineri care au azi în jur de 40 și 50 de ani vor prezenta propriile lor versiuni asupra istoriei literaturii române, actuale sau vechi, căci nu este critic sau istoric literar care să nu viseze o asemenea istorie cum nu este român care să nu fi scris în viața lui o poezie, căci așa cum se spune, românul s-a născut poet" (p. 368).

În privința lucrării în ansamblu, având în vedere că este vorba despre o istorie, se simte nevoia unei periodizări. Criteriul istoric este mai degrabă schițat la nivel general, dar este mai pregnant în interiorul studiilor (capitolelor) volumului. Astfel construită, lucrarea apare ca o sumă de microistorii individuale ale literaturii. O viitoare ediție ar trebui să ordoneze mai clar conținutul (destul de eterogen) și să ofere un index, element absolut necesar într-o lucrare de asemenea anvergură. Dincolo de acestea, se reține contribuția decisivă a autorilor volumului la conturarea unei interesante și necesare istorii a istoriilor literaturii române.

Revista **ARGEȘ** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT! Vă puteți abona pentru anul 2021, costul abonamentului fiind de 50 lei/an.
Plata se face prin mandat poștal pe numele CRISTINA LINTESCU, Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești, O.P. 1, cod 110013. Tel./fax: 0248/219976.

ARGEȘ
- **Revistă lunară de cultură**
- Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Pitești** și a **Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Pitești**
- Membră **ARIEL**

Senior editor:
CALINIC,
Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului
Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR**
(leoniddragomir@yahoo.com)
Secretar de redacție: **SIMONA FUSARU**
(fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com/)
Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**
Redactori: **MARIANA ȘENILĂ-VASILIU, MIRCEA BÂRSILĂ, AUREL SIBICEANU, JEAN DUMITRAȘCU**

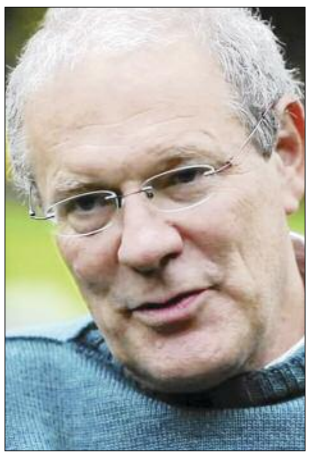
Redacția:
Pitești,
Casa Cărții,
Centrul Cultural Pitești;
http:
www.centrul-cultural-pitesti.ro;
tel./fax: 0248/219976
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași

universalia

Theodore Dalrymple

Houellebecq și popularitatea depresiei

În traducerea lui NINEL GANEA

Houellebecq are reputația unui vizionar. În cărțile sale precedente a prevăzut ascensiunea terorismului islamic în Franța. În *Sérotonine*, care a fost scrisă probabil înainte de apariția mișcării „Vestele Galbene” (asta dacă un grup atât de amorf poate fi numit o mișcare), deși a fost publicată când evenimentele aveau deja o istorie de câteva săptămâni, el a întrevăzut proteste de masă la țară, în care fermierii blocau drumuri.

De Michel Houellebecq, care a fost recent decorat cu Légion d'honneur, este cel mai celebru scriitor din generația sa. Poate că există diagnosticieni mai perceptivi ai răului din civilizația occidentală (presupunând că există ceva de diagnosticat), dar dacă există, eu nu am auzit de ei.

Noi, intelectualii, de regulă punem semnul de egalitate între o carte best-seller și trivialitate sau superficialitate. Chiar și ideea de best-seller este ciudată pentru cineva care gândește cu capul său. De ce ar alege cineva să cumpere sau să citească o carte, doar pentru că un număr foarte mare de alți oameni au făcut asta, indiferent de calitatea sau subiectul cărții? Și cu toate acestea, librăriile aranjează cărțile în categoria de best-seller, în același fel în care le aranjează după subiect (sănătate, wellbeing sau Orientul Mijlociu).

Dacă vânzările unei cărți reflectă valoarea ei depinde de cititori. Am cunoscut cândva pe cineva a cărui mamă a scris o carte despre cum să ai grijă de capre, iar acea carte avea vânzări incomparabil mai mari decât cărțile mele, și îi oferea femeii posibilitatea unei vieți excelente. Astăzi, de când a explodat comerțul online, categoria de best-seller s-a diluat într-o așa măsură încât aproape orice volum poate fi prezentat ca un best-seller, cum ar fi de pildă în categoria olăritul din Mesopotamia.

Oricum ar sta lucrurile, Michel Houellebecq este cu siguranță un autor foarte bine vândut. Prima ediție din cel mai recent roman al său „Sérotonine” a fost tipărită în 330.000 de exemplare; rar am văzut asemenea mormane dintr-o singură carte în Franța. Mai mult, pare că s-au vândut; altfel ar fi fost îndepărtate dacă nu s-ar fi vândut la fel de repede pe cât anticipau editorii. Nu există însă dubii cu privire la popularitatea lui Houellebecq, ca să nu amintim de popularitatea sa în alte țări.

Ar fi, totuși, foarte rău dacă am conchide de aici că avem de-a face cu un simplu scriitor captivant (spun simplu, ca și cum ar fi ceva foarte la îndemână sau nedemn să vinzi atât de multe cărți, deși nu e nici una, nici alta), dar captivant este cu siguranță. De asemenea, este un scriitor serios și tulburător.

Ne tulbură în mod repetat când ne pune în față superficialitatea existenței noastre într-o societate de consum modernă și prosperă, cu tendința noastră de a vedea viața bună drept o serie prelungită de momente plăcute, fără niciun scop mai adânc sau transcendent în viețile noastre. Nu ne oferă nicio soluție – nu ne spune să ne apucăm de împletit coșuri sau să jucăm ping-pong – și nici nu propune ceva prin care să umplem golul lăsat de absența unui scop mai cuprinzător. Scrie romane, nu manuale de auto-ajutor.

Orice pasionat de Houellebecq va recunoaște rapid temele sale sau mai degrabă tema și subtemele. În toate romanele sunt scene pur și simplu pornografice, cu descrieri detaliate și inutile ale unui anumit tip de sex. Apar atât de des încât bănuiești că sunt fanteziile autorului. Este bineînțeles o eroare elementară de critică literară să încerci a identifica personajul din roman cu autorul romanului, dar când ai în romane la rând același lucru, bănuiești că nu e doar o invenție, ci un reportaj.

Din punct de vedere fizic, dacă ne luăm după fotografii, Houellebecq nu impresionează. Mai degrabă, invers. Nici nu face eforturi de a arăta bine, să pozeze, de pildă, într-un dandy. Din nou, mai degrabă invers: nu face nici măcar efortul de a arăta curat și îngrijit. Dușul nu pare a fi habitatul său natural și deși acum trebuie că e un om bogat, se îmbracă precum un drogat obișnuit dintr-un orășel de provincie francez. Presupun că iubește ceea ce urăște sau ceea ce critică atât de feroce.

Scenele de sex sunt, ca să zic așa, pur mecanice, în măsura în care nu sunt însoțite de niciun fel de afecțiune sau căldură umană. Știu oameni care văd în mâncare ceva de tip combustibil – mănâncă pentru a putea trăi – iar pentru ei reprezintă o necesitate biologică și nimic mai mult. Atitudinea lui Houellebecq față de sex pare similară. Există o acumulare de tensiune care trebuie eliminată și cam atât. Cu greu ar putea căpăta numele de senzualitate. E o mâncărime și trebuie să te scarpini dar nimic mai mult.

Deși mulți oameni găsesc abordarea sexului la Houellebecq deconcertantă și chiar dezgustătoare, există ceva important acolo: protagoniștii și povestitorii romanelor sale nu doar că nu găsesc în sex niciun fel de calitate transcendentă, dar nu găsesc acest lucru nici în altceva. Sunt complet deziluzionați de viață, deși e greu de spus dacă au avut vreodată iluzii. Cu toate că sunt educați și au ceea ce se numește în mod curent slujbe bune, fără niciun fel de probleme financiare, sunt prinși într-o depresie vagă, aceea a unei existențe fără sens. În ultima sa carte, de pildă, naratorul este un inginer agricol căruia i s-a părut întotdeauna absurdă munca sa, cum ar fi de pildă să încerce să sporească vânzările unui anumit tip de brânză, în timp ce mediul rural francez, în mod tradițional dominat de țărani autonomi, se destramă ca sistem social din cauza preluării afacerilor de către corporații. Într-adevăr, acest fenomen poate fi văzut în mare parte din Franța, unde multe orașe care pe vremuri slujeau drept centre de comerț pentru populația rurală și-au pierdut rațiunea de a fi, iar astăzi par niște orașe fantomă pentru vizitatori. Singura soluție pentru mulți dintre locuitorii întreprinzători este să migreze spre orașe mai mari, dar o astfel de rezolvare nu face decât să agraveze situația pentru târguri. Numărul celor care pot lucra de acasă nu este infinit, așa că economia cunoașterii nu va aduce prosperitatea în Franța rurală, cel puțin nu suficient de repede pentru cei care trăiesc astăzi acolo.

Houellebecq are reputația unui vizionar. În cărțile sale precedente a prevăzut ascensiunea terorismului islamic în Franța. În *Sérotonine,* care a fost scrisă probabil înainte de apariția mișcării „Vestele Galbene” (asta dacă un grup atât de amorf poate fi numit o mișcare), deși a fost publicată când evenimentele aveau deja o istorie de câteva săptămâni, el a întrevăzut proteste de masă la țară, în care fermierii blocau drumuri. Felul în care întrevede evenimentele pare să fie ceva mai mult decât o simplă ghiceală.

Practic în fiecare carte de-a sa găsești o ironie, în același timp delicioasă și deconcertantă. Deschid *Sérotonine* la întâmplare și peste ce dau la pagina 116:

„Privind în urmă, lucrul cel mai remarcabil este că toate bunurile mele încăpeau într-o valiză. Cu siguranță nu îmi place să am prea multe pe acest pământ; ceea ce, în ochii anumitor filosofi greci (epicureicii? stoicii? cinicii? toate cele trei școlile?) reprezintă o dispoziție mentală foarte bună; mi se pare că perspectiva opusă a fost foarte rar susținută; a existat așadar în rândul filosofilor un consens în privința acestei probleme – ceea ce se întâmplă destul de rar și merită a fi subliniat.”

Acest pasaj scurt spune foarte multe. În general, filosofii nu pică de acord. Când, în rarele ocazii, se întâmplă acest lucru, el are prea puțin sau niciun efect asupra comportamentului oamenilor. Știm cu toții de mult timp că banii nu aduc fericirea, că nu-i poți lua cu tine când mori, etc; dar noi (sau cel puțin mulți dintre noi) continuăm să căutăm banii ca și cum ar reprezenta summum bonum al existenței umane. De aici ajungem la problema raționalității Omului și a legăturii dintre cunoașterea și credința sa, pe de o parte, și acțiunile sale, pe de altă parte.

Autorul nu dă doi bani pe niciuna dintre pietățile moderne care au înlocuit credința religioasă, dar cărora le lipsește complet deschiderea credinței religioase spre frumos, sublim și mângâiere. Printre aceste pietăți se găsește, desigur, și ecologismul, care, dus la extrem, nu reprezintă altceva decât păgânism, și nu doar o dorință de a păstra Pământul curat. Unii merg până într-acolo încât doresc sfârșitul rasei umane astfel încât Gaia (Gheea) – sau ceva asemănător – să supraviețuiască. Un număr din ce în ce mai mare de oameni cred că este rău să ai copii deoarece vor consuma din resursele lumii. Pe de altă parte, Houellebecq nu cântă în struna marilor corporații. Iată-l aici pe povestitorul său discutând problema culturilor modificate genetic și a agrobusinessurilor:

„Că să vă spun drept, mă simțeam din ce în ce mai prost la muncă. Nimic nu a demonstrat pericolul culturilor modificate genetic, iar ecologiștii radicali erau în cea mai mare parte niște imbecili ignoranți, dar nimic nu demonstrase, pe de altă parte, siguranța acestor culturi. De asemenea, șefii mei erau pur și simplu niște mincinoși patologici.”

Imbecili și mincinoși: cam asta ni se oferă mereu în lumea modernă, așa cum o concepe Houellebecq.

Niciun scriitor, din câți cunosc, nu are antene atât de receptive față de absurd, pe care îl scoate în evidență cu un dispreț distrugător. Povestitorul rememorează perioada când studia agronomie la un colegiu de elită din Franța (Houellebecq chiar a studiat acolo agronomie). Prietenul său cel mai bun, pe nume Aymeric, fumează foarte multă iarbă, iar în primul an la colegiu „avea o înfățișare tipic grunge, dar mergea dincolo de Nirvana și Pearl Jam, până la surse, iar în camera sa toți pereții erau căptușit cu sute de discuri pe vinil din anii 60 și 70: Deep Purple, Led Zeppelin, Pink Floyd, The Who, erau chiar și The Doors, Procol Harum, Jimi Hendrix, Van der Graaf Generator . . .”

Apoi „s-a întors după vacanță la colegiu, tuns și cu o garderobă complet nouă, iar când a făcut practica la Danone era la costum... Și-a făcut cea mai mare parte din practică în departamentul de marketing de la Danone, și te puteai aștepta pe bună dreptate ca restul carierei sale să fie concentrată pe găsirea unui nou yogurt sau a unui nou smoothie.”

A găsi un nou yogurt sau un nou smoothie: există ceva mai absurd și mai inutil pentru un tânăr inteligent și educat, sau pentru oricine altcineva? Ce dorință umană pre-existentă ar putea fi împlinită de un nou yogurt sau un nou smoothie? Este expus astfel ridicolul cras al societății noastre de consum, în care un anumit tip de fericire este căutat în produse redundante și fără valoare. Dar, în același timp, știm că mașina economiei trebuie să meargă mai departe, căci altfel cădem în sărăcie. Nu poți să scapi de absurdul modern.

După care, în mod neașteptat, Aymeric ia o decizie neașteptată: anunță că va merge să conducă o fermă pe tărâmurile natale. Naratorul ne spune:

„Agronomii sunt prezenți în toate domeniile agrobusinessului, uneori pe poziții tehnice, cel mai adesea în management, dar aproape niciodată nu se întâmplă să devină fermieri... când m-am uitat pe lista de absolvenți am văzut că Aymeric era singurul din anul nostru care luase această decizie.”

În acest fragment, Houellebecq critică absurditatea educației moderne terțiare, în care indiferent de ce studiezi nu are nicio valoare vocațională, intelectuală, culturală sau spirituală. Floreta sa este foarte ascuțită; cărțile sale ne pun neobosit în față propriul nostru gol. Dar, cumva ciudat, ne place: Rău, rău!”, zice cumpărătorul, iar după ce pleacă se laudă.